

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Petra Štemberger in Karmen Roudi

Naslov: Sprejemanje etnične drugačnosti med učenci višjih razredov osnovne šole

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Število strani: 234

Število prilog: 4

Število tabel: 41

Število virov: 69

Število slik: 2

Število grafikonov: 22

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Somentor: Doc. dr. Nino Rode

Deskriptorij: mladi, etničnost, drugačnost, identiteta, kultura, izključevanje, stereotipi, predsodki, Romi, priseljenci, osnovna šola

Povzetek: Drugačnost. Pojem, ki ga vsak posameznik drugače definira in se do njega tudi različno obnaša. V diplomski nalogi sva se osredotočili na etnično drugačnost, saj prihaja do vedno večje kulturne raznolikosti, kar posledično privede do srečanja z različnimi kulturami in s sprejemanjem le-teh. Pri pisanju sva se oprli na mladostnike in oblikovanje njihove identitete skozi proces socializacije. Tu v prvi vrsti nastopi otrokova družina, veliko vlogo pa ima tudi šola. Slednja se s problemom etnične drugačnosti srečuje vsakodnevno, saj je znano, da šole ne zastopajo le ene etnije, ampak se učenci med seboj razlikujejo po narodnostih. Podrobneje sva razdelali tudi koncept drugačnosti in pojem etničnosti. V empiričnem delu sva pogledali kako na pojem etnične drugačnosti gledajo osnovnošolski otroci in kako se z njim soočajo. Raziskava je potekala v Murski Soboti in v Ilirski Bistrici, saj sta to najina domača kraja. Na podlagi dobljenih rezultatov sva ugotovili, kako se razlikuje stopnja sprejemanja med omenjenima krajema, kako na sprejemanje vpliva okolica in navsezadnje tudi spol posameznika.

Descriptors: adolescents, ethnicity, diversity, identity, culture, exclusion, stereotypes, Romani people, immigrants, primary school

Abstract: Diversity. Concept, which every person defines and acts towards it differently. In our thesis we focused on ethical differences, because there are more and more cultural differences, which lead to different cultures and acceptance of those. While writing we focused on teenagers in elementary school and the process of identity formation through the process of socialization. Child's family has the most significant role in this process, and also his school has a big impact. It is known that schools daily face the problem of ethnic diversity, since they do not represent only one ethnicity, because pupils differentiate by nationalities. In more detail, we looked into the concepts of diversity and ethnicity. In the first part of our thesis (empirical part) we researched how teenagers see the concept of ethical differences and how they face it in their everyday life. The research was conducted in Murska Sobota and Ilirska Bistrica, since this are our home towns. Based on the obtained results we determined how the acceptance levels vary between this two places, how does the region influence on acceptance and eventually also the sex of an individual.

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA SOCIALNO DELO

DIPLOMSKA NALOGA

SPREJEMANJE ETNIČNE DRUGAČNOSTI MED UČENCI
VIŠJIH RAZREDOV OSNOVNE ŠOLE

Mentor: Doc. dr. Milko Poštrak

Avtorici: Karmen Roudi

Somentor: Doc. dr. Nino Rode

Petra Štembergar

Ljubljana, maj 2014

So dnevi, so leta in so pomladi,
ko se imamo preprosto radi;
so trenutki, ko je treba na novo začeti
in so ljudje, ki jih je treba preprosto objeti.

Ta svet je lep, če nekomu nekaj daš;
ta svet je lep, če nekoga rad imaš,
če stisneš roko komu, ki ga kaj boli;
ta svet je lep, če si človek do ljudi.

(Tone Pavček)

Posebna zahvala gre mentorju Doc. dr. Milku Postraku in somentorju Doc. dr. Ninu Rodetu za strokovno pomoč, vse nasvete, podporo in usmeritve pri pisanju diplomskega dela.

Zahvaljujema se ga. Tanji Vičič, ga. Hedvigi Kovač in ga. Alenki Gruškovnjak, ki so omogočile izvedbo anketnih vprašalnikov in intervjujev, nama pri tem pomagale in svetovale.

Hvala tudi učencem Osnovne šole Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica in Osnovne šole II Murska Sobota, ki so s svojimi anketnimi odgovori omogočili nastanek tega dela.

Za konec pa velika hvala najinim staršem, Idi, Roku in Primožu, ki so naju več čas študija potrpežljivo podpirali in verjeli v naju.

PREDGOVOR

Drugačnost. Pojem, ki nas spremlja na vsakem koraku in služi za opisovanje življenjskih raznolikosti, naj si bo v naravi ali v družbi med posamezniki. Prav drugačnost velikokrat kroji družbo in vpliva na posameznikovo vedenje. Kot temo diplomske naloge sva izbrali etnično drugačnost.

Za to temo sva se odločili zaradi vedno večjih kulturnih raznolikosti, do katerih prihaja v družbi. Že v času najinega osnovnošolskega šolanja sva izkusili, da znajo le-te včasih predstavljati problem in voditi v nesoglasja. Prisotne so bile številne debate in razprtije med "našimi" in "onimi", ki so bili sinonim za otroke drugih narodnosti.

Ko smo se o omenjeni tematiki kdaj pogovarjali v sklopu študija, sva ugotovili, da sva bili v mlajših letih obe priča razprtijam, povezanimi z etničnostjo. Sklenili sva, da raziščeva, kakšen je današnji pogled na etnično drugačnost in kako pomembna je njena vloga v osnovnih šolah.

Obe prihajava iz kulturno raznolikih koncev Slovenije, iz krajev, ki sta dokaj tradicionalna in preprosta. Za Mursko Soboto velja multikulturnost in predvsem kulturna strpnost do Romov, Ilirska Bistrica pa je sprva predstavljala dom številnim vojnim ubežnikom iz Bosne in Hercegovine, danes pa nudi priložnost za boljše življenje mnogim ekonomskim migrantom (po narodnosti prevladujejo predvsem Bošnjaki in Albanci). Tako sva sklenili, da raziskavo postaviva v domača kraja. Glede na to, da razlike med posamezniki začnemo opazovati že zelo zgodaj, sva se odločili, da bo najina ciljna skupina sestavljena iz učencev zadnje triade osnovne šole.

Prvi del diplomske naloge opisuje mladino, njeno vključevanje v družbo in oblikovanje lastne identitete. Sledi obravnavo koncepta drugačnosti in etničnosti – kaj to sploh je in kako se odraža v družbi. Za konec teoretičnega dela sva pogledali še, kako se z etičnostjo sooča stroka socialnega dela in kako se pojem odraža v šoli.

V empiričnem delu sva uporabili anketni vprašalnik, namenjen učencem zadnje triade Osnovne šole II Murska Sobota in Osnovne šole Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica. Vprašalnik sva s pomočjo SPSS programa obdelali in tako lažje predstavili dobljene rezultate. Vključili sva tudi dva intervjuja, na katera sta odgovorili strokovni delavki omenjenih šol. Dobljene odgovore sva med seboj povezali s pomočjo osnega kodiranja. Tako sva dobili celoto o tem, kakšno je mnenje osnovnošolcev o etničnosti.

KAZALO

1	TEORETIČNI UVOD.....	12
1.1	MLADI IN MLADOSTNIŠTVO.....	12
1.1.1	SOCIALIZACIJA.....	13
1.1.1.1	PRIMARNA SOCIALIZACIJA	14
1.1.1.2	SEKUNDARNA SOCIALIZACIJA	15
1.1.2	OBLIKOVANJE IDENTITETE	16
1.2	KONCEPT DRUGAČNOSTI.....	18
1.2.1	MARGINALIZACIJA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST.....	19
1.2.2	DEJAVNIKI IZKLJUČEVANJA	21
1.2.2.1	STALIŠČE	21
1.2.2.2	PREPRIČANJA.....	22
1.2.2.3	STEREOTIPI.....	22
1.2.2.4	STIGMA / STIGMATIZIRANJE	25
1.2.2.5	PREDSODKI	27
1.2.2.6	TOLERANCA/STRPNOST	29
1.2.2.7	DISKRIMINACIJA.....	30
1.3	ETNIČNOST.....	32
1.3.1	ETNIČNA SKUPINA IN NJENE ZNAČILNOSTI.....	33
1.3.1.1	ETNIČNA IDENTITETA.....	34
1.3.1.2	KULTURA.....	36
1.3.1.3	JEZIK.....	40
1.3.1.4	VERA.....	42
1.3.2	NAROD	43
1.3.2.1	NACIONALNA KULTURA	44
1.3.2.2	NARODNA PRIPADNOST IN NARODNA ZAVEST	45

1.3.2.3	NARODNE MANJŠINE IN NJIHOVE PRAVICE.....	47
1.3.2.4	ROMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI.....	48
1.3.2.5	PRISELJENCI.....	52
1.4	SOOČANJE SOCIALNEGA DELA Z ETNIČNOSTJO.....	57
1.4.1	ETNIČNO OBČUTLJIVO SOCIALNO DELO.....	57
1.4.1.1	MODEL ETNIČNO OBČUTLJIVEGA SOCIALNEGA DELA.....	58
1.4.2	ANTIRASISTIČNO SOCIALNO DELO.....	61
1.4.2.1	NAČELA ANTIRASISTIČNE PRAKSE.....	62
1.5	OSNOVNA ŠOLA IN IZZIV DRUGAČNOSTI TER RAZLIČNOSTI.....	68
1.5.1	SMERNICE ZA VKLJUČEVANJE ETNIČNO DRUGAČNIH OTROK V ŠOLSKI SISTEM.....	71
1.5.2	ŠOLA KOT VAROVALNI DEJAVNIK.....	72
2	PROBLEM.....	74
3	METODOLOGIJA.....	76
3.1	VRSTA RAZISKAVE.....	76
3.2	MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV.....	76
3.3	POPULACIJA IN VZOREC.....	77
3.4	ZBIRANJE PODATKOV.....	81
3.5	OBDELAVA GRADIVA.....	82
4	REZULTATI.....	84
4.1	ANKETNI VPRAŠALNIK.....	84
4.1.1	SKLOPI VPRAŠANJ.....	84
4.1.1.1	POČUTJE V DRUŽBI DRUGIH NARODNOSTI.....	84
4.1.1.2	IZBIRA DRUŽBE.....	91
4.1.1.3	ODNOS DO DRUGAČNIH V POGOVORIH.....	97
4.1.1.4	BOGARDUSOVA LESTVICA SOCIALNE DISTANCE.....	101
4.1.1.5	KARAKTERISTIKE PRIPADNIKOV DRUGIH NARODNOSTI.....	105

4.1.1.6	POČUTJE OB ETNIČNO DRUGAČNIH V ŠOLI	107
4.1.1.7	ODPRTI ODGOVORI.....	112
4.1.2	PREVERJANJE HIPOTEZ.....	116
4.2	INTERVJU	123
4.2.1	ODNOS DO DRUGAČNIH	123
4.2.2	IZRAŽANJE NASILJA V ŠOLI.....	126
4.2.3	MNENJE INTERVJUVANK O DOBLJENIH REZULTATIH.....	133
4.2.4	ODNOSNO KODIRANJE	136
5	RAZPRAVA	140
6	SKLEP	145
7	PREDLOGI	147
8	LITERATURA IN VIRI	149
9	PRILOGE.....	155
9.1	ANKETNI VPRAŠALNIK.....	155
9.2	TABELE ZA IZRAČUN T-TESTA.....	164
9.3	INTERVJU.....	205
9.4	KODIRANI ODGOVORI INTERVJUJEV	208
10	POVZETEK	233

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prikaz strukture anketirancev po šoli, ki jo obiskujejo	78
Tabela 2: Prikaz strukture anketirancev po spolu	78
Tabela 3: Prikaz strukture anketirancev po starosti	79
Tabela 4: Prikaz strukture anketirancev po okolju	79
Tabela 5: Prikaz strukture anketirancev po narodnosti	80
Tabela 6: Počutje v družbi drugih narodnosti– frekvence in strukturni odstotki	85
Tabela 7: Počutje v družbi drugih narodnostih – opisne statistike	87
Tabela 8: Dobro in slabo počutje v družbi drugih narodnostih -opisne statistike	88
Tabela 9: Dobro in slabo počutje v družbi drugih narodnostih, socialno-demografske spremenljivke- rezultati t testa.....	90
Tabela 10: Izbira družbe- frekvence in strukturni odstotki	91
Tabela 11: Izbira družbe - opisne statistike	93
Tabela 12: Izbira družbe- opisne statistike	94
Tabela 13: Izbor družbe po socialno demografskih spremenljivkah- rezultati t testa	96
Tabela 14: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru– frekvence in strukturni odstotki.....	98
Tabela 15: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru – opisne statistike	99
Tabela 16: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru po socialno demografskih spremenljivkah- rezultati t testa.....	101
Tabela 17: Bogardusova lestvica socialne distance– frekvence in strukturni odstotki.....	102
Tabela 18: Bogardusova lestvica socialne distance – opisne statistike	103
Tabela 19: Bogardusova lestvica socialne distance in socialno demografske spremenljivke – rezultati t testa.....	104
Tabela 20: Karakteristike pripadnikov drugih narodnosti.....	106
Tabela 21: Pomoč sošolcu druge narodnosti v primeru učnih težav- frekvence in strukturni odstotki.....	107
Tabela 22: »Meniš, da je prav, da za vse veljajo enaka pravila?« – frekvence in strukturni odstotki.....	108

Tabela 23: »Bi se počutil boljše, če bi šolo obiskovali samo učenci, ki so ti po narodnosti enaki?« – frekvence in strukturni odstotki	109
Tabela 24: Počutje ob etnično drugačnih v šoli- opisne statistike.....	110
Tabela 25: Počutje ob etnično drugačnih v šoli po socialno demografskih spremenljivkah- rezultati t testa.....	111
Tabela 26: Utemeljitev slogana: »Vsi drugačni vsi enakopravni.«	112
Tabela 27: Kaj zajema beseda drugačnost?.....	114
Tabela 28: Na podlagi česa sklepaš, da so drugi drugačni kot ti?	115
Tabela 29: Sprejemanje drugačnosti.....	123
Tabela 30: Dejavniki, ki vplivajo na sprejemanje drugačnosti	125
Tabela 31: Izražanje nasilja	126
Tabela 32: Dejavniki, ki vplivajo na pojav nasilja	127
Tabela 33: Dejavniki, ki vplivajo na odnos učencev	127
Tabela 34: Izražanje nestrpnosti	128
Tabela 35: Vpliv strukture razreda	128
Tabela 36: Predznanje o etnični drugačnosti.....	129
Tabela 37: Odnos staršev	130
Tabela 38: Vloga strokovne delavke.....	131
Tabela 39: Obravnava tematike	132
Tabela 40: Rezultati	133
Tabela 41: Prikaz razlogov, ki vplivajo na rezultate.....	135

KAZALO SLIK

Slika 1: Nasilje.....	136
Slika 2: Dejavniki, ki vplivajo na sprejemanje drugačnosti.....	138

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Prikaz strukture anketirancev po socialno demografskih spremenljivkah	80
Grafikon 2: Počutje v družbi drugih narodnosti	86
Grafikon 3: Počutje v družbi drugih narodnostih- povprečne ocene	88
Grafikon 4: Izbira družbe	92
Grafikon 5: Izbira družbe- povprečne vrednosti.....	93
Grafikon 6: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru v naslednjih okoljih	98
Grafikon 7: Bogardusova lestvica socialne distance	103
Grafikon 8: Karakteristike pripadnikov drugih narodnosti	106
Grafikon 9: Pomoč sošolcu druge narodnosti v primeru učnih težav	107
Grafikon 10: »Meniš, da je prav, da za vse veljajo enaka pravila?«	109
Grafikon 11: »Bi se počutil boljše, če bi šolo obiskovali samo učenci, ki so ti po narodnosti enaki?«	110
Grafikon 12: Utemeljitev slogana: »Vsi drugačni vsi enakopravni.«.....	113
Grafikon 13: Kaj zajema beseda drugačnost?	114
Grafikon 14: Na podlagi česa sklepaš, da so drugi drugačni kot ti?.....	116
Grafikon 15: Primerjava povprečnih vrednosti po OŠ	117
Grafikon 16: Primerjava povprečnih vrednosti po kraju odraščanja	118
Grafikon 17: Primerjava povprečnih vrednosti po spolu	119
Grafikon 18: Primerjava povprečnih % navedb karakteristik	120
Grafikon 19: Primerjava povprečnih vrednosti po narodnosti	121
Grafikon 20: Počutje v šoli ob nekom druge narodnosti.....	122
Grafikon 21: Sprejetje učencev v OŠ II Murska Sobota.....	137
Grafikon 22: Sprejetje učencev v OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica.....	137

1 TEORETIČNI UVOD

1.1 MLADI IN MLADOSTNIŠTVO

V empiričnem delu diplomske naloge se bova osredotočili na mnenja in prepričanja otrok zadnje triade osnovne šole in njihovega sprejemanja drugačnosti. Gre za osnovnošolske otroke, ki že prehajajo v obdobje adolescence, zato bova prvi del teoretičnega dela namenili opredelitvi mladosti ter dejavnikom, ki vplivajo na razvoj mladostnika in na ustvarjanje njegove identitete.

Mladostništvo je vmesno obdobje človeka oz. otroka, ki počasi prehaja iz svojega otroštva v svojo odraslost. Pri tem se sooča z različnimi pojavi in spremembami v svojem življenju, kar vključuje tako psihične, kot telesne spremembe. Lahko bi rekli, da se mladost oz. mladostništvo začne z obdobjem adolescence. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO, 2013) opredeljuje adolescenco kot obdobje v človekovem razvoju, ki se zgodi po otroštvu in pred odraslostjo. Je eno ključnih prehodov v življenjskem obdobju, ki bi naj trajalo od posameznikovega 10. do 19. leta starosti. Na to lahko gledamo precej relativno, saj se lastnosti, trajanje in opredelitve same adolescence zelo razlikujejo in spreminjajo skozi čas, kulture in skozi socialno-ekonomske razmere. V zadnjem času so spremembe tega obdobja zelo očitne. Opazimo lahko, da se puberteta začneja prej kot se je včasih, po drugi strani pa se mladostništvo tudi podaljšuje, kar nam dokazuje vedno poznejše osamosvajanje od staršev, podaljševanje šolanja, kasnejše ustvarjanje družin ipd.

Horvat in Magajna (1987: 233) jo poimenujeta tudi kot prehod iz otroštva v odraslost, tj. iz obdobja odvisnosti, zaščitenosti, primarne navezanosti na družino v obdobje samostojnosti, neodvisnosti, odgovornosti zase in za druge. Ta proces za mlade predstavlja negotovost in skrivnost v doživljanju ter tavanje v iskanju trdnega občutka lastne identitete, ki se lahko ob odsotnosti ljudi, ki bi jim pri izbiri različnih vlog in možnosti lahko sledili, hitro sprevrže v občutek zbeglosti in zmedenosti.

Proces odraščanja je obdobje priprave na odraslo življenje, v katerem posameznik pridobi nekaj ključnih razvojnih izkušenj. Poleg fizične in spolne zrelosti, se počasi vključuje tudi socialna in ekonomska neodvisnost, razvoj lastne identitete, pridobitev različnih spretnosti, potrebnih za opravljanje odraslih vlog in za ohranjanje medsebojnih odnosov ter sposobnost

abstraktnega razmišljanja. Adolescenca je lahko čas izjemne rasti in razvijanja potenciala, lahko pa je tudi čas velikega tveganja, v katerem različni socialni konteksti izvajajo močne vplive in pritiske, ki so lahko povod za tvegana vedenja¹. (WHO, 2013)

Mladostnik pride v obdobje mnogih sprememb, kar je lahko za posameznika zelo stresno in naporno. V tem obdobju spozna sam sebe, preizkuša svoje meje, naučiti se mora nekih vrednot, norm, ki delujejo v družbi in jih sprejeti. Prav tako se mora sčasoma naučiti prevzeti določeno odgovornost in samostojnost v svojem življenju. Srečuje se z raznimi tveganji, problemi, ovirami s katerimi se mora soočiti in jih premagovati. Žmuc-Tomori (1983: 10-11) pravi, da je adolescentovo čustvovanje nepredvidljivo in polno nasprotij, saj mu že najmanjša zunanja reakcija hitro spremeni razpoloženje. Mladostnik preizkuša svoje meje vzdržljivosti, meje v okolju, se išče in spozna.

1.1.1 SOCIALIZACIJA

Konstruktivistične teorije predpostavljajo, da vsak posameznik kreira svojo realnost. Najpomembnejši vpliv pri ustvarjanju objektivne in subjektivne realnosti pri otroku ima primarna socializacija. Berger in Luckmann (1988: 121-122) dokazujeta, da tako objektivni in subjektivni vidik lahko prideta do veljave le, če pri tem upoštevamo proces eksternalizacije, objektivizacije in internalizacije. Pojasnjujeta, da se posameznik rodi s predpozicijo družbenosti in nato postane član družbe. Internalizacijo opisujeta kot začetek procesa, kjer gre za neposredno doumevanje ali razlago objektivnega dogodka kot nosilca pomena neke druge osebe, ki nato pridobi tudi subjektivni pomen zame. Gre torej za razumevanje sočloveka in pojmovanje sveta kot pomenske in družbene realnosti.

Pomembna procesa posameznikovega učlovečenja, z zagotavljanjem družbene in kulturne reprodukcije sta socializacija in inkulturacija. Njun pomen je ključno stičišče med osebnostjo, družbo, kulturo in predpogoj njunega obstoja, saj je človek rojen le z dovzetnostjo, ki mu

¹ Pod tvegana vedenja lahko štejemo uporabo različnih substanc, npr. alkohola, cigaret, marihuane in drugih prepovedanih substanc, zgodnji nezaščiteni spolni odnosi, tveganje namernih in nenamernih poškodb, težave v duševnem zdravju ipd. (WHO, 2013)

ponuja možnost družbenega in kulturnega bitja, kar lahko doseže s samim procesom socializacije in inkulturacije. (Lukšič-Hacin 1995: 97)

V procesu socializacije/inkulturacije si ustvari predstave o družbenem svetu, način mišljenja, obliko družbene zavesti, način govora, komuniciranja, čustvovanja, vrednotenja, se nauči ali prevzame delovne navade, norme družbenega in kulturnega vedenja, ravnanja. Uveljavi lahko motivacije, pričakovanja, inspiracije in izoblikuje svojo identiteto kot občutek pripadnosti njenim številnim členom in razčlenitvam: od rase, naroda; do družbenega življenja itd. (Južnič 1989: 22)

1.1.1.1 PRIMARNA SOCIALIZACIJA

Že prej sva omenili primarno socializacijo kot najpomembnejšo pri ustvarjanju otrokovega dojemanja in razumevanja sveta. Poteka v okviru družine in je prva s katero pride otrok v stik ter skozi katero spoznava okolje. Berger in Lukmann (1988: 123) govorita o »pomembnih Drugih«, ki so zadolženi za otrokovo socializacijo:

»Ti pomembni Drugi so posamezniku vsiljeni. Njihove definicije njegove situacije se mu predstavljajo kot objektivna realnost. Na ta način se ne rodi le v objektivno družbeno strukturo, ampak tudi v objektivni družbeni svet. Pomembni Drugi, ki mu ta svet posredujejo, ga med posredovanjem spreminjajo. Podobe izberejo v skladu z lastnim mestom v družbeni strukturi in na osnovi lastnih življenjsko zakoreninjenih značilnosti.«

Otrok tako dobiva sporočila preko »pomembnih Drugih« in preko teh sporočil izoblikuje svojo osebnost, si ustvari svoje vrednote, norme in prevzame določene vloge v družbi. O družini kot pomembnem in prvem dejavniku, ki vpliva na otrokovo dojemanje, sprejemanje sveta ter ustvarjanje lastne identitete govori tudi Pušnik (1999: 31):

»Družina je prvi in ključni dejavnik, ki bistveno vpliva na razvoj otrokove percepcije, kaj je prav in kaj narobe. V družini otrok dobi prvo občutje lastne vrednosti ter zaupanje v ljudi in svet okoli sebe. Starši morajo dajati otroku spodbude in zglede ter ga poučiti, kako se je potrebno soočiti s problemi. Otrok dobi v odnosih s starši in drugimi družinskimi člani posredne in neposredne napotke za socialno vedenje za kasneje, ko se že osamosvoji.«

Lukšič-Hacin (1995: 99) dodaja kot pomemben vidik primarne socializacije imitativno težnjo oz. težnjo po nezavednem posnemanju, ki prerašča v zavestno posnemanje vzora, ki je v skladu z obstoječo družbeno in kulturno diado dobro-slabo. Pod najpomembnejši dejavnik šteje govorico ali t.i. materni jezik ob katerem se otrok postopno interiorizira v svet pomenov in simbolov, ki so temelj človeške komunikacije.

Berger in Lukmann (1988: 124) navajata, da otroci pri ustvarjanju lastne identitete od »pomembnih Drugih« ne prevzemajo le njihove vloge in drže, temveč tudi njihov svet: *»...identiteto je mogoče objektivno opredeliti kot namestitev v določenem svetu in jo lahko subjektivno pridobimo samo skupaj s tem svetom.*

1.1.1.2 SEKUNDARNA SOCIALIZACIJA

Med odraščanjem se srečujemo z različnimi skupinami ljudi, gremo skozi različne institucije, skozi katere prevzemamo nove vrednote, norme, stališča. Velik vpliv na naše obnašanje in oblikovanje osebnosti prevzamejo sedaj tudi drugi dejavniki, ne le družina. Govorimo o sekundarni socializaciji, ki jo Berger in Lukmann (1988: 129) navedeta kot internalizacijo institucionalnih ali v instituciji temelječih »podsvetov«. Gre za pridobivanje znanja, ki izhaja iz družbenih vlog. Omenjeni »podsvetovi«, pridobljeni v primarni socializaciji, nasplošno predstavljajo delno realnost, obenem pa zahtevajo osnove legitimizacijskega aparata, ki ga spremljajo rituali in materialni simboli.

Med primerjavo realnosti primarne socializacije s subjektivno realnostjo sekundarne socializacije, Berger in Lukmann (1988: 137) ugotavljata, da je slednja bolj ranljiva za izzivalne definicije realnosti, ker njihova realnost ni tako globoko zakoreninjena v zavesti in je zato tudi bolj dovzetna za premestitev. Navajata (ibid.: 140-141), da so pomembni Drugi v posameznikovem življenju vodilni dejavniki pri vzdrževanju subjektivne realnosti in da imajo manj pomembni drugi vlogo »zbor«. Odnos med pomembnimi Drugimi in »zborom« je v vzdrževanju realnosti dialektičen. Prihaja do medsebojnega vplivanja med njimi in subjektivno realnostjo. Negativna identifikacija s strani širšega okolja lahko vpliva na identifikacijo, ki jo nudijo pomembni Drugi. Kadar prihaja do tekmovanja med različnimi definirajočimi dejavniki realnosti, je mogoče tolerirati odnose s tekmeči toliko časa, dokler se

ohranjajo odnosi v prvotni skupini, kjer se ena realnost potrjuje navzlic ostalim tekmečem. V nadaljevanju (ibid.: 143-145) avtorja opredeljujeta jezikovno objektivizacijo kot predmet posameznikove zavesti, kjer osnovno dejstvo vzdrževanja realnosti leži v nenehni uporabi jezika. Potemtakem so v širšem smislu vsi, ki uporabljajo isti jezik, realnost vzdržujoči Drugi. Subjektivna realnost je vedno odvisna od verodostojnih struktur, od družbenega temelja in različnih vzdrževalnih procesov. Samoidentifikacijo pomembnega človeka lahko posameznik vzdržuje v okoliščinah, kjer se ohranjajo pomembni odnosi. Družba pa lahko uvede posebne postopke za tiste situacije, v katerih obstaja tveganje zloma realnosti. V te situacije so predvsem vključene mejne situacije. Razvijejo se lahko posebni postopki za vzdrževanje realnosti, da bi se zavarovali pred tujci in potencialni grožnji, ki jo predstavljajo za »našo« realnost.

Sekundarna socializacija je nadaljevalni proces primarne socializacije, pri kateri je za uspešnost socializacije posameznika pomembna skladnost obeh. Do neskladja med primarno in sekundarno socializacijo prihaja predvsem pri selitvah v tuje družbeno okolje, kar lahko vodi do neuspešne socializacije. Temu so izpostavljeni predvsem otroci, ki so se izselili s svojimi starši v različnih starostnih obdobjih, z razlikami v dovršenosti tako primarne kot sekundarne socializacije. Starši so po drugi strani odšli v okolje z izoblikovano osebnostjo in so v novem okolju podvrženi resocializaciji, pri otrocih pa prihaja do razhajanj med primarno in sekundarno socializacijo ali lomljenjem primarne ali sekundarne socializacije, ki so v starem okolju že pustile pečat v otrokovi osebnosti. Otrok se tako srečuje z resocializacijskimi procesi vzporedno z nedovršeno socializacijo, kar lahko v obdobju primarne socializacije vodi v čustveno krizo, nestabilnost, razcepljenost, v sekundarni pa posameznik interiorizira novo realnost v smislu relativizacije, kar vodi do okrepljene zavesti o relativnosti vseh svetov ob prepoznavanju in priznavanju lastnega. (Lukšič-Hacin 1995: 101-102)

1.1.2 OBLIKOVANJE IDENTITETE

Vsak posameznik je neponovljiv genetični eksperiment, s svojo lastno identiteto, ki je rezultat človekove zasebne telesnosti in družbenosti, brez katere ne more obstajati. Večplastnost človekovega identificiranja se kaže v njegovi družbeni identiteti, ki je povezana s formalnimi

pravili, v kateri veljajo stalnost, povezanost, včlenitev v družbene kategorije. (Južnič 1993: 101-102)

» Identiteta je seveda element subjektivne realnosti in je tako kot celotna subjektivna realnost v dialektičnem razmerju z družbo. Identiteto oblikuje družbeni proces. Ko se enkrat izkristalizira, jo družbena razmerja vzdržujejo, spreminjajo ali celo preoblikujejo. Družbene procese oblikovanja in vzdrževanja identitete določa družbena struktura. Obratno pa tudi identitete, ki so proizvod medsebojnih učinkov organizma, posamezne zavesti in družbene strukture, delujejo na dano družbeno strukturo: vzdržujejo jo, spreminjajo in preoblikujejo. Družbe imajo seveda zgodovine, znotraj katerih nastanejo posebne identitete, vendar pa te zgodovine ustvarjajo ljudje s posebnimi identitetami.« (Berger, Luckmann 1988: 160)

Naše identitete so sestavljene iz različnih kategorij npr. »moških«, »Slovencev«, »belcev«, »heteroseksualcev« in drugih, ki so ključnega pomena za razumevanje samih sebe. Za emancipatorno politiko je bistvena izpostavitve in kritična razgradnja številnih hierarhij, ki so vpisane preko jezika v naše identitete. (Stankovič 2002: 53)

Stankovič (2002: 53-55) nadaljuje, da so različne identitete posameznikov razumljene kot nespremenljive in večne. Kot primer navaja otroka mame Slovenke in očeta Slovenca, ki je v skladu z običajnim razumevanjem po rodu Slovenec in je to ena izmed njegovih nespremenljivih identitet, s katerimi razume samega sebe in nastopa v družbenem svetu. Kulturologi menijo, da identitete nastajajo šele v jeziku in ne odražajo resničnih subjektivnosti. Neesencializem dvomi o njihovi stabilnosti, nespremenljivosti, večnosti in resničnosti. Trdi, da identitete kakršne so v določenem zgodovinskem trenutku, niso nekaj, kar bi se nanašalo na naše pravo bistvo, niti nekaj kar bi bilo nespremenljivo in večno. Neesencializem potem takem odpira možnost razgradnje obstoječih identitet, problematizacijo družbenih hierarhij in oblikovanje novih identitet, ki ne bi implicirale podrejenosti. Kljub temu pa nove identitete o sebi ne bodo predpostavljale, da so bolj resnične od obstoječe. Dobre alternative obstoječim ne predstavljajo zato, ker bi bile bolj resnične, temveč zato, ker so bolj pravične.

Identiteta posameznika tako poskrbi, da smo si ljudje med seboj različni, drugačni. Kaj to pomeni, pa si bomo ogledali v nadaljevanju.

1.2 KONCEPT DRUGAČNOSTI

Drugačnost pomeni različnost, raznolikost in vključuje rasne, etnične, kulturne razlike, razlike v sposobnostih, vrednotah, prepričanjih, navadah, veroizpovedi, načinu življenja, socialnoekonomskih zmožnostih. Netoleranca do drugačnosti se kaže v mnogih oblikah: kot rasizem, seksizem, antisemitizem, verski fanatizem, homofobija, nacionalizem ipd. V izogib vsem tem skrajnostim je potrebno spodbujati strpnost in sprejemati drugačnost. Ljudje se nismo rodili s predsodki ampak le te prevzamemo iz okolja v katerem živimo. Medtem, ko odraščamo, se neposredno in posredno učimo stereotipnih mnenj in vedenj, ki diskriminirajo drugačnost in se zaradi močnega vpliva obdajajočega okolja zlahka prenašajo naprej.

Koncept drugačnosti bi lahko razumeli kot nekaj kar odstopa od večine, morda ni po merilih večine in se na nek način razlikuje od nas samih. Posameznike lahko razlikujemo oz. jih definiramo kot drugačne na podlagi rase, etničnosti, spola, spolne usmerjenosti, socialno-ekonomskem statusu, starosti, kulturi, verski pripadnosti, političnem prepričanju ali drugi pripadnosti določenim skupinam. Razlikujemo se na podlagi fizičnih značilnosti, spodobnosti, različnem vedenju in osebnem razmišljanju, prepričanju, načinu življenja. Velik je razpon raznolikosti, a pomembno ob tem je razumevanje, da je vsak posameznik edinstven, s svojimi individualnimi značilnostmi. Ob tem je pomembno tudi sprejemanje te raznolikosti in spoštovanje vsakega posameznika s svojimi individualnimi značilnostmi. Premajhno je zavedanje, da nas prav te raznolikosti bogatijo in prispevajo k lepi obarvanosti našega okolja in družbe. Tako pa se po eni strani nekaj opredeljuje kot sprejemljivo, drugo pa se zavrača. Ustvarjajo se privilegiji za nekatere skupine ljudi, medtem pa se ustvarjajo neugodnosti za druge, ki niso del te skupine in se jih postavlja v neprivilegiran, manjvreden položaj. Določene skupine so tako prikrajšane, izključene, temu pa sledi tudi diskriminacija. Pravičnost in medsebojno spoštovanje bosta dobila pravi pomen šele, ko bomo ljudje znali razumeti drug drugega, se sprejeli z vsemi svojimi značilnostmi, vzpodbujali in zaščitili našo raznolikost.

Susanna Palomares (2001:8) drugačnost opredeljuje kot različnost, raznolikost. Ljudje se med seboj razlikujemo po svojih kvalitetah, značilnostih, vrednotah, prepričanjih in navadah. Toleranco do drugačnosti posameznik osvoji z dopuščanjem drugačnosti. To pa nadgrajuje s tem, da se uči o drugačnih. Na ta način tolerantne osebe prihajajo v stik z novimi idejam in

vrednotami in tako postajajo iz izkušnje v izkušnjo bogatejše za nova spoznanja. Drugačnost ni omejena le na rasne razlike, vključuje tudi etnične in kulturne razlike, socialnoekonomske razlike, razlike v sposobnostih in razlike v veroizpovedi. Netoleranca do drugačnosti se kaže kot rasizem, seksizem, antisemitizem, verski fanatizem, homofobija in ne nazadnje sodi sem tudi diskriminacija starostnikov.

1.2.1 MARGINALIZACIJA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST

Marginaliziranost je pojem, ki opisuje stanje izključenosti, osamitve, segregacije na ekonskem, političnem in družbenem področju. Gre za položaj nekaterih skupin, odrinjenih na rob družbe. Marginalizirane osebe so v položaju z manjšim dostopom do možnosti kot večina, kar je lahko posledica določene pripadnosti spolu, starosti, verski ali narodnostni pripadnosti, spolni usmerjenosti, družbenem statusu, materialnem položaju ipd. Tako se tudi etnične skupine fizično ločijo od ostalega prebivalstva in živijo strnjeno v določenih namenskih prostorih, na obrobju mest, vasi ali v revnejših delih mesta. Živijo v slabših bivanjskih razmerah, pogosto so odvisni od denarnih socialnih pomoči. Za marginalizirane skupine je značilno tudi izostajanje od šolskega pouka, večja stopnja brezposelnosti in nižja stopnja zastopanosti v strokovnih poklicih. (Urh 2012: 26-27)

V izoliran položaj, z omejenim dostopom do različnih možnosti in virov, jih postavi družba, ki ne sprejema, ne razume in ne spoštuje njihovega načina življenja, lastnosti, kulture ali drugih osebnih okoliščin, ki se razlikujejo od večinskega prebivalstva. Marginaliziranost Romov lahko vidimo tudi na obrobju Murske Sobote, v naselju Pušča, kjer sicer imajo bivanjske razmere za življenje izboljšane. Naselje je komunalno, prostorsko in okoljsko urejeno, v nekaterih delih Slovenije pa žal še vedno ogromno Romov živi v velikem pomanjkanju in slabem zagotavljanju osnovnih pogojev za življenje.

Pomemben dejavnik, ki kaže na stopnjo neenakosti in različnost nivoja socialne varnosti, je revščina. Socialno izključevanje je velikokrat pogojeno z materialnim pomanjkanjem in zajema širši pojem, ki izključuje na večih področjih. Kaže se na trgu dela-brezposelnost, izključenost iz družbe-pomanjkanje socialnih stikov, izključenost od mehanizmov moči in vpliva, izključenost iz potrošniške družbe. (Varuh človekovih pravic RS, 2013)

Dragoš in Leskošek (v Urh 2012: 27), opredeljujeta izvor neenakosti kot dedovanje, kot generacijsko prenašanje. Gre za prenašanje neenakosti in socialne izključenosti, kar pomeni, da se ljudje že rodijo v družbeni prostor z zaznamovanim razmerjem družbene neenakosti. Ne začnejo živeti v nevtralnem in nestrukturiranem okolju, temveč so vrženi v različne družbene prostore z določenimi pogoji, priložnostmi in dosežki v življenju.

Romi so bili že od nekdaj preganjani, zatirani, potisnjeni v neizobraženost in revščino. Zaradi selitev so poseljeni po različnih evropskih državah in živijo kot manjšinska etnična skupnost ali pa so obravnavani kot tujci oz. osebe brez državljanstva. Pri izključevalni politiki ima pomembno vlogo tudi socialno delo, ki si mora prizadevati za enakost, socialno pravičnost in solidarnost. Pri vključevanju Romov je potrebno upoštevanje in prepoznavanje njihove različnosti, a hkrati podobnosti, obenem pa spoštovanje in uveljavljanje njihove enakovrednosti, dostojanstva in temeljnih pravic. (Urh 2012: 81-82)

Marginalizacija in socialna izključenost pri današnjih priseljencih nista več tako prisotni. Zaznati ju je bilo v začetku priseljevanj, v času po vojni, ko so se Begunci množično naseljevali v državo. Na Ilirskobistriškem se jih je večina naselila v staro stavbo na robu mesta. Nekaj si jih je dom našlo v okoliških vaseh. Sprva niso nikjer delali in živeli od socialne pomoči in pomoči lokalnih skupnosti. Prav zaradi pomanjkanja so na nek način izstopali. Ljudje so se jih po večini izogibali in tudi sami so se raje držali posebej. Sčasoma se je to poglelo in priseljenci so se vključili v aktualno klimo.

1.2.2 DEJAVNIKI IZKLJUČEVANJA

1.2.2.1 STALIŠČE

Stališče je konstrukt naših misli, ki se izoblikuje skozi življenje pri vsakem posamezniku posebej. S tem, ko vplivajo na naše mišljenje, vplivajo tudi na naše obnašanje in reagiranje ob določenih situacijah. Ustvarjajo se različna mnenja in predstave o samem sebi, o drugih ljudeh, pojavih, dejanjih, s čimer se vsakodnevno srečujemo ob različnih priložnostih.

So tesno povezana z obnašanjem in so ključnega pomena za oblikovanje socialne konstrukcije subjekta, različnih sestavin družbene stvarnosti in predstavah o drugih osebah. Spremembe v socialnem svetu se izrazijo najprej v stališčih, ki nato vplivajo na spreminjanje naših dejanj in na naše vedenjske vzorce. Označuje se kot pomembni psihološki pojem, ker zajema in prikazuje soodvisnost posameznikove duševnosti in njegovega socialnega obnašanja. Stališča so strukturirana zelo različno in imajo močan naboj ter vpliv na dogajanje v svetu. Prav zaradi razlik v stališčih prihaja do raznovrstnih konfliktov, vojn, slabih medsebojnih odnosov. (Ule 2000: 115)

Ule (2009: 126) opisuje, da se stališča pridobivajo v procesih socializacije v teku življenja in so trajna duševna pripravljenost za določen način reagiranja, ki imajo direktivni ter dinamični vpliv na obnašanje. Sestavljena so iz *kognitivne, čustvene in motivacijske komponente*. Pod **kognitivno** komponento stališč spadajo vedenja, znanja, izkušnje, informacije, vednotne sodbe, argumenti v zvezi z objektom, dogodkom, osebo ali situacijo, o kateri oblikujemo stališče. Osnovna oblika te komponente so kategorije s katerimi razvrščamo objekte v razrede.

Čustvena komponenta stališč so pozitivna in negativna občutja in ocenjevanja objektov stališč. Osebe, socialne situacije in druge stvari lahko sprožijo različna čustva kot npr. simpatijo, obžalovanje, sovraštvo, zaničevanje, jezo ipd.

Motivacijska komponenta je težnja posameznika, da deluje na določen način glede na objekt stališč, s tem da podpre tiste objekte in situacije, do katerih ima pozitivna stališča in obratno, da prepreči tiste, do katerih ima negativna stališča.

Stališča niso nespremenljiva, na njihovo oblikovanje in spremenljivost pa predvsem vpliva njihova *skupinska pripadnost, informacije in znanja* posredovana iz medijev ali

izobraževalnih institucij ter posameznikove *osebnostne značilnosti*, kot so osebne izkušnje, njihova samopodoba, potrebe in želje. (Ule 2009: 134)

1.2.2.2 PREPRIČANJA

Prepričanje bi lahko opredelili kot psihološko stanje, v katerem posameznik v nekaj verjame, misli, idealizira in predpostavlja, da je to res. Gre za veljavo ideje, ki ponavadi temelji na veri in razumu, včasih tudi na podlagi izkušenj.

Med odraščanjem se posredno in neposredno učimo stereotipnih mnenj, ki vplivajo na diskriminacijo drugačnosti. V otroških letih smo najbolj dojemljivi za prevzemanje prepričanj, odnosov do stvari in dogodkov, za zrcaljenje vedenjskih vzorcev. Učimo se s posnemanjem tega, kar se dogaja v našem socialnem okolju, in temu primerno prilagodimo svoje vedenje. V otroštvu, med učenjem čustvovanja se naučimo tudi predsodkov, ki nam ostanejo za popotnico v dobo odraslosti. Raziskave so pokazale, da se že predšolski otroci zavedajo rasnih razlik, kar je razvojno povsem ustrezen pojav, ki je sam po sebi neproblematičen. Do težav pride tedaj, ko se obstoječe razlike povezujejo z negativnimi čustvi in negativnimi vrednotenji. Otroci med dozorevanjem naučene predsodke dopolnijo še s prepričanji. Predsodki in stereotipi se poslej prepletajo in podkrepljujejo. (Palomares

2001: 9)

1.2.2.3 STEREOTIPI

»Stereotipi so tipizirane sodbe, ki ravno zaradi svoje ohlapnosti in splošnosti ne ustrezajo stvarnosti. So sodbe o vseh, ki ne veljajo za nikogar. Veljajo za nespremenljive, toge, rigidne, izkrivljene predstave, ki ne upoštevajo individualnih razlik in družbenih sprememb in spodbujajo ustvarjanje družbenih predsodkov. Stereotipi veljajo za učinkovite, vendar napačne predstave. Učinkoviti so zato, ker so del kognitivne ekonomije, ker nam omogočajo, da z omejenimi kognitivnimi sposobnostmi hitro prihajamo do informacij o stvarnosti okoli

nas in se prilagajamo tej stvarnosti. Obenem pa izkrivljajo stvarnost, predvsem podobo ljudi, kakršni v resnici so – enkratni, različni, spremenljivi.» (Ule 2009: 178)

Palomares Sussana (2001: 8) pravi, da stereotipi predstavljajo spoznavno komponento netolerance in so produkt miselnih procesov in vrednostnega sistema. So poenostavljena generalizacija določene skupine ljudi, ki vpliva na vrednotenje pripadnikov te skupine. Pri tem, se ne ozirajo na to, da med posamezniki obstajajo individualne razlike. K posploševanju smo nagnjeni vsi. To počnemo tako, da nove ideje in informacije razvrščamo v ustrezne kategorije. Tega se navadno oklenemo v vsakodnevnih situacijah, ko se moramo za nekaj hitro in enostavno odločiti. Glede na to, da obstajajo pozitivni in negativni stereotipi se moramo zavedati, da so tudi pozitivni stereotipi včasih z negativnimi učinki.

Do nastajanja različnih stereotipov in predsodkov prihaja predvsem zaradi kategorizacije, ki je, »*neizbežna značilnost človekovega obstoja*«. (Brown 1995: 24) S socialno kategorizacijo se na podlagi podobnosti in različnosti razvršča, določa vloga določenih skupin ljudi ter zaznava njihova pripadnost tem skupinam. S tem pa se večajo razlike med skupinami in podobnosti znotraj skupin. Kategorizacija velja za nujnost in koristnost preživetja v svetu, vendar kljub temu ni natančno. Posledično neizogibno nastaja stereotipiziranje, ki temelji na nenatančnem, nespremenljivem in pretiranem poenostavljanjem in posploševanjem, brez realnih dejstev, pogosto tudi zasuti s predsodki. (Oakes et al. 1994: 63)

Kljub temu pa Ule (ibid.: 87) želi dokazati, da stereotipi le niso nespremenljivi, temveč se »*variirajo skladno z medskupinskimi odnosi, kontekstom presojanja in stališčem percipirajoče osebe*«. Stereotipi ljudem pripisujejo določene lastnosti družbenim skupinam in so globoko družbeno zakoreninjeni. Sprejeti so skupaj s tradicijo in se ohranjajo in prenašajo skozi generacije. Vzdrževana in ignorirana so kljub procesom izobraževanja in novim spoznanjem. So plod širših kulturnih praks in procesov, z vsebovanimi jasno določenimi ideološkimi vrednotami in stališči, ki pa ni nujno del človekove percepcijske in kognitivne organizacije sveta (Šabec 2006: 22).

ETNIČNI IN NACIONALNI STEREOTIPI

Stereotipi, ki naju najbolj zanimajo, so etnični stereotipi, ki so opredeljeni kot etnični predsodki konstruirani na osebni, medosebni in družbeni ravni. Poudarjajo se njihove podobnosti znotraj skupine in se jim pripisujejo podobne oz. enake lastnosti. S tem pa se povečujejo in poudarjajo razlike z ostalimi etnijami, nacijami. Šabec (2006: 28-32) pravi, da zanikanje obstoječih razlik pravzaprav ne doprinese nič k rešitvi etnične in rasne nestrpnosti. Izogibanje diskusijam o različnosti družbenih in kulturnih razlik ter s tem povezanim zanikanjem rasizma, predsodkov in stereotipov, pravzaprav pospešuje diskriminacijo manjšinskih skupin. Sodobnim demokratičnim družbam očita premalo spodbujanja protirasističnih in protistereotipizirajočih diskurzov. Posamezniki pridobivajo premalo znanja, ki bi nasprotovalo rasističnemu mišljenju in govoru. Stereotipi, stališča predsodki in mnenja posameznika so konstrukcija različnih dejavnikov in sporočil, ki jih prejema iz družbe. Naj gre za informacije od vsakodnevnega sporazumevanja do različnih medijev, literature in vzgojno-izobraževalnih procesov, političnih in javnih govorov. Predvsem mediji pa delujejo iz vidika želj in potreb javnosti, zato so širši javnosti posredovane informacije o tujcih, manjšinskih skupinah, imigrantov v diskurzu dominantnih skupin povečini pristranska in negativna.

Stereotipi in predsodki, ki se nanašajo na etnične skupine in narode, so se pojavljali že v zgodovinskih zapisih v obliki ilustracij, parodij in šal, karikatur ipd. Pri oblikovanju nacionalnih stereotipov ima glavno vlogo nacionalizem, kot ideologija lojalnosti narodu. Pripadnost in predanost določeni skupini je na drugi strani povzročala podcenjevanje, strah, sovraštvo in odpor do drugih narodov in etnij. (ibid.: 42-44)

»Nacionalni kulturni ponos je narcisizem povečanih majhnih razlik in v svoji najbolj šovinistični obliki deluje brez kamuflaže, ki jo sicer v normalnih razmerah zahtevata politična strategija in diplomacija.« (Šabec 2006: 49)

Ključnega pomena ustvarjanja nacionalnih in etničnih stereotipov je torej zgodovinski kontekst, ki ga vzdržuje posamezna nacija do 'drugih'. Stereotipne predstave utrjujejo historične in obstoječe odnose dominantnih velesil s politično in gospodarsko šibkejšimi narodi. Razlikovanje nacionalnih identitet je sicer pomembno predvsem za produkcijo smisla, jezika, kulture, za subjektivno in socialno identiteto posameznika, a po drugi strani predstavlja grožnjo, vzbuja negativna čustva kot so sovražnost in agresijo do 'drugih'. Z ustvarjanjem

lastne in skupinske identitete vzpostavljamo različnost in izločujemo tiste, ki ne sodijo k nam. Delujemo in razvrščamo po formuli 'mi' in 'vi', tako pa se lahko ustvarjajo občutki superiornosti ene skupine nad pripadniki drugih skupin, etnij, narodov. (ibid.: 72-76)

Leskošek Vesna (2005: 10-11) opisuje, da se v Sloveniji čedalje bolj izražajo negativna stališča do manjšin. Najbolj osovražene so skupine ljudi, ki prihajajo iz nekdanjih jugoslovanskih republik, Afričani, Romi, istospolno usmerjeni, matere samohranilke, migranti in azilanti, čedalje več pa se kaže nestrpnost tudi do brezposelnih, do ljudi, ki prejemajo socialne dodatke in do brezdomcev.

1.2.2.4 STIGMA / STIGMATIZIRANJE

Stigma izhaja iz časov Starih Grkov in se je uporabljala kot oznaka za nekaj slabega ali nenavadnega. V telo so vrezali ali vžgali znake, ki so ponazarjali različne značilnosti, lastnosti ali status posameznika, kot npr. oznaka za sužnje, hudodelce, izdajalce, nečiste osebe. Te oznake so bile v veljavi predvsem za lažje prepoznavanje teh ljudi, da so se jih lahko izogibali. Pojem stigme se uporablja tudi v današnjih časih, a bolj kot za sramoto samo in ne za oznako telesnih simptomov. (Goffman 2008: 11)

V današnjem času se označuje za težko socialno izločanje. Gre za ožigosanje, pripisane oznake posamezniku zaradi neke določene okoliščine, ki se ga držijo, ta pa jih zelo težko odpravi, kljub temu da se spremenijo okoliščine, zaradi česar je bil zaznamovan. Stigmo spremljajo negativne opazke, neodobravanje, strah, izogibanje. Poleg ljudi, ki so stigmatizirani, se ljudje pogosto počutijo neprijetno, so diskriminatorno naravnani ter nočejo imeti opravka ali kakršnega koli stika z njimi in se jih zato tudi izogibajo.

Stigma se pojmuje kot družbeni odnos, pleten okoli določene lastnosti, posebnosti, ki jih družba v svoji normiranosti diskriminira. Sama diskriminacija je izrazita med vzpostavitvijo stereotipnega odnosa do kakega ali celo vsakega odstopanja posameznika od tolerančnega praga, odstopanja do normiranega, ki se v različnih družbah razlikuje. (Južnič 1993: 122)

Po Goffmanu (2008: 13) razlikujemo tri vrste stigme:

- **telesna odbojnost**- različne fizične iznakaženosti
- **značajske slabosti**-neodločnost, nenaravne strasti, nevarna prepričanja, nepoštenost, ki se sklepajo na podlagi duševnih bolezni, zapornih kaznih, odvisnostih, alkoholizmu, homoseksualni usmeritvi, brezposelnosti, poskusih samomora...
- **skupinske stigme**- rase, narodnosti in veroizpovedi, ki se prenašajo iz roda v rod.

Stigmatizirana oseba je podvržena različnih diskriminacijam, ustvarjajo se občutki manjvrednosti, hkrati pa se zmanjšujejo njihove možnosti v življenju. Posameznik se v določenih trenutkih zave, da ni obravnavan enako kot oseba brez stigme . Zave se tega, v čemer drugi vidijo njegovo pomanjkljivost in tako začne tudi sam verjeti, da ni sposoben doseči nekaj, kar je od njega pričakovano. Pojavljajo se občutki sramu, zaradi ene izmed svojih lastnosti. Pogosti odziv na ta položaj se lahko kaže kot v popravljanju tega v čem se kaže njihova pomanjkljivost. Ob stiku z »normalnimi« ljudmi pa se vedno porajajo negotovi občutki o tem kaj si drugi v resnici mislijo o njem, spremlja ga nesproščenost in nenehno tuhtanje o vtisu, ki ga bo naredil. Stigmatizirane osebe si venomer prizadevajo, da bi sami stigmati zmanjšale pomen. Uporabljajo pa tudi strategije prikrivanja in odpravljanja znakov stigme. (ibid.)

Južnič (1993: 125) opisuje ukrepe, s katerimi se stigmatizirani posameznik lahko upre stigmati:

-stigmati se pripiše pomen drugačnosti, ki ne vsebuje občutka manjvrednosti, zunaj vseh povprečij se posebej potruji ali izpostavi na področju dejavnosti, s priznano družbeno veljavo

-v skupinskem boju stigmatiziranih doseže priznanost drugačnosti kot normalnost, utemelji se nova norma, kjer lahko stigmatiziranci zaradi posebne drže ali prepričanja postanejo celo oblikovalci nove dominantne norme

-zavzamejo lahko militantno držo, s katero si pomagajo k secesiji ali si zagotovijo vhod v najrazličnejše podkulture oz. subkulture z novim sistemom vrednot in brezbržnost do zapovedanih in splošno priznanih vedenjskih norm.

1.2.2.5 PREDSDODKI

Predsodki so opredeljeni kot čustvena komponenta netolerance. Glede na to, da gre za predsodbo, je razumska komponenta izključena, odločilno vlogo imajo čustveni odzivi, ki so navadno tako globoko vsidrani, da jih ni mogoče spremeniti. Osebe s predsodki imajo predispozicijo za točno določen odziv na nek dogodek ali situacijo. Pri tem bo njihov način odzivanja največkrat negativen brez osnov na zunanjih dejstvih. (Palomares 2001: 8)

Ljudje smo naravnani, da vsakodnevno pod vplivom naše duševnosti, ki jo prepletata domišljija in realnost, nenehno ustvarjamo začasne sodbe. Sodbe si ustvarjamo tako o samem sebi in o drugih ljudeh, lahko so negativne ali pozitivne. (Mitscherlich: 1975: 13) Začasne sodbe lahko postanejo predsodki, v primeru ko sodb kljub novim spoznanjem ne moremo opustiti. Predsodki so vir za izkoriščanje ljudi, ki se kaže kot prevlada močnejšega nad šibkejšim, pri čem šibkejši ne sme podvomiti v upravičenost takšnega gospostva. (ibid.: 15)

«...kaj lahko naredi neki predsodek; namreč, da se nam vsili z avtoritatno samoumevnostjo in da se naš kritični Jaz, kot že rečeno, uspava oziroma ohromi. Ko diktatura vzpostavi sistem gospostva, v katerem je njena oblast zagotovljena s terorjem nad vsakršnim nasprotovanjem, dobimo družbeno vzporednico k temu, kar se primeri v duševnosti, v človeku med njegovimi različnimi duševnimi instancami, ko se rodi in zasidra neki predsodek. S sprejetjem in prevzemanjem nekega predsodka tako rekoč vzpostavimo teroristični sistem v nas samih, ne da bi se tega zavedali. Nemočno podležemo takšnim, iz fantazij in izkustva realnosti pomešanim tvorbam, tj. predsodkom.» (ibid.)

Na izoblikovanje predsodkov ima pomembno vlogo vsakdanje življenje in primarno okolje, v katerem posameznik živi. Veliko predsodkov izhaja in se izoblikuje v procesu odraščanja, pri čem imajo velik vpliv tudi starši, od katerih pridobimo prve posplošene sodbe o svetu okrog nas. Prav v zgodnjem otroštvu nastajajo primarne kategorizacije, ki so vir nastanka in obstoja predsodkov ter vplivajo na njihovo trajnost in nezavedno delovanje. (Ule 2009: 199)

Predsodki potekajo na našem nezavednem nivoju, ki usmerja naše zaznavanje zunanjega sveta, ki se lahko kaže v zavračanju ali selektivnem opazovanju obnašanja nekaterih ljudi, saj smo pozorni le na tiste vidike, ki se skladajo z našimi predsodki. Tako so ljudje, ki gojijo predsodke do Romov, pozorni le na tiste lastnosti Romov, ki so sorazmerne z njihovimi

predsodki, kot naprimer da Romi kradejo, nič ne delajo, smrdijo ipd. Razširjenost predsodkov lahko vidimo na vseh področjih družbenega življenja, predvsem pa se kažejo do »drugačnih« oziroma do tistih, ki so v manjšini. Sem lahko štejemo pripadnike drugih ras, ver, narodov, etičnih manjšin, hendikepiranih, istospolno usmerjenih pa tudi do ljudi z drugačnim načinom življenja, stila, obnašanja. Predsodki se ustvarjajo ob vsakdanjih situacijah in ni nujno, da so vsi predsodki nevarni, a težje oblike predsodkov zlahka preidejo v agresijo, diskriminacije, preganjanja, psihična in fizična nasilja. Poznamo različne stopnje izražanja predsodkov v vedenju človeka in skupin kot »opravljanje«, »izogibanje«, »diskriminacija«, »nasilje«, »genocid«. Pri zadnjih treh gre za množične pojave, ki so družbeno organizirani in ne izhajajo več iz osebnostnih lastnosti. (Ule 2009: 188)

Pri predsodkih gre za neko prikrito ideologijo vsakdanjega sveta. Kažejo se na nespoštljiv, netoleranten ali celo sovražen odnos do drugačnih in se izražajo skozi socialne interakcije med ljudmi, v vsakdanjem govoru, frazah, gestah, šalah. (Nastran Ule 1999: 7)

Šabec (2006: 20-21) opredeljuje predsodke kot *neformalne institucije*, katerih glavna vloga je prevajanje določenih odnosov diskriminacije, dominantnosti, podrejenosti in sovražnosti med družbenimi skupinami. Razmerja med posamezniki in skupinami pa so postavljena v splošnejši ovir obstoječih pravil, norm in institucij. Omenja tudi *sodobne predsodke*, ki so za razliko od tradicionalnih izraženi bolj posredno. Negativnih stališč ne izražajo odkrito, temveč se bolj vzdržujejo pozitivnih. Kljub temu, da niso tako izključevalni kot včasih, jih vseeno spremlja zavračanje posameznih ljudi, le na bolj prikrit, pasiven in posreden način. Meni, da se prav s tem, ko se o predsodkih in stereotipih ne diskutira in problematizira, le-ti ohranjajo in krepijo. Prvi korak k odpravi predsodkov se stori s kritičnim opredeljevanjem predsodkov in stereotipov. S tem se jim odvzame legitimnost in motivacijska moč. Nato je potrebno kolektivno odkrivanje, izzivanje, kritiziranje mehanizmov njihovega nastajanja in delovanja, prav tako pa razvijanje načinov odpravljanja na formalno-pravni ravni. Na individualni ravni pa za zmanjševanje nagnjenosti k predsodkom lahko storimo predvsem s samoopazovanjem in vživljanjem v položaj drugega.

O novih predsodkih, ki so zamenjali tradicionalne govori tudi Ule (1999: 8). Meni, da se kažejo predvsem skozi izogibanje stikov z njimi. Na tradicionalnem izražanju predsodkov je prevladovalo sovraštvo, odkrito nasilje do drugih, danes pa prevladuje bolj prikrito v obliki ignoriranja, distanciranja, cinizma.

1.2.2.6 TOLERANCA/STRPNOST

Beseda toleranca oz. strpnost nam pomeni spoštovanje, sprejemanje in cenjenje raznolikosti svetovnih kultur. Toleranco omogočajo znanje, odprtost, komunikacija, svoboda misli in prepričanj. Ne omejuje se le na poudarjanje človekovih pravic in svoboščin zase, temveč tudi za druge. Vsebuje dejstva, da smo si ljudje različni po videzu, načinih življenja, vedenju in te raznolikosti tudi spoštuje ter jim daje pravico do enake obravnave. Na drugi strani je nestrpnost, ki ne spoštuje prepričanj in življenjskih navad drugih ljudi. Zaradi nestrpnosti so ljudje obravnavani drugače, neenakovredno, kar se kaže predvsem pri preprečevanju mešanja kultur v enotno nacionalno identiteto. Nestrpnost vključuje podreditve drugih in preprečitev polnopravne udeležbe v družbi. (Leskošek 2005: 9-10)

Palomares (2001: 7) opisuje toleranco kot vrtilino, »...*ki se v naši družbi še ni dovolj razvila. Gre za priučeno socialno veščino, ki ne pomeni le, da nečesa ne prepovedujemo in da nekaj dopuščamo brez nasprotovanja. Biti strpen do nečesa pomeni tudi spoštovati drugačnost. Človek, ki je tolerant do soljudi, sprejema drugačnost in je sposoben dojemati različnost na tvoren način...*«

Nestrpnost se izraža z zavračanjem, izključevanjem določenih skupin in so odraz negativnih stereotipov, predsodkov in stališč. Pred izražanjem nestrpnosti pa ni obvarovana skoraj nobena družba. Pojavlja se vsepovsod, saj ljudje prepogosto pozabljamo, da posameznik ne izbira svoje etničnosti, rase, vere, okolja v katerem se je rodil ali drugih osebnih okoliščin, zaradi katerega je pogosto diskriminiran in nesprejet v družbi.

V Sloveniji se izražanje nestrpnosti, predsodkov, sovražnosti, nesprejemanja tolerira in obstaja legitimno, tako v družbenem kot v političnem delovanju, skozi izgovor o svobodi govora. Prag tolerance do drugih in drugačnih je formalnopravno vpisan v zakonodajo, a kljub temu se te meje, s strani političnega razreda in slovenskega naroda, nenehno prestopajo. Republika Slovenija se je že od nekdaj dojemala za nacionalno monolitno, kljub temu, da je bilo njeno ozemlje vedno večnacionalno, poseljeno z Italijani, Madžari, Romi, po 2. svetovni vojni pa tudi s prebivalstvom jugoslovanskih republik. Predstava o nacionalni homogenosti tega prostora je bila in je še vedno le popolni imaginarij. (Kozinc 2005: 97-98)

1.2.2.7 DISKRIMINACIJA

»Diskriminacija je posebna oblika predsodkovnega obnašanja, ki se kaže v podcenjevanju ljudi ali skupin ljudi zaradi njihovih posebnosti, ki so označene kot drugačne. Oseba, ki je objekt diskriminacije, nosi težko psihološko breme. Pogosto se pri žrtvah diskriminacije razvijejo občutki manjvrednosti in neadekvatnosti, še posebej v primerjavi s prevladujočo, dominantno, večinsko skupino.« (Ule 2009: 230)

Diskriminacija je torej družbeno izključevanje in drugačno obravnavanje skupin v primerjavi z drugimi, brez upravičenega razloga. Neenako so obravnavani zaradi različnih dejavnikov, ki temeljijo na posameznikovi osebni okoliščini. Osebne okoliščine so tiste osebne lastnosti, ki si jih posameznik ne izbere, z njimi se rodi in jih ne more spremeniti. Med njih prištevamo: narodnost, raso, vero, jezik, etnično poreklo, spol, spolno usmerjenost, zdravstveno stanje, invalidnost, izobrazbo, družbeni položaj ipd. Izhaja predvsem iz stereotipov in predsodkov, ki so globoko zasidrani v kulturo posamezne družbe. Je nezavedni pojav, ki izključuje, omejuje, prikrajšuje ljudi za njihove različne pravice in interese, pri vsakdanjih dejavnostih, razvijanju njihovih sposobnosti, pri samouresničevanju. To lahko diskriminiranim osebam in njihovim bližnjim povzroči občutke ponižanosti, prizadetosti in nemoči, posledično pa tudi hude zdravstvene in psihološke težave. Zaradi tega pa trpi tudi širša družba, saj se nekateri posameznikovi talenti ob tem zanemarjajo in otežuje se razvijanje njihovih talentov, kar vpliva na konkurenčnost, produktivnost in gospodarstvo. Večajo se tudi socialne neenakosti, spodkopava se socialna vključenost in solidarnost. Vse to ogroža politično stabilnost družbe, ki lahko vodi v nemire, upore in vojne. Diskriminacija ne izbira, žrtev diskriminacije je lahko vsakdo. Kljub temu pa so diskriminaciji največkrat izpostavljene ranljive skupine oziroma skupine, ki predstavljajo manjšinski del v večinski družbi.

Ločimo več načinov diskriminiranja:

- **posredna diskriminacija** – pojavi se ob uporabi na videz nevtralnih kriterijev ali meril, ki so enaki za vse, a se izkaže da imajo ta merila diskriminatoren učinek za določene ljudi, skupine

- **neposredna diskriminacija** - kadar je oseba zaradi neke osebne okoliščine v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno kot drugi, ki nimajo takšne osebne okoliščine
- **institucionalna ali sistemska diskriminacija**- izhaja iz zakonskih predpisov ali praks državnih organov in institucij, ki prizadane večjo število ljudi, onemogoča se jim uveljavljanje določenih pravic
- **multipla ali večplastna diskriminacija** – je tista, pri kateri ima oseba več osebnih okoliščin, več razlogov razlikovanja, izpostavljene so ranljive skupine znotraj ranljivih skupin.

Pojavljajo se tudi različne pojavne oblike diskriminacije kot so:

- **nadlegovanje** – na račun neke osebne okoliščine prihaja do zmerjanja, šikaniranja, podajanja neprimernih in neprijetnih opazk, zbijanja šal, ki je odvisno od subjektivnega dojemanja žrtve
- **viktimizacija ali povračilni ukrepi** – pomeni, da je diskriminirana oseba izpostavljena neugodnim posledicam potem, kadar ukrepa zoper diskriminatorno ravnanje in tudi, kadar so neugodnim posledicam izpostavljeni tisti, ki diskriminirani osebi pomagajo
- **etnično profiliranje** – gre za klasificiranje posameznikov v skupine glede na raso ali etnično pripadnost, vero, nacionalnost, ki določa kako bodo nekatere osebe obravnavane
- **sovražni govori** – ustno ali pisno izražanje diskriminatornih stališč, s katerim širijo, spodbujajo, opravičujejo sovražnost do določenih ranljivih družbenih skupin; izhaja iz prepričanja, da so nekateri ljudje manj vredni, zato je njihov cilj da le-te ljudi ponižajo, ustrahujejo in še poslabšajo njihov družbeni položaj
- **dajanje navodil za diskriminacijo** – neka oseba daje navodila drugi osebi, naj posameznika ali skupino diskriminira oz. nadleguje (Kogovšek, Petkovič 2007)

1.3 ETNIČNOST

Ker je delo namenjeno spoznavanju sprejemanja etnične drugačnosti in smo si drugačnost pogledali v prejšnjem poglavju, bomo to poglavje namenili etničnosti. Kaj pravzaprav pomeni in kaj obsega omenjeni pojem.

Teoretiki sam pojem etničnosti (iz gr. *ethnos* - ljudstvo) opredeljujejo zelo različno. Etnično skupnost razumejo kot neko manjšinsko skupnost, drugi etničnost razlagajo kot lastnost neke skupnosti na določeni razvojni stopnji oblikovanja skupne družbene identitete, ki temeljijo na skupnem izvoru, kulturi, jeziku, religiji ipd. Nekateri pa o etničnosti govorijo kot o lastnosti vseh skupnosti, s skupno kulturo. Prihaja do različnih pogledov, a ko se etničnost razlaga kot statičen ali kot izrazito dinamičen pojav, lahko različne poglede povežemo, če pozornost usmerimo na kulturno kontinuiteto ali tradicijo. Etničnost je pojav, ki v zgodovini nastopa z različno močjo, lahko celo ponikne, a vendar se vedno znova vrača. (Gomezel Mikolič 2000: 173)

Rizman (2006: 329) je prepričan da je : *»...etničnost že po svoji naravi destruktivna in kot taka kriva za vse tiste krvave konflikte vse do genocida, ki smo jim bili priča v svetu in nenazadnje tudi v naši neposredni bližini.«*

Svet se pod vplivom množičnih medijev spreminja v globalno vas. Kljub globalizacijskim procesom pa se svet tudi deli oz. je skupek različnosti npr. zaradi etničnosti in etničnih razlik. Od 70. let 20. stoletja narašča zanimanje za to problematiko. Etnična pripadnost je ljudem dana z rojstvom, deluje ustvarjalno ali najbolj rušilno.

Fredrik Barth, opredeljuje etičnost kot subjektivno prepričanje s skupnim izvorom in skupnimi fizičnimi znaki ali običaji ter skupnim zgodovinskim spominom kolonizacij ali migracij. Barth je razširil razumevanje etničnosti na družbena razmerja in odnose v njej, brez katerih kulturni dejavnik ne bi bil zadosten za njihovo reprodukcijo in preživetje. Etničnost je tako sestavljena iz notranjih odnosov v etnični skupini, ustreznih procesov ter zmožnosti komunikativne deliberacije v njej, ki omogoča, da se skupina dokoplje do relevantnih odločitev za njeno kontinuirano življenje. Etničnost lahko razumemo tudi kot specifične interesne skupine, s svojimi družbenimi in političnimi resursi, ki so jim na razpolago, za

doseganje njihovih posebnih interesov oziroma uresničevanje določenih ciljev. (Rizman 2006: 332-333)

Anthias ugotavlja, da etničnost ni rezervirana le za podrejene skupine oz. za manjšine, pač pa imajo ti, ki se predstavljajo kot večina, "skrito etničnost", ki je naturalizirana. Kar pomeni, da je njihova kultura v določeni družbi najbolj polno zastopana in predstavljana. Etnične večine pa potrebujejo druge, ki so nasproti njim v podrejenem položaju. Zanje torej velja dejstvo odnose skonstruiranosti identitete, ki dobi smisel le v kontekstu etnizacije neke druge populacije. (Razpotnik 2004: 127)

Etničnost pa lahko spreminjajo okoliščine, ki niso stvar osebnega ali zasebnega izbora in niso pod nadzorstvom etnije, ki je prisiljena k spreminjanju svoje identitete, na katero vpliva med drugim tudi spreminjanje političnih in državnih mej. Že samo dejstvo bivanja manjšinskih etnij ob večinski, bistveno vpliva v smeri prilagoditev ali povsem spremenjene etničnosti. (Južnič 1993: 270)

Urh (2012: 13) ugotavlja, da je lahko etničnost izvor diskriminacij, še posebej kadar gre za manjšinsko etnično pripadnost, kateri dominantna večina pripisuje negativne značilnosti. Posledice se kažejo v izobraževalni, zaposlovalni politiki, na področju zdravstvene in socialne oskrbe, saj so manjšinske etnične skupine pogosto izključene iz ekonomskega in socialnega sistema.

1.3.1 ETNIČNA SKUPINA IN NJENE ZNAČILNOSTI

Etnična skupina (tudi etnija) je skupina, ki se po kulturnih potezah, lastnim njenim pripadnikom, razločuje od drugih skupin. Največkrat jo povezujejo ime, skupna prepričanja, verovanja, vrednote, norme, šege, jezik, vera, zgodovina, naselitveno območje ter zavest pripadnosti in etnična identiteta. Vprašanja povezana z etničnimi skupinami zlasti z izvorom, medsebojnim kulturnimi razlikami in podobnostmi, so utemeljila etnologijo kot posebno vedo. Središčna etnološka vprašanja za preučevanje etničnih skupin so: etnogeneza, kulturna podobnosti, razločki in meje v medetničnih stikih, značilnosti kulture etničnih skupin (etnične značilnosti), etnična gibanja, etnične podlage naroda in nacije, izražanje etnične identitete. Sodobne dinamične definicije etničnih skupin, nastale v okviru teorij etničnosti, le deloma ali

pa sploh ne upoštevajo razlag, ki te skupine enačijo s stabilnimi družbami in izoliranimi kulturami. Nasprotno pa trdijo, da se etnična skupina oblikuje in definira v stiku z drugimi etničnimi skupinami, saj nobena skupnost ne more živeti v izolaciji in se hkrati zavedati lastne identitete. Po tem merilu je mogoče kot etnične skupine označiti vse od rodu in plemena do nacije in od rase do regionalnega prebivalstva, poklicnih in drugih skupin. (Kremenšek: 1973: 43)

Anthony Smith je poudarjal relevantnost notranjih in zunanjih procesov za obstojnost in nadaljnjo reprodukcijo etničnih skupin. Oznaki »mi« in »oni« predstavljata dvosmerni proces in sta locirani na točki ravnotežja, ki leži nekje vmes med »notranjimi« in »zunanji« procesi. Kadar se etnične kategorije določajo po drugih in od zunaj, se etnične skupnosti definirajo same, in sicer tako z njihovimi imeni, značajem, notranjo kohezijo ter intenzivnostjo doživljanja medsebojne solidarnosti in konfiguracije. (Rizman 2006: 332)

Etnija oz. etnična skupina je torej skupnost ljudi, katere povezujejo predvsem skupna kultura, zavest o medsebojni povezanosti in skupno ozemlje (ni nujno, npr. romi).

1.3.1.1 ETNIČNA IDENTITETA

Etnična identiteta se kaže skozi skupne norme, vrednote, običaje, prepričanja določene skupine ljudi. Brumen (2000: 369) preko antropoloških in etnoloških študij opisuje identiteto kot koncept, ki je odvisen od socialnega in političnega okolja v danem času in prostoru ter kategorij, s katerimi se ustvarjajo razlike med nami in drugimi.

Etnična identiteta je temeljna skupinska identiteta različnih kultur oziroma družb. Ljudem je pripisana skupna identifikacija in pomeni skupinski vidik posameznikove identitete. Posameznik je rojen v določeni skupnosti, ki ima svoje etnične značilnosti. Pri tem je etnična identiteta povezana vsaj s štirimi kontinuitetami: bivalno ali teritorialno, biološko oziroma genetično (resničen ali samo umišljen skupni izvor), jezik, politično - ekonomsko oziroma politično organiziranostjo in sklenjenim gospodarskim območjem. Ni nujno, da se pri vseh etničnih skupinah pojavljajo vse navedene kontinuitete. Definicijo etnične identitete sodoločajo razmejitve med etnično skupino, narodom in nacijo. Z etnično identiteto so povezane številne skupinske identitete od plemenske ali klanske do narodne ali nacionalne.

Dodatno razsežnost etnične identitete zapleta vprašanje o državljski pripadnosti. Etnične identitete se človek zave predvsem v okoliščinah, ko je prizadeta kolektivna pripadnost (mednacionalni spori, vojne, idr.). Sodobne opredelitve etnične identitete poudarjajo njeno odvisnosti od širših družbenih in političnih razmer. Etnična identiteta je značilna skupinska identiteta, ki je dodeljena z rojstvom v določeni etnični skupini ali skupnosti. (Južnič 1993: 265)

Stankovič (2002: 55-57) koncept »Slovenca« označuje kot človeka, ki preko specifičnih »slovenskih« vrednot, norm, običajev, simbolov, praks pripada slovenskemu narodu. Po drugi strani pa neesencialistične kulturne študije dvomijo v to, da obstaja »Slovenstvo« kot neka stabilna in enotna identiteta, ki ji pripada niz nespreminjajočih značilnosti, skupne vsem Slovincem. Z njihove perspektive je nacionalna identiteta :

- nekaj nebistvenega ali nujnega samo po sebi, saj nastaja šele v igri diferenc;
- posledica specifičnih zgodovinskih družbenih in kulturnih okoliščin;
- etnično vse prej kot homogen pojav;
- nekaj, kar ni prisotno tukaj že od nekdaj, kot temeljna identiteta ljudi, ki se danes imajo za Slovence.

Narod se kot kategorija s konstruirano določeno skupnostjo ljudi združuje v homogeno celoto in s tem bistveno različno od drugih homogenih celot, kar hkrati povroča izključevanje tistega, kar ne sodi v ta koncept. Pod tem razumemo tako izključevanje in distanciranje od drugačnosti v zunanji okolici, npr. Slovenec je Nenemec, Neitalijan itd., prav tako pa izključevanje navznoter, npr. Slovenec je nekdo, ki ni oseba, ki sicer živi v Sloveniji, a je po poreklu z »Juga«. Pri tem so osebe, ki izpadejo iz samopodobe nekega naroda, predstavljene zelo negativno, pri nas npr. kot leni, neumni »Bosanci«, »Čefurji« ipd. Etnični diskurz je kulturno specifična konstrukcija, ki ustvarja različne hierarhije. Realna družbena klasifikacija in s tem povezane hierarhije, ki jih konstruira etnični diskurz odpadejo na področju razgraditev etničnih identitet preko projekta kulturnih študij. Z neesencialističnim dvomom se razkrajajo esencialistične identitete kot zaokrožene, nujne, večne celote, skupaj z razmerjem moči, ki so vpisane v takšne identitete.

1.3.1.2 KULTURA

Vsaka družba, vsaka skupina ima svojo lastno kulturo. Pod vsako kulturo spadajo določeni načini obnašanja, prepričanja, navade, skupni oz. podoben jezik, vrednote, ki so skupne pripadnikom neke kulture. Definicij kultur je veliko, a po drugi strani se med seboj razlikujejo. Poštrak (1994: 333) pravi, da je to lahko odvisno od teoretskega konteksta, od paradigme, iz katere izhajajo. Odvisne so tudi glede na čas, v katerem so nastale in stopnjo znanja v tistem obdobju, hkrati pa na njih vpliva tudi zorni kot, spoznavni kontekst tistega, ki jih je postavil. Izhajajo iz družbene konstrukcije realnosti, na katere kontekst je vezan določen mislec.

Pojem kultura izhaja iz latinske besede "culuta", kar pomeni gojiti. V najširšem pomenu besede označuje izraz kultura vse produkte posameznika, skupine ali družbe. Sem spadajo tehnika, umetnost, znanost, moralni sistemi, značilno vedenje in navade. Kultura obstaja na različnih ravneh, govorimo lahko o regionalni, nacionalni, etnični, organizacijski in skupinski kulturi (subkulturi). Kultura je torej zelo kompleksen pojem, zato obstajajo tudi številne definicije, ki jo poskušajo opredeliti. Obstaja širše pojmovanje kulture kot načina življenja neke civilizacije, pa tudi ožje pojmovanje, po katerem je kultura nek povezan sistem pojmov. Avtorjev, ki so se in ki se še ukvarjajo z analizo tega pojma, je precej, zato bomo v nadaljevanju navedli le nekatere definicije. Zavedati pa se moramo, da je kultura skupna določeni skupini ljudi in nastaja le z interakcijo med njimi, ni pa nujno, da je vezana na vsakega izmed njenih članov. Na osnovi interakcije postopoma nastaja identiteta kulture, ki tvori jedro kulture. (Hofstede 2005: 1–3)

Ena izmed definicij, ki sta jo sestavila Kroeber in Kluchohn (Brake 1984: 21), govori o kulturi kot sestavku iz vzorcev, eksplicitno in implicitno iz simbolov, katerih bistveno jedro kulture vsebuje tradicionalne ideje, iz njih predpisane vrednote. Kulturni sistemi se štejejo za proizvode delovanja in elemente, ki pogojujejo nadaljnje delovanje. Tudi Malinowski (1995: 40-41) opredeljuje kot celoto, ki je sestavljena iz orodij, porabnih dobrin, temeljnih statutow družbenih grupacij, človeških idej, umetnosti, verovanj in običajev. Razumemo jo lahko kot širši pojem, ki je sestavljen tako iz človeškega kot duhovnega aparata, to pa omogoča posamezniku soočanje s konkretnimi specifičnimi problemi. Pod te probleme štejemo zadovoljevanje organskih, osnovnih potreb, ki jih rešujemo z oblikovanjem novega,

sekundarnega ali umetnega okolja. Prav to okolje se pojmuje kot kultura, ki se vzdržuje, reproducira in upravlja. Kulturna tradicija se tako prenaša iz generacije v generacijo s pomočjo metod in mehanizmov vzgojne narave. Človek tako mora načrtovati in opravljati dejavnosti za prehranjevanje, ogrevanje, nastanitev, oblačenje, zaščito pred mrazom, si organizirati varstvo pred zunanjimi vplivi fizičnih, živalskih, človeških sovražnikov in nevarnostmi. Opisuje, da se človek pred temi problemi zavaruje z »artefakti«, kar pomeni organiziranje v kooperativne skupine, razvoj znanja, občutka za vrednote in etičnost.

Klasična antropologija pa koncept kulture predstavlja kot domnevo, da nosilci neke kulture delijo med seboj enak simbolni univerzum, ter njihove pomene in vrednote. Kulturo razumejo kot homogeno in enako porazdeljeno, kjer imajo vsi njeni odrasli člani enaka kulturna znanja, veščine in pomene. Otrok pa svoje pridobi s socializacijo. (Šumi 2000: 176)

Šabec (2006: 75) pa kulturo definira kot: *»...posledično ni substanca, stvarnost kot taka, ampak je skupinska identiteta, ki temelji na razlikah, oziroma je proces naturaliziranja sklopa razlik, s katerim se artikulira neka skupinska identiteta.«*

Kulturo lahko razumemo kot skupek lastnosti, po katerih se etnične skupnosti razlikujejo med seboj. Po Tomalinu in Stempleskem je zanimiva razčlenitev kulture na vedenjske vzorce (običaji, navade, oblačila, hrana, prosti čas), ideje (prepričanja/stališča, vrednote, institucije) ter proizvode (književnost, folklor, umetnost, glasba, umetni izdelki), ki jih razvrščata najvišje. V vsakdanjem govoru pa se kulturo velikokrat razume le kot kulturo v ožjem smislu, kot t.i. proizvode v zgornjem primeru ali umetniško ustvarjalnost. V primeru neke etnične/nacionalne kulture moramo opazovati vse tri ravni, čeprav kulturne razlike med različnimi etničnimi/narodnimi skupnostmi niso na vseh treh ravneh enake. Tudi pomen posameznih sestavin za obstoj neke etnične/narodne skupnosti kot take je zelo različen. (Gomez Mikolič 2000: 174)

Malinowski (1995: 65-66) opisuje kulturo kot človeški izdelek in kot medij, ki mu omogoča živeti in dosega raven varnosti, udobljaja in blaginje. Daje mu moč, ki mu omogoča ustvarjati dobrine in vrednote, za dosego nekega cilja. Ljudje torej živijo po normah, običajih, tradicijah, pravilih, ki so produkt interakcije organskih procesov in človeškim manipuliranjem ter preurejanjem svojega okolja.

Vsem kulturološkim definicijam je skupno to, da opisujejo kulturo kot zelo obsežen pojem. Kulturo definirajo širše od družbe in jo opisujejo kot nekaj, kar determinira človekovo

življenje. Razlaga se kot zaprt, zaseben proces, specifičnega značaja, njeni kulturni elementi pa delujejo po lastnih principih, odvisni drug od drugega. (Košir 1983: 5)

MULTIKULTURALIZEM

Različne migracije in selitve privedejo do stičišča različnih kultur, kar pojmujemo kot multikulturalizem. Multikulturalnost opredeljuje tiste družbe, *»...kjer ljudje iz raznovrstnih, kulturno in etnično različnih kontekstov živijo v sosedstvu z neko stopnjo skupnih interakcij.«* (Dragoš: 2005: 43)

»Sam pojem multikulturalizem se pojavi 1963. leta v Kanadi. Njegov pomen se navezuje na pojem kulturni pluralizem, ki se je pojavil pred njim. Označuje obstoj družbe, ki je etnično ali kulturno heterogena in spodbuja kulturo, jezikovno in versko različnost.« (Lukšič-Hacin 1999: 84)

Z multikulturalizmom se označuje: *»...idejo, ideal, ali celo ideologijo o tem, kako vzpostaviti in vzdrževati sistem konsenzualnih interakcij med skupinami, ki se profilirajo okrog različnih identitetnih osmislitev.«* (Dragoš 2005: 52)

Multikulturalizmu očita, da zamegljuje prave probleme s poudarjanjem etničnih pogojev združevanja človeških skupin in značilni subjektivistični pristop k razumevanju teh pogojev. Ušla naj bi sama dinamika družbene strukture in razmerja moči, v katerih se etnije razvijajo ali izginjajo. Zakrivajo se problemi z neenakostjo, zato se razne konfliktne teorije bolj osredotočajo na problem rasizma kot na problematiko, ki zadeva različnost kultur. Njegov očitek predstavi s primerom muslimanske skupnosti glede džamije v Sloveniji:

»Problem ni v pomanjkanju ideje multikulturalizma niti v njegovi napačni razlagi, ampak v šibkosti muslimanske skupnosti, ki ji dominantna (»nacionalna«) večina preprečuje uresničitev pravic. Namesto, da se prerekamo o ne/kompatibilnosti kultur, se raje osredotočimo na neenakost, ker bo šele z ekonomsko, socialno, izobrazbeno in širšo družbeno demarginalizacijo muslimanov v Sloveniji prišla tudi njihova kultura do veljave.« (Dragoš 2005: 41)

Dragoš (2005: 70-71) v nadaljevanju povzema argumente levo usmerjenih družboslovcev, ki nasprotujejo multikulturalizmu, pri opisovanju le-teh pa uporablja medicinski žargon:

➤ **Glavkom.** Slabost multikulturalizma vidijo v razmerah socialne države, ki naj bi slabila problaginjsko koalicijo. Politika izpostavlja multikulturalizem, s tem pa se pri davkoplačevalcih vzbuja skrb o dodatni prerazdelitvi denarja, energij in pozornosti za kulturno »prepoznavnost«. Nacionalna večina teh potreb ne čuti, tisti ki pa se borijo o prerazdelitvi sredstev za socialne transferje, se začnejo še bolj prepirati o multikulturalističnih temah, namesto da bi enotno nastopili proti tistim, ki odpravljajo socialno državo. Pravi problem vidi v slabljenju socialne države, ki ga povzročajo družbena nasprotja, kar posledično slabi koalicijo tistih, ki so socialno državo podpirali.

➤ **Atrofija.** Zaradi atrofije socialnega kapitala, se spodkopava družbeno heterogena socialna država. Multikulturalizem potrjuje različnost med skupinami in kolektivnimi identitetami, načenja solidarnost med vsemi, a se premalo posveča skupnim značilnostim državljanov, s tem pa krepi enokulturno separacijo. To se izrazi predvsem v ekonomsko kriznih razmerah, kjer se lahko prebudijo tradicionalni predsodki dominantnih skupin in strah pred zahtevami manjšin, posledično pa se lahko okrepijo zahteve po asimilaciji ali izključevanju, krepi se socialna distanca med skupinami.

➤ **Zmotna diagnoza.** Politika multikulturalizma o problemih manjšin usmerja pozornost ljudi v napačno smer. Problem vidijo v premajhni kulturni prepoznavnosti, rešitev pa v državnem varovanju in podpori etničnih manjšin. V realnosti se s tem ne doseže veliko, dejanski problemi pa ostanejo nerešeni. Osredotočati bi se morali na družbeno neenakost, saj problem ni v tem, da imajo drugačne navade, običaje, vrednote kot privilegirani.

Drugačen je le njihov način življenja, ker nimajo omogočenih razmer, da bi to spremenili. Zatiranje, nesprejemanje, odklanjanje pa se ne izraža le iz strani večinske populacije do manjšin temveč prihaja do nasprotij tudi med samimi manjšinskimi skupinami. Stankovič (2002: 51) opozarja na premik »klasičnega« kulturalističnega zanimanja za razredno delitev družbe in s tem povezane nepravilnosti, do zanimanja za druge družbene delitve kot so spol, rasa, etnična pripadnost, spolna usmerjenost itd. Poudarja dejstvo, da delavski razred ni bila edina izkoriščana, podrejena skupina v kapitalističnem svetu in da je potrebno upoštevati bolj kompleksno sliko družbenih delitev. Ob tem je opozoril, da se mnoge podrejene skupine

bojujejo za svojo emancipacijo, a pri tem ne sodelujejo z drugimi podrejenimi skupinami. Mnoge izmed njih celo same reproducirajo odklonilni in zatiralski odnos do drugih podrejenih skupin.

1.3.1.3 JEZIK

Ob razčlenjevanju pojma kultura smo omenili jezik kot naravno in nujno sestavino kulture neke etnične/narodne skupnosti. Odnos med jezikom in kulturo pa je seveda še bolj kompleksen.

Jezik je proizvod kulture, njen sestavni del in pogoj zanjo. Kot proizvod kulture jezik odraža splošno kulturo tistih, ki ga govorijo. Kot del kulture predstavlja izjemno pomemben element, saj ni njen pasivni ali morda avtomatični del, pač pa pomeni jezik način kulturnega vedenja. Poleg tega o vlogi jezika v neki kulturi odloča, kako ta kultura jezik vrednoti. Kulture se namreč razlikujejo glede na vrednotenje jezika; v nekaterih kulturah bolj cenijo gostobesednost in leporečje kot v drugih, ponekod predstavlja jezik večjo vrednoto kot drugod. Jezik je pogoj kulture, saj je z jezikom omogočeno uresničevanje bistvene narave kulture, t.i. kumulativnost kulture. Gre za kopičenje, množenje, prevzemanje, prenašanje kulture s komunikacijo iz generacije v generacijo, mehanizem te komunikacije pa je jezik. Zato vsak jezik odraža neko kulturo, v njem se izpričujejo vrednote, ideologija, svetovni nazor, odnos do življenja idr., značilni za neko kulturo. (Južnič 1983: 151-153)

Jezik ni le sredstvo medsebojnega sporazumevanja in vplivanja, ampak tudi pomemben dejavnik osebne in etnične identifikacije. Usvajanje jezika je tudi oblikovanje vrednostnega in intelektualnega sveta, ki človeka določa kot pripadnika nekega naroda. (Gomezel Mikolič 2000: 180)

Etnična oz. narodna skupnost se opredeljuje na podlagi več kriterijev, kot so skupni izvor, jezik, kultura, ozemlje, religija itn. Večina etnij pa se definira z jezikom, kar dokazuje dejstvo, da sta ime za jezik in etnijo ponavadi enaka. Jezik je ena izmed najbolj razvidnih sestavin etničnega, zato se spreminjanje vzorcev jezikovne rabe običajno povezuje s stopnjo istovetenja rojenih govorcev določenega jezika z odnosno etnično/jezikovno skupnostjo. (ibid.)

Pomembno in posebno vlogo jezika lahko vidimo tudi kot instrument narodnega oblikovanja, ki je kot tak nastopil v primerih homogenizacije etničnih skupin, ki so jezik izrabile ko niso imele na voljo drugega instrumenta kot npr. države. Politično sankcioniranje pripadnosti v razpršenosti potencialne narodnosti, je učinkovito nadomeščeno s skupnim jezikom. V standardiziranje jezika je vodila ostra razločevalna jezikovna politika, ki se je trudila odstranjevati primesi drugih jezikov, predvsem pa zakoličiti stroge meje jezika, ki jih je predvsem kot državni oz. imperialni ogrožal v samobitnosti. (Južnič 1993: 288)

Če je torej jezik tudi izraz osebne in hkrati etnične/narodne identitete posameznika, potem lahko rečemo, da je s posameznikovo narodno zavestjo povezan tudi njegov odnos do jezika oz. jezikovna zavest.

JEZIKOVNA ZAVEST

Jezikovna zavest je razumevanje človekove jezikovne zmožnosti in vloge v razmišljanju, pri učenju in v družbenem življenju. Prav tako mu pomeni zavedanje moči in nadzora, ki nam ju jezik omogoča, in zavedanje o zapletenem razmerju med jezikom in kulturo. (Van Lier v Gomezel Mikolič 2000: 80)

Gomezel Mikolič (2000: 180-181) opisuje kako se pri nekaterih usmerjena jezikovna zavest aktivira prej, pri drugih kasneje. Ljudje imamo večjo ali manjšo jezikovno zavest, če pod visoko jezikovno zavestjo razumemo usmerjeno zavest, pod nizko jezikovno zavestjo pa pomožno. Vzroki za to so na eni strani lahko osebne lastnosti, pri čemer imajo pomembno vlogo poklic, ki je lahko bolj ali manj povezan z jezikom kot sredstvom sporočanja, vzgoja, izobrazba itn., na drugi pa so okoliščine, ki vplivajo, da se omenjeni prag zvišuje oz. znižuje pri posamezniku samem. Jezikovna zavest posameznika in celotne skupnosti se lahko poveča, kadar v določenem zgodovinskem trenutku neki jezik čuti ogroženost od drugih, npr. ob okupaciji, tujih nacionalnih pritiskih, povezovanju v multikulturne združbe itn. Tako kot predstavlja narodna pripadnost neko danost, ki lahko obstaja neodvisno od posameznikove zavestne odločitve, tako nam je vnaprej dan tudi prvi jezik, s katerim se ta sreča takoj po rojstvu. Kako se bo razvila posameznikova narodna in jezikovna zavest, je odvisno od njega samega in družbenih okoliščin, v katerih se bo znašel.

Jezikovno zavest lahko razčlenimo na:

- kognitivno (predstave, sodbe in vedenje o jeziku na splošno in o jeziku kot sestavini kulture, razumevanje jezika in njegove družbene vloge),
- emocionalno (čustveni in vrednostni odnos do jezika),
- aktivnostno/dinamično (odnos do jezika med samo jezikovno rabo, ki se kaže npr. v pozornosti, ki jo posvečamo okoliščinam primernemu ali neprimernemu sporočanju, in našem ustreznem odzivu).

1.3.1.4 VERA

Pri naštevanju lastnosti etnij velja omeniti tudi vero. Vera ima pri mnogih velik vpliv in posredno vpliva na vsakdanje življenje. Tako, kot se v nadaljevanju najini anketiranci razlikujejo po narodnostih, se narodnosti med seboj razlikujejo tudi v načinu verovanja.

Vera je v stalnem prepletanju s kulturo. Ponekod strogo določa način življenja. Je del kulture, ki narekuje kaj smemo in česa ne ter, kako se vesti ob določenih trenutkih. Vera lahko tudi pogojuje, kaj smemo jesti in česa ne, kako se lahko oblačimo in kam zahajamo.

Misel papeža Janeza Pavla II pravi, da vera, ki ne postane kultura, ni v polnosti sprejeta, ni v celoti domišljena, ni zavestno živeta. (Perko 2000: 5)

Vse naštete lastnosti vplivajo na posameznikov vsakdan. Pripomorejo k temu, da se ljudje med seboj razlikujemo, imamo drugačne običaje in navade.

1.3.2 NAROD

K etničnim skupnostim v širšem pomenu besede, sodijo tudi narodi. Bistvena razlika med etnično skupnostjo in narodno etnično skupnostjo je njun odnos do države. Etnične skupnosti nimajo političnih aspiracij, a je kljub temu za narod značilen tudi politični izraz. Večina avtorjev narod razume kot etnično skupnost, ki obvladuje državo in katere identiteta se izraža v uradni simboliki in pravni ureditvi. Spet drugi pa ga razumejo predvsem kot državo, ki lahko nastane tudi neodvisno od etnične komponente. (Gomezel Mikolič 2000: 175)

Narode glede na razvoj ločimo na t.i. kulturne in politične. Zavedanje o združenosti in skupni pripadnosti se pri prvih opira na realno bivačo znake, kot so skupni jezik, ozemlje, zgodovina, običaji, vera itn., in je obstajala neodvisno od države. Politični narodi pa so nastali na osnovi ideje kolektivne in individualne samoodločbe hkrati s t.i. nacionalno državo. (Rizman 1990: 82 – 91)

Velikonja (2002: 284) pri definiciji naroda upošteva zgodovinsko realnost in ideološki konstrukt, kot kontinuiteto z etnično preteklostjo in hkrati kot modernistično inovacijo. Nacionalna identita nadomesti poprejšnjo primarnost verske, fevdalne in lokalne identitete, vzbudi se občutek povezane nacionalne skupnosti. Ustvarja se občutek pripadnosti, povezanosti, skupnosti v neki določeni družbi. Narod se oblikuje skozi objektivne in subjektivne dejavnike. Med objektivne štejemo ozemlje, skupno etnično poreklo, skupno državo in zgodovino, mite, kulturno, gospodarsko in religijsko izročilo, pri subjektivnem pa je najpomembnejši nacionalizem-samozavedanje in samopredstavljanje skupine kot naroda.

Narod je po Andersonu (1998: 14-16) zamišljena politična skupnosti, ki je hkrati notranje omejen in suveren. Narod se opredeljuje kot zamišljen, ker vsi pripadniki nikdar ne spoznajo vseh svojih sočlanov, jih ne srečajo, niti ne slišijo zanje, a kljub temu nosijo močne občutke povezanosti v skupnost. Značilnost je tudi omejenost, saj narod ni sorazsežen s človeštvom, temveč ima svoje meje, čeprav so le-te spremenljive, za katerimi bivajo drugi narodi. Narod vidimo tudi kot suveren, saj njegovo rojstvo sega v čas, ko sta razsvetljenstvo in revolucija razbijala legitimnost božjega reda in hierarhijo dinastičnega kraljestva. Suverena država prinese zagotovilo o svobodi. Narod pa si predstavljamo tudi kot skupnost, saj kljub izkoriščanjem in neenakostjo globoko v njem vlada horizontalno tovarištvo.

1.3.2.1 NACIONALNA KULTURA

Anderson (1998: 20-46) dokazuje, da je pojav nacionalizma proizvod kulturnega sistema religijske skupnosti in dinastičnega kraljestva. Narode si je bilo mogoče zamišljati šele tedaj, ko so temeljne in zelo stare kulturne koncepcije izgubile svojo aksiomatsko oblast nad človekovim duhom. Prva kulturna koncepcija trdi, da je določeni pisani jezik omogočal privilegiran dostop do ontološke resnice, ker je sam jezik del te resnice. S tem so se vzpostavile različne velike transkontinentalne verske skupnosti. Pod drugo navaja vero, okrog katere in pod oblastjo visokih centrov, se naravno organizira družba. V takih skupnostih je bila lojalnost ljudi hierarhična, saj je bil vladar njen neodtujlivi del. Pod tretjo opisuje idejo časovnosti, ki pravi, da sta kozmologija in zgodovina neločljivi. Te ideje so se trdo zasidrale v človekovo življenje in jim dajale določen smisel vsakdanjim ugodnostim bivanja. Zaradi gospodarskih sprememb, družbenih odkritij in razvoja komunikacij je prišlo do razpoke med kozmologijo in zgodovino. Nadaljuje, da je za povezanost bratstva bil potreben nov način, katerega vidi v kapitalizmu, ki je omogočil povezavo z drugimi in sprožil razmišljanje o sebi na povsem nov način.

Nacionalna kultura je poenotena kulturna produkcija enega, večinskega ali tudi državotvornega naroda na nekem ozemlju ali znotraj države, kot posledica »nacionalizacije«. Sam obstoj temelji na političnih, nacionalno konstitutivnih in reprezentančnih motivih. Njeni zagovorniki privilegirajo to kulturo nad vsemi ostalimi kulturami, ki se pojavljajo v mejah nekega naroda ali nacionalne države.

Zaznamovana je pod naslednjimi procesi:

- homogeniziranje (asimiliranje različnih kulturnih, jezikovnih dediščin, gre za izničenje razlik znotraj naroda, namesto da bi jih priznaval in razvijal);
- kanoniziranje (določenih umetniških zvrsti in stilov);
- standadiziranje oz. tipiziranje (skozi institucije, kot so uradni knjižni jezik, šolski sistem, mediji...);
- aktivno podpiranje (subvencioniranje, sistematično ohranjanje, obramba pred nezaželenimi kulturnimi elementi).

Nacionalna kultura deluje navznoter integrativno, navzven pa ekskluzivno. Določenim ustvarjalcem in značilnostim podeljujejo nove, narodnozavedne, narodnokonstruktivne smisle in namene. Sumljivi so do tujih vplivov, prav tako pa do notranjih razlik. Drugačnost imajo za nevarno. Na ta način je kultura degradirana na zgolj enega izmed ideoloških aparatov naroda ali nacionalne države. (Velikonja 2002: 287)

1.3.2.2 NARODNA PRIPADNOST IN NARODNA ZAVEST

K nastanku nacionalne oz. narodne zavesti je poleg kapitalizma vplivala sprememba pomena latinščine, ki je postala vse bolj oddaljena od vsakdanje rabe. Pomemben je bil tudi vpliv reformacije in s tem povezanim tiskarskim kapitalizmom, ki je oblikoval obsežno bralno javnost, s tem pa jo hkrati pridobival za svoje verske in politične cilje. Tretji razlog, ki je pripomogel k nastanku nacionalne zavesti je bila počasna in geografska neenotna rast posameznih domačih jezikov, kot orodij upravne centralizacije. Oblikovanje domačih jezikov je prehitelo tako tisk kot verske prevrate, zato se v njem vidi samostojni dejavnik erozije zamišljene sakralne skupnosti. (Anderson 1998: 48-51)

»...splet kapitalizma, tehnologije tiska in neogibne različnosti človeških jezikov je vzpostavil možnost za nastanek nove oblike zamišljene skupnosti, ki je s svojo osnovno morfologijo postavila oder modernega naroda.« (ibid.: 56)

Na točki etnične identitete se sociološki in antropološki vidik srečuje s psihološkim, saj poleg družbe kot celote stopi v ospredje posameznik z lastnimi osebnostnimi potezami in vrednotami. S psihološkega vidika se nam etnična/narodna identiteta pokaže kot izrazito večplasten pojav. (Musek 1994: 21-23)

Narodnostna zavest in identiteta obsegata tako občutje različnosti kot občutje pripadnosti. Pri tem občutju pa gre za »zavestne, še bolj pa zgodaj pridobljene in zato nezavedne kognitivne sheme, ki v posameznikovi samopodobi (njegovem »jazu«) povezujejo njega samega z bistvenimi potezami narodnostne skupine: z jezikom, kulturo, zgodovino, geografskim položajem, državnostjo, etnično in nacionalno pripadnostjo družine in ožjega sorodstva ter drugimi. Posameznik se identificira s svojo nacionalno skupnostjo in se spoznavno, emocionalno in tudi moralno veže nanjo«. Narodnostno zavest in identiteto torej tvorijo

kognitivna, emocionalna in moralna komponenta, ki jim Musek dodaja še socialno, motivacijsko in metafizično-transcendentno. Torej so temelj narodne zavesti in identitete zavestno ali nezavedno oblikovane kognitivne sheme, ki povzročijo nadaljnje spremembe na kognitivni, emocionalni, moralni in drugih ravneh narodne zavesti. Zavestne prvine narodne zavesti so izjemno pomembne zato, ker jih danes štejemo za nujno sestavino modernega pojmovanja narodne zavesti in identitete. Zavestna in svobodna opredelitev narodne pripadnosti je torej v očeh sodobnega sveta nujna in spoštovanja vredna sestavina narodne identitete posameznika. (Musek 1994: 21-23)

Gomezel Mikolič (2000: 178) pravi: *»V enakem razmerju, kot je etnična/narodna pripadnost oz. identiteta do etnične/narodne skupnosti, je tudi državljanstvo do države: pri prvi gre za identifikacijo z etnično/narodno skupnostjo - ne glede na to, ali je ta skupnost državotvorna ali ne - pri drugem pa za identifikacijo z državo. In podobno kot je narodna zavest nadgradnja etnične oz. narodne pripadnosti, je nadgradnja državljanstvu lojalnost državi, ki vključuje dejaven odnos posameznika do nje. Če izraz zavest kaže - razen na zavestnost pojava - predvsem na spoznavne prvine, pa se pri pojmi (narodni ponos, patriotizem, domovinski zanos, zavezanost, privrženost narodu), ki izražajo predvsem občutja in čustva, ki jih posameznik goji do lastne narodne skupnosti, kognitivna sfera vse bolj prepleta z emocionalno in aktivnostno.«*

Kot nadpomenko različnim vidikom odnosa med posameznikom in lastno etnično/narodno skupnostjo (pripadnost etnični skupnosti brez političnih aspiracij oz. narodni skupnosti, trpni/dejavni odnos, zavestne/nezavedne plasti, upoštevanje treh osnovnih duševnih funkcij) pa uporabljamo pojem etnična identiteta, saj so prav v izrazu 'identiteta' in glagolu iz istega korena 'identificirati' zajeti zavestne in nezavedne prvine in tudi trpni in dejavni odnos. (ibid.: 175)

Nacionalna zavest se oblikuje skozi daljša zgodovinska obdobja, vse od stopnjevanja etnične do narodne zavesti k jasnemu pripadanju nacionalne države. Kljub temu, pa je v nacionalni pripadnosti več osebnega opredeljevanja in manj avtomatizma kot v etnični in narodni, saj se posameznik lahko odloča glede svoje pripadnosti tudi, ko svoj pravni status določa z državljanstvom. (Južnič 1993: 309)

1.3.2.3 NARODNE MANJŠINE IN NJIHOVE PRAVICE

TEMELJNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN VARSTVO MANJŠIN

Slovenija v skladu z ustavo vsem zagotavlja varstvo človekovih pravic, brez diskriminacije. Vsakomur so zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero ali druge osebne okoliščine (14. člen URS). 16.člen Ustave pa prepoveduje vzpodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni. Za pripadnike manjšin v Sloveniji so določene posebne pravice do izražanja narodne pripadnosti, ohranjanja svoje kulture, jezika in pisave (61. in 62. člen URS).

Podkomisija OZN je oblikovala definicijo manjšine skozi naslednje elemente: *»...iti mora za nedominantno skupino, ki ima svoje etnične, verske in jezikovne značilnosti in tradicije, različne od ostalega prebivalstva dežele in jih želi ohranjovati; podano mora biti praviloma zadostno število oseb, da mora skupina ohranjovati svoje značilnosti in tradicije; skupina mora biti lojalna do države, katere državljanstvo ima.«* (Petrič 1977: 80)

Narodne manjšine se v mednarodni skupnosti pojmujejo na objektivnih in subjektivnih kriterijih. Razumejo se kot tisti del skupnosti državljanov, ki tvorijo manjšinski del oz. manjšo skupnost od večinskega prebivalstva v tej državi. So v nedominantnem položaju in izražajo posebne etnične kazalnike kot so jezik, kultura, veroizpoved, katere želijo ohranjati. Posameznike povezuje medsebojna solidarnost in želja po ohranjanju te identitete. Manjšinske pravice pa se po evropskem režimu za varstvo manjšin omejujejo le na tiste pripadnike, ki trajno živijo na ozemlju države oz. samo na svoje državljane. (Komac et al. 2007: 82)

Izražanje večvrednosti enega naroda nad drugim je podkovano s predsodki, posledično pa nastaja nacionalna, rasna nestrpnost do manjšin, ki so zaradi določenih dejanj prikrajšani in izključeni. Kozinc (2005: 108) opisuje ta položaj kot kompleksnejši, saj ne gre le za emocije in sovraštvo do določenih skupin, temveč med drugim zajema, da denimo Iranec zaradi svoje polti in izvora v Sloveniji težje najde podnajemniško stanovanje, Rom težje najde zaposlitev, ter mnogo ljudi noče muslimana za sosedo. Večina na referendumih odloča o človekovih pravicah in svoboščinah manjšin, prav tako iz parlamenta bljuvajo sovražnost in zahteve po izključevanju, otroci se v šolah ločujejo po narodni pripadnosti, državne institucije pa ostajajo neobčutljive za rasistične napade.

Za položaj pripadnikov manjšin v Sloveniji je poskrbljeno, da imajo pravice do izražanja narodne pripadnosti, ohranjanju jezika in kulture, do rabe osebnih imen v izvirni obliki, do izražanja vere, veroizpovedi, do ustanavljanja društev in organizacij za ohranjanje kulture in jezika. Z Zakonom o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja² se zagotavlja tudi optimalen razvoj posameznika ne glede na spol, socialno, kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost itd. Vzpodbuja se medsebojna strpnost, zavest o enakopravnosti spolov, spoštovanje drugačnosti, otrokovih in človekovih pravic, temeljnih svoboščin. Posebne manjšinske pravice so določene za varstvo italijanske, madžarske narodne manjšine in romske skupnosti, ki so zagotovljene na podlagi avtohtone poselitve teh skupnosti (Klopčič 2006: 127-128). Romska skupnost ima v Sloveniji posebne pravice, ki so zakonsko določene, kljub temu pa nima takšnega položaja narodne manjšine kot ga imata avtohtona italijanska in madžarska manjšina.³

V nadaljevanju bova podrobneje predstavile Romsko skupnost in priseljence, saj se na ti dve skupini v večini nanaša celotno delo.

1.3.2.4 ROMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI

ZGODOVINSKO OZADJE

Izvor in naselitev Romov v Evropo nam znanost razkriva v 18. in 19. stoletju ko so zapisali, da je Indija njihova pradomovina. O njihovem izvoru iz Indije pričajo tudi miti in legende, ki jih Romi prenašajo z ustnim izročilom, sledi indijskega izvora pa je čutiti tudi v njihovem jeziku. Iz matične pokrajine naj bi se začeli izseljevati zaradi osvajalnih vojn. Tako se je pričela njihova večstoletna selitvena pot. Poleg nomadskega načina življenja je bil verjeten vzrok stalnega preseljevanja tudi nenehno preganjanje, ki jim je preprečevalo ustalitev. Njihov tradicionalni način življenja, v dvojni socialno kulturni stvarnosti, kjer se venomer prilagajajo razmeram, so ohranili do danes. O preganjanju Romov v evropskih državah

² Uradni list RS št.12/1996, 64/2001, 108/2002, 34/2003, 79/2003

³ Ustava RS v 64.členu določa posebne pravice italijanski in madžarski skupnosti do svobodne uporabe narodnih simbolov, ustanavljanja organizacij za ohranjanje narodne identitete, razvijanja gospodarske, kulturne, znanstvenoraziskovalne dejavnosti, dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva, pravice do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku, ponekod obvezno dvojezično šolstvo in pravica do ohranjanja odnosov z matičnima narodoma in njunima državama.

pričajo tudi razni zgodovinski zapisi, potopisi, arhivski spisi, popisi prebivalstva in drugi arhivski dokumenti, v katerih jim pripisujejo negativne karakteristike kot asocialni, berači, prevaranti, vrači, lopovi, kriminalci, itd. Prvi zapis, kjer je govora o prihodu Romov na slovenska tla, izhaja iz leta 1387 v zagrebški škofijski sodni kroniki, ki omenja Cigana iz Ljubljane. Po tem sklepamo, da so se prvi Romi naselili v Sloveniji v 14. stoletju, kljub podatkom, da so v Evropi prvič zasledili pripadnike tega ljudstva že ob koncu 11. stoletja. Naseljevanje Romov v Slovenijo je skozi daljše časovno obdobje potekalo iz smeri Hrvaške – kjer živijo današnji dolenski Romi, iz smeri Madžarske – današnji prekmurski Romi in iz smeri nemških dežel – današnji gorenjski Romi ali Sinti. Smeri selitev so vidne še danes, saj so ostali v bližini meja, od koder so prišli. Vse prej naštetе romske skupnosti pri nas pa govorijo različno, imajo svoje lastno romsko narečje. (RomSvet 2013)

PRAVNI VIDIK ROMSKE SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Romska skupnost v Sloveniji nima položaja tradicionalne nacionalne manjšine, kakor italijanska in madžarska skupnost temveč ima posebno romsko etnično skupnost (Urad Vlade RS za narodnosti 2013).

»Po eni strani ni sporno, da ima romska skupnost kot celota v Sloveniji posebne etnične značilnosti, nima pa priznanega enakega pravnega položaja kot obe avtohtoni narodni manjšini.« (Klopčič 2006: 128)

Pravno podlago za urejanje posebnih pravic Romov v Republiki Sloveniji, daje 65. člen Ustave RS, ki določa, da položaj in posebne pravice romske skupnosti, ureja zakon.⁴ Ustavno določbo podrobneje opredeljuje Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji.⁵ Ta ureja položaj romske skupnosti v Sloveniji in določa skrb državnih organov, organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju njihovih posebnih pravic. Za spremljanje položaja

⁴ Področni zakoni, ki ščitijo posebne pravice romskih skupnosti: Zakon o lokalni samoupravi, Zakon o lokalnih volitvah, Zakon o evidenci volilne pravice, Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja, Zakon o osnovni šoli, Zakon o vrtcih, Zakon o medijih, Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo, Zakon o knjižničarstvu, Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, Zakon o Radioteleviziji Slovenija, Zakon o financiranju občin, Zakon o varstvu kulturne dediščine, Kazenski zakonik Republike Slovenije, Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju.

⁵ Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji-ZromS-1, sprejet v Državnem zboru RS na seji 30.marca 2007 (Uradni list RS, št.33/2007)

romske skupnosti se je ustanovila Komisija Vlade Republike Slovenije za zaščito romske skupnosti, ki skrbi za uresničevanje programa, ustavnih obveznostih in zakonskih določil, oblikovanje predlogov in pobud glede zaščite romske skupnosti in izmenjavo mnenj med predstavniki romske skupnosti, samoupravnih lokalnih skupnosti in državnimi organi. (Urad Vlade RS za narodnosti 2013).

ZromS-1 ustvarja pogoje za vključevanje romske skupnosti v sistem vzgoje in izobraževanja, dvig izobrazbene ravni, ustrezno štipendijsko politiko, na trg dela in zaposlovanja, ohranjanje in razvoj romskega jezika, urejanje prostorske problematike in izboljšanje bivalnih razmer. Za uresničevanje posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti je zakon določil 6. člen, ki skrbi da vlada v sodelovanju s samoupravnimi lokalnimi skupnostmi in Svetom romske skuposti, sprejme program ukrepov (Uradni list RS, št.33/2007). Na podlagi tega člena je bil sprejet Nacionalni program ukrepov za Rome Vlade Republike Slovenije za obdobje 2010-2015. Program zajema ukrepe, ki so za izboljšanje položaja romske skupnosti, ključnega pomena. Gre za ukrepe izboljšanja stanja na področju bivalnih razmer, izobraževanja, zaposlovanja, zdravstvenega varstva.

Posebna pozornost pa se namenja tudi v ohranjanju in razvoju različnih oblik romskega jezika, kulture, informativne, založniške dejavnosti, vključevanju Romov v politično, družbeno življenje in osveščanje večinskega, prav tako tudi manjšinskega prebivalstva o obstoju diskriminacije in boju proti temu (Urad Vlade RS za narodnosti 2013).

SPREJEMANJE ROMOV IN NJIHOV POLOŽAJ V SLOVENIJI

Kadar je v Sloveniji govora o Romih, velikokrat slišimo le negativne obsodbe o tem, kako so Romi leni, da kradejo, prosjačijo, smrdijo imajo veliko otrok in živijo od denarne socialne pomoči in otroških dodatkov ipd. Taki predsodki so v veljavi, kljub vedno večji ozaveščenosti marginaliziranih skupin. Nekateri Romi živijo v težkih socialnih razmerah, zaradi brezposelnosti, nižje izobrazbe, revščine. Ob tem pa pozabljamo na dejstvo, da so Romi zelo diskriminirana skupina, ki se morda prav zaradi tega gibljejo v prej naštetih socialnih razmerah. Z diskriminacijo jim lahko onemogočamo možnosti do boljšega življenja, s tem ko jih zatiramo, jih ne spoštujemo kot etnično skupino in jim dajemo občutke manjvrednosti.

Statistični podatki iz leta 2002 o številu romskega prebivalstva v Sloveniji kažejo, da se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3.246 prebivalcev, 3.834 oseb je navedlo romski jezik kot materni jezik. Po podatkih centrov za socialno delo iz leta 2003 naj bi živelo v Sloveniji 6.264 Romov. Podatki iz občine iz leta 2004 pa navajajo 6.448 pripadnikov romske skupnosti. Neuradni podatki ocenjujejo, da jih v resnici v Sloveniji živi okrog 7.000 do 10.000 Romov, največ v Prekmurju in na Dolenjskem. (Urad za narodnosti, 2006)

Romi v Sloveniji živijo v zelo različnih pogojih. Po Horvatu (Klopčič, Polzer 2003: 63) jih lahko razdelimo na:

- skupino Romov z doseganjem visoke stopnje kulture bivanja. Sem prištevamo tiste, ki živijo v urbanem središču, stanovanjskih blokih, najemnih stanovanjih ter lastnih zidanih hišah, izven romskih naselij.
- skupino Romov z nižjo stopnjo kulture bivanja. Živijo v strnjenih romskih naseljih.
- skupino Romov z najnižjo stopnjo kulture bivanja. Živijo v izoliranih naseljih, lociranih na periferijah vaških skupnosti.

Romi, ki živijo na območju Prekmurja, natančneje v romskem naselju Pušča, naj bi bili edini »socializirani« in »normalni« Romi po mnenju mnogih, ki se ne obnašajo in ne živijo več nomadskega načina življenja. Ne veljajo za »problematične«, kot v ostalih delih Slovenije. Prekmurje naj bi tako veljalo kot precej strpno prebivalstvo, ki lahko živi v tesnejšem sožitju z Romi. Alenka Janko Spreizer (2002:307) je med svojim terenskim delom v Prekmurju ugotovila, da ta zgled idealnega sožitja in vzornih odnosov z okoliškim prebivalstvom, le ni tako strpno kot ga predstavljajo mediji in politični diskurzi. Prepričana je, da lahko tamkajšnje Puščane, ki jih opisuje kot »nadloga« oz. »nevšečnost« okoliškim prebivalcem, primerjamo z romskimi naselji v Beli krajini in večino Dolenjcev, ki jih domačini označujejo za »sramoto«.

Vedno bolj pa se s strani Neromov odraža očitanje zakonsko določenih posebnih pravic Romov, ki so jih deležni kot posebna romska etnična skupnost v Sloveniji. Kot dokaz nesprejemanja in nestrpnosti tudi na območju Prekmurja, služi napis ob murskosoboškem parkirišču, nahajajoč v bližini katoliške cerkve, ki pravi: »INVALIDI DELAJO, g. ROMI PA UŽIVAJO! «

Romom se tako vedno bolj očitajo njihove pravice, ki bi jim po eni strani naj omogočale bolj enakopravno življenje, brez diskriminacije. Negativna prepričanja, predsodki in stereotipi o

Romih so globoko zakoreninjeni v naši družbi. Najbolj tipični stereotipi in predsodki, ki jih lahko slišimo, vsakodnevno govorijo o tem kako so Romi leni, nedelovni, umazani, da smrdijo, kradejo ipd. Vedno pogosteje pa lahko slišimo obsodbe o domnevnem izkoriščevanju Romov državnega proračuna. O tem, kako imajo namerno veliko otrok, da dobijo čim več socialne podpore. Ob tem pa se pozablja dejstvo, da država namenja denarno socialno pomoč⁶ vsem, da to ni privilegij, temveč pravica vseh ljudi.

Stereotipe, ki prevladujejo o Romih lahko strnemo na:

- drugačen način življenja (nomadstvo, »življenje na račun države«);
- običaji (nehigiena, nečistoča);
- predpostavljene drugačne »rasne« značilnosti (neprijeten vonj, temna polt, črni lasje, intelektualna oviranost). (Urh 2012: 16)

Dodali bi lahko še karakteristiko, saj Romom pripisujejo tudi osebne značilosti kot so laganje, nagnjenost h kraji, agresivnost ipd.

Opazimo lahko, da se Romom pripisujejo le negativne lastnosti, ob tem pa Ule (v Urh 2012: 18), te značilne negativne socialne predsodke v dominantnih skupinah pripisuje: občutkom večvrednosti skupine oz. mnenju, da ima večinska skupina določene posebne pravice; občutkom, da je manjšinska skupina po naravi drugačna in manjvrednejša; prepričanju o lastninski pravici dominantne skupine do moči, privilegijev, statusov in strahu oz. sumu, da manjšinska skupina ogroža moč, privilegije in status dominantne skupine.

1.3.2.5 PRISELJENCI

Priseljence v Sloveniji delimo v dve večji skupini, ki se med seboj razlikujeta glede na legalnopravni status. Prvo skupino sestavljajo tisti, ki imajo državljanstvo Republike Slovenije, drugo pa tisti, ki nimajo državljanstva. Ta skupina se deli še na tri skupine: na tiste

⁶ Denarna socialna pomoč je določena z Zakonom o socialnovarstvenih prejemkih-ZSVarPre. Namenjena je tistim, ki si v danih okoliščinah ne morejo zagotoviti materialne varnosti (Uradni list RS št.61/2010).

z dovoljenjem za stalno prebivanje, z dovoljenjem za začasno prebivanje in tiste, ki za bivanje nimajo nobenega dovoljenja. V Sloveniji prevladuje prva skupina priseljencev, torej tista z državljanstvom. Tako so formalnopravno izenačeni z ostalimi državljani Republike Slovenije, kar se tiče obsega pravic in dolžnosti. (Kralj 2006: 18)

PRISELJENCI PRVE GENERACIJE

Med priseljence prve generacije štejemo posameznike, katerih prvo prebivališče je bilo v tujini, večinoma v državah nekdanje Jugoslavije. Priseljeno prebivalstvo pa v Sloveniji ni homogeno. Skupine se ločijo po etnični in verski pripadnosti, ki pa je pogojena s politično-geografsko strukturo izvornih območij. Približno četrtno priseljenega prebivalstva pa predstavljajo etnični Slovenci, ki so imeli prvo prebivališče na ozemlju nekdanje SFRJ. (Josipovič 2006: 82-83)

Dejavniki migracij so zelo različni. Klinar (1976: 27-30) je motive migracij strnil v tri skupine:

- ekonomski vzroki in motivi (predvsem izboljšanje ekonomskega položaja..);
- politični in vojaški (razne oblike prisilnega preseljevanja; vojne, politični pritiski, preganjanja, diskriminacije...);
- osebni, družinski (izobraževanje ipd.).

Migracije so lahko prostovoljne ali prisilne, a skupno vsem je upanje na boljše, ugodnejše pogoje življenja in lepšo prihodnost. Podali so se v novo okolje, na področje neznanega, drugačnega, ob tem pa naleteli na prepreke in ovire novega okolja.

Kljub temu pa je prostovoljnih migracij zelo malo. Večine ne moremo uvrstiti med prostovoljne ali prisilne, saj je izredno težko postaviti mejo, kadar gre za vrsto dejavnikov, ki so kombinacija obeh. Kriznost razmer v domačem kraju močno vpliva na vidike prostovoljnosti, zato jih je Josipovič opredelil kot 'psevdo-prostovoljne' oz. navidezno prostovoljne migracije. (Josipovič 2006: 88-89)

Ob preselitvi v novo, drugačno, neznano okolje so priseljenci izpostavljeni t. i. *kulturnemu šoku*. Gre za celo vrsto občutkov zbežanosti, zmede, osuplosti, prepadenosti, ki lahko vodijo v apatijo in izolacijo. Z ukinitvijo starih norm in sprejemanjem novih se lahko pojavlja 'kulturna praznina'. Ta je posledica razvrednotenih stabilnih starih vzorcev, ki se ne umaknejo novim. Sprejemanje novih norm in vrednot ter resocializacije je ovirano. (Južnič 1977: 524)

Ob kulturnem šoku priseljencev pa se morajo soočiti še s stigmatizacijo kot »*tisti, ki želijo ohranjati svojo tradicijo in se upirajo asimilaciji*.« (Verlič Christensen 2002: 91)

Migracije velikokrat ne zagotavljajo več socialne promocije posameznikom, temveč se znajdejo v položaju odvisnosti od pomoči države ali svoje družine. Z iskanjem poti vključevanja na delovni trg so obenem zajeti v zahteve nacionalnega in lokalnega okolja, največkrat pa se znajdejo v stigmatiziranem prostoru. Tako postanejo socialno izločeni v novem okolju, hkrati pa izkoreninjeni iz starega družbenega okolja. (ibid.: 9)

Ogromno je ovir pri pridobivanju nove družbene identitete, saj integracija predstavlja kompleksen proces dvosmernega dialoga med priseljenimi in ljudmi novega okolja. Poleg prilagodljivosti priseljenih, zahteva odprtost dominantne kulture in toleranco prebivalcev. Spoštovati je potrebno različne stile življenja in tolerirati različne vrednote, ob tem pa tudi učinkovito pomagati pri premagovanju kulturnih in jezikovnih težav. (ibid.: 101)

Josipovič (ibid.: 83-84) pa se sprašuje, kje se kažejo razliknosti v jezikih in če lahko sploh govorimo o večjezičnosti, ko gre za priseljence nekdanje skupne države SFRJ. Poudarja, da gre za različne jezike, vendar da se lahko ločujejo manj, kot geografsko najbolj oddaljena slovenska narečja (npr. prekmurščina). Govorimo lahko o jezikovni podobnosti, iz katere prihaja pretežno razumevanje južnoslovanskih govorov, ki pa so tekom časa privzeli poljudne značilnosti uradnih jezikov in je zato njihovo razlikovanje med ljudmi toliko očitnejše, na to pa vpliva dejavnik ločevanja etničnega. Posameznika definirajo na podlagi kulturnih značilnosti, s tem pa ga postavijo kot drugačnega.

Kot sva že omenili, je jezik nujna sestavina neke etnične pripadnosti, torej ni le sredstvo komuniciranja, temveč tudi pomemben dejavnik etnične identifikacije. Igra pomembno vlogo pri vključevanju v novo družbeno in kulturno okolje. Delna olajšava pri problemu komuniciranja in razumevanja v novem okolju, pa je lahko jezikovna sorodnost (npr. države bivše Jugoslavije). (Lukšič Hacin 1995: 111–118)

Priseljenci, ki verjetno prej niso bili obravnavati tako, se v na novo priseljenem okolju znajdejo v vlogi drugačnega. Soočiti se morajo z odnosom večine in so velikokrat postavljeni v položaj podrejene, manjvredne manjšine.

Etnična identiteta priseljencev naj bi bila močna, kadar imajo močno željo obdržati svojo identiteto in ko je opogumljen pluralizem v gostujoči deželi. Kadar obstaja močna težnja k asimilaciji in se čutijo skupine v novi družbi sprejete, se razvije močna nacionalna identiteta. Ob soočanju z realno ali dozdevno sovražnostjo lahko pride do opustitve lastne etnične identitete, po drugi strani pa lahko povečajo svoj ponos do lastne kulturne skupine. Poudarjati začnejo medsebojno solidarnost, za odpravo negativne naravnosti širše družbe do njih. (Razpotnik 2004: 37)

Priseljenci so na nek način razcepljeni med različnimi kulturami. Ob preselitvi v novo okolje, stremijo k prilagoditvi, še posebej druga generacija priseljencev. Po drugi strani pa družina usmerja svoje otroke v ohranjanje, družinske skupnosti, skupnih interesov, ki bi morda uresničila vrnitev. Ohranjanje kulture in družine je skupno jedro etnične identitete, s katero bodo nazaj sprejeti v svojem starem okolju. Posameznik in njegovi interesi so v taki obliki družinske skupnosti podrejeni skupnim interesom družine. (Verlič Christensen: 2002: 91)

PRISELJENCI DRUGE GENERACIJE

Druga generacija priseljencev so potomci prve generacije priseljencev in niso izseljenci, saj so rojeni v novem družbenem okolju.

»Potomci in potomke priseljencev so družbena skupina, ki ji je na individualni in kolektivni ravni prek primarne socializacije posredovana skoraj nemogoča naloga- končati, kar njihovim staršem ni uspelo-dejanje selitve in se z vsemi izkušanimi identitetnimi navzkrižji uveljaviti kot prebivalec "novega sveta".« (Razpotnik 2004: 11)

Druga generacija priseljencev je razdvojena med dvema okoljema. Posameznik se identificira z novim družbenim okoljem in se počuti kot član te skupnosti, a ga po drugi strani ta ne sprejema in ga obravnava kot tujca. V tem primeru gre za pozitiven odnos posameznika do lastne identitete. Po drugi strani pa lahko nesprejemanje, stigmatiziranje, ksenofobija okolice močno vplivajo na izgradnjo osebnosti posameznika. Lahko pride do zavračanja lastne identitete, ki se je zgradila v tem zavračajočem vzdušju. Značilnost te razdvojenosti je

zavračanje samega sebe in negativna konotacija v odnosu do lastne identitete. (Lukšič-Hacin v Razpotnik, Dekleva 2002: 38)

Vidne so medgeneracijske razlike priseljencev in njihovih otrok. Priseljenci prve generacije so s sabo prinesli izgrajen sistem vrednot z nacionalnimi in kulturnimi posebnosti ter občutek pripadnosti lastni kulturi, narodu, domovini. Pri njihovih otrocih, torej pri drugi generaciji priseljencev, pa prihaja do navzkrižja dveh različnih kultur, jezikov in dveh načinov življenja. Občutek narodne pripadnosti se tukaj postavlja v dilemo, ta neskladnost pa se lahko pozna tudi v oblikovanju posameznikove identitete. (ibid. : 40)

Otroci priseljencev pa se želijo dejavno vključiti v novo okolje, saj se tam ponujajo nove svoboščine in drugačne življenjske perspektive. Po eni strani lahko s tem kljubujejo družini, po drugi pa lahko postanejo izločeni iz dominantne družbe. Ovire za doseg ekonomske in socialne stabilnosti povzroča pri njih vedno več konfliktov z okoljem in formiranjem svoje identitete. Težave so lahko vidne že v obliki slabših rezultatov v šoli ali kriminalu. S poostrenim nadzorom etničnih skupin in neprijaznostjo pri obravnavi v uradnih postopkih, se vzbujata odpor in konflikt, preprečuje pa se tudi možnost tolerantne diskusije ali dialoga. (ibid. : 91-92)

Otroci druge generacije se torej prav tako soočajo z ovirami in težavami, kljub temu, da jih je večina že bila rojena v novem okolju oz. je njihova socializacija potekala v novem okolju. Razpeti so med dvema različnima kulturama; kulturnih sistemov, vzorcev svojih staršev in dominantno kulturo. Kljub temu, da si želijo biti sprejeti in se dejavno vključiti v dominantno družbo, okolje, jih izvorna kultura staršev postavlja v položaj deprivilegiranih, kar se velikokrat odraža z diskriminacijo in stigmatizacijo.

Ena od pomembnih ravni za preseganje socialne izključenosti posameznih ranljivih skupin je predvsem poznavanje etnično občutljivih in antirasističnih načel, kar v prvi vrsti pomeni razumevanje procesov izključevanja. V nadaljevanju bova pogledali kako se ta načela uporablja v stroki socialnega dela.

1.4 SOOČANJE SOCIALNEGA DELA Z ETNIČNOSTJO

1.4.1 ETNIČNO OBČUTLJIVO SOCIALNO DELO

Etnična občutljivost se je sprva začela uveljavljati v zahodnih državah v 80. letih 20. stoletja, kot odziv na migracije in večkulturnost v družbi. Vse bolj prepoznan in potreben koncept postaja tudi v Sloveniji. Naraščajoče migracije posameznih držav, med drugim tudi Slovenije, povzročajo vedno večjo etnično heterogenost, kar je vidno tudi na področju socialnega dela v odnosu z uporabniki. Koncept etnične občutljivosti je eden od poglavitnih in posebnih konceptualnih znanj, katerega uporabljamo pri delu z etničnimi manjšinami. Nevarnosti, ki sta pogosti v praksi socialnega dela s priseljenjskimi družinami ali posamezniki sta povečevanje "kolonialnih" značilnosti priseljenih družin kot fiksni, nesprejemljivi in zanemarjanje nacionalnih oziroma "rasnih" značilnosti. (Urh 2009: 224- 225)

Lena Dominelli (1995: 190) opisuje antirasistično socialno delo kot obliko socialnodelavske prakse, ki se loteva strukturnih neenakosti, vzdrževanih z rasizmom. Deprivilegiranim državljanom se zagotavljajo potrebne storitve tako, da se ukvarja z njihovimi potrebami v profesionalnem razmerju. Usmerjeno je k temu, da se jim omogoča prevzeti nadzor nad odločitvami, ki zadevajo njihovo življenje.

V pomoč socialnim delavcem obstaja 8 sklopov pri raziskovanju skupnosti: značilnosti prebivalcev, delo in rekreacija, izobraževanje in kultura, religija, družinsko življenje in položaj žensk, navade in običaji skupnosti, zakonodaja, emigracija (vzroki). Z razvojem radikalnega modela socialnega dela se je začel sistematično uveljavljati koncept etnične različnosti in prepoznavanje družbenih neenakosti na osnovi "rase" oziroma etnične pripadnosti. Za delo z etničnimi skupinami je potrebno zavestno ter sistematično izobraževanje in zaposlovanje socialnih delavcev z razvito etnično občutljivostjo za delo z etničnimi skupinami. (Urh 2009: 225–228)

Etnična občutljivost temelji na zaznavanju etničnih razlik, pri čemer skrbi za spoštljivo, kulturno občutljivo ravnanje. Ker etnična občutljivost ni bila del »starega« izobraževalnega programa socialnega dela, tudi praksa socialnega dela ni mogla biti etnično občutljiva. Brezbrižnost do etničnih vprašanj je v preteklosti predstavljala dodatno oviro vključevanju etničnih skupin v socialno okolje. Kulturna oz. etnična neobčutljivost je pomemben vir

neenakosti pri delu z različnimi etničnimi in kulturnimi skupinami. Na etnično neobčutljivost so v veliki meri vplivale obstoječe kulturne vrednote v odnosu večinske etnične skupine do romske etnične skupine. Eden od močnih dejavnikov, ki vpliva na oblikovanje lastnih vrednot do določenih situacij ali družbenih skupin, je namreč prav kultura. (ibid. : 155)

1.4.1.1 MODEL ETNIČNO OBČUTLJIVEGA SOCIALNEGA DELA

Wynetta Devore in Elfriede G. Schlesinger (ibid. : 227-228) opredeljujeta etnično občutljivo socialno delo kot socialno delo s pripadniki etničnih skupin, ki upošteva kulturne vrednote, kulturne potrebe in »etnično realnost« pripadnikov določenih etničnih skupin. Koncept etnične občutljivosti predstavljata kot ključni koncept socialnega dela in ga umeščata na vsa področja delovanja. Načela etnično občutljivega pristopa so po njunem mnenju osnova za delo na vseh področjih delovanja socialnega dela. Sem štejemo delo s posameznikom, delo z družinami in skupinami, skupnostno socialno delo, socialno delo na področju načrtovanja, organiziranja, administracije, evalvacije in na področju načrtovanja novih socialnih politik. Opredelila sta sedem pomembnih izhodišč- splošna izhodišča in izhodišča, specifično vezana na koncept etnične občutljivosti:

- upoštevanje vrednot oz. etičnih načel socialnega dela (se neprestano spreminjajo, kljub stabilnim tradicionalnim vrednotam, saj predstavljajo odziv na spreminjajočo se družbo in spreminjajoče se družbene potrebe);
- poznavanje osnovnih teorij človeškega ravnanja (sociologija, psihologija, kulturološke študije, antropologija itd.);
- poznavanje in uporaba zakonodaje in storitev na področju socialnega varstva (pričakovanje od socialnih delavcev, da bodo znotraj obstoječega sistema pomoči podprli uporabnike in jim omogočili spremembe v njihovem življenju);
- razumevanje načina vstopa oz. prvega stika s socialno službo (prostovoljni, prisilni prihod);
- samozavedanje socialnih delavcev, s poudarkom na ozaveščenosti o vplivu etničnosti na prakso socialnega dela (razviti morajo zavest o možnih vplivih družbenih dejavnikov in

osebnih čustvenih odzivih na strokovno prakso, najti morajo odgovore na vprašanja: Kdo sem?, Kakšno je moje etnično poreklo?, Kakšne so moje družinske izkušnje?, Kakšne so moje izkušnje in občutki do drugih ljudi? ipd.);

- razumevanje vpliva »etnične realnosti« na vsakdanje življenje uporabnikov (razumevanje vpliva etničnosti na posamezne ravni vsakdanjega življenja, tj. na zaposlitev, bivališče, dostop do socialno varstvenih in zdravstvenih storitev, socialna mreža ipd.);
- strategije udejanjanja etnično občutljive prakse (strokovno znanje – spretnosti, tehnike vloge, ki so del etnično občutljive prakse socialnega dela s posameznikom, skupino, skupnostjo - kot so načrtovanje, zagovorništvo, medinstitucionalno sodelovanje itd.) .

Urh (2009: 230–242) predstavlja temeljna načela etnično občutljivega modela socialnega dela:

1. Poznavanje in razumevanje »etnične realnosti« pripadnikov etničnih skupin:

Zajema poznavanje zgodovinskih izkušenj in aktualni ter realni položaj etničnih skupin, saj je pogosto slabši kot je predstavljeno s strani vladajoče politike. Prav tako je potrebno razumevanje dinamike ustvarjanja etničnosti ter posledice etničnega razmejevanja, s katerimi se soočajo pripadniki etničnih skupin ter ponotranjenje ideje, da je etničnost eden od družbenih dejavnikov, ki vpliva na vsakdanje odnose med ljudmi in na strokovna razmerja.

2. Razumevanje in spoštovanje kulturno pogojenih potreb pripadnikov etničnih skupin:

Etnično občutljivost je potrebno razumeti v kulturnem pomenu, tj. poznavanje in razumevanje kulturnih razlik etnične skupine. Pogosto se predlaga t.i. kulturni trening, saj menijo, da je znanje o kulturnih razlikah najboljši dejavnik pri dobri etnično občutljivi praksi. A vendar lahko prevelika osredotočenost le na kulturne razlike zamegli širše družbenopolitične dejavnike, ki vplivajo na položaj etničnih skupin. Poleg prepoznavanja kulturnih razlik je potrebno strokovno odzivanje na obstoječe neenakosti, ki so posledica teh razlik. Zahtevana je trajna in dosledna predanost k sprejemanju kulturnih načel, ki so del življenja etničnih skupin.

3. Samorefleksija etničnih predsodkov:

Socialni delavci morajo biti ozaveščeni o lastnem rasizmu in se zavedati, da je strukturno in kulturno okolje, kjer se odvija socialno delo, pogosto rasistično. Soočiti se morajo z lastnimi predsodki in predpostavkami o pripadnikih etničnih skupin ter kritično reflektirati lastno prakso. Nehote se namreč lahko zgodi, da kot pripadniki večinske družbe v odnosu do etničnih manjšin, vzdržujemo neenako razmerje moči. Opustiti moramo uporabo vrednotenih sodb, ki predpostavljajo superiornost družbenih norm lastne kulture.

4. Zaposlovanje pripadnikov etničnih skupin:

Zaposlovanje deprivilegiranih državljanov na področje socialnega dela lahko opredelimo kot omogočanje partnerstva in vključevanja uporabnikov v delovni proces socialnega dela. To bi omogočalo preseganje institucionalnih rasizmov in ustvarjanje služb po meri različnih potreb uporabnikov.

5. Skupnostno socialno delo z etničnimi skupinami:

Skupnostno socialno delo je lahko učinkovito, v smislu za poglobljanje delovnega odnosa, navezovanje stikov in vzpostavljanje zaupanja. Prav tako pa tudi učinkovito priložnost za neformalne in bolj osebne pogovore. V Sloveniji so se uveljavili naslednji trije modeli skupnostnega socialnega dela. Razvijanje skupnosti - gre za podporo pri samoorganiziranju, samopomoči, neposrednem povezovanju skupin; skupnostno planiranje - težnje po izboljšanju obstoječih in načrtovanje novih podpornih programov; in socialna akcija-pomoč pri zastopanju in uveljavljanju interesov prikrajšanih skupin. Vsem je skupno načelo aktivne participacije članov določene skupnosti, katerim je namenjena podpora.

6. Načelo uporabe etnično občutljivega jezika:

Pomeni spoštljiv, strpen dialog, pa tudi poznavanje jezika različne kulture.

1.4.2 ANTIRASISTIČNO SOCIALNO DELO

Antirasistična teorija socialnega dela se je začela razvijati v Veliki Britaniji pod vplivom radikalnega modela socialnega dela, za katerega je veljalo, da temelji na kritiki tradicionalnega socialnega dela. (Urh 2009: 32)

Antirasistična perspektiva je izziv za socialno delo in temelji na socialnem vključevanju, socialni pravičnosti in se zavzema za spremembe v družbi ter zavrača idejo, da socialno delo le vzdržuje obstoječe zatiralske družbene strukture. Pri etnično ozaveščenem antirasističnem socialnem delu gre za reflektiranje odkritih in prikritih oblik rasizma na kulturni, osebni in institucionalni ravni. Na slednji se rasizem pogosto udejanja z napakami socialnih delavcev, v obliki nekvalitetnih uslug ali pa z odklanjanjem le teh. (Žnidarec Demšar, Urh 2005: 327)

»Antirasistično socialno delo je oblika socialno delavske prakse, ki se neposredno loteva strukturnih neenakopravnosti, ki jih vzdržuje rasizem.« (Dominelli 1995: 190)

Temelji na storitvah, skladnih s potrebami ljudi, glede na njihov družbeni in socialni položaj, na procesih krepitev moči, ki zmanjšujejo negativne posledice razlikovanja v družbi. Na eni strani so pripadniki prikrajšane skupine, ki jih podpira, na drugi pa se vključuje v družbeni aktivizem. Antirasistično socialno delo ni samo antiperspektiva. Sodobno socialno delo z zatiranimi skupinami zagovarja, da so uporabniki v celoti udeleženi v procesih načrtovanja in izvajanja storitev. Socialne uslužbenke usmerja, da k situacijam pristopijo s spoštovanjem razlikosti in kompleksnosti, razumevanjem zgodb in izraženim potrebam uporabnikov. S sprejetjem in razvojem ustreznih načinov delovanja bodo socialne službe prispevale k preseganju zatiralskih praks. S tem pa bodo zatiranim skupinam omogočile socialno vključevanje v vsakdanje življenje. Posledično bodo nadgradile prakso, ki je preveč zbirokratizirana in tako oddaljena od prioritet, sodelovanja avtonomije in državljskih pravic npr. Romov. (Žnidarec Demšar, Urh 2005: 330)

1.4.2.1 NAČELA ANTIRASISTIČNE PRAKSE

1. Visoka stopnja ozaveščenosti o lastnih predsodkih

V okviru tega načela morajo socialni uslužbenci prenehati z uporabo vrednotenih sodb, ki predpostavljajo superiornost družbenih norm lastne kulture. Skozi socializacijo ljudje ponotranjimo diskriminatorne načine razmišljanja in ravnanja. Ena od zahtev antirasistične prakse je, da se odvadimo naučenih rasističnih idej, verovanj in predpostavk, ki vplivajo na stroko socialnega dela. Pri tem veliko vlogo igra načelo samorefleksije in upoštevanje le tega.

2. Načelo ozaveščenosti o razumevanju lastnega položaja znotraj privilegiranosti

Tu je govora, da kot pripadniki etnične večine, s svojo pripadnostjo pripomoremo k ustvarjanju etničnih in »rasnih« razmerij. Socialno izključenim posameznikom pripada potreba po lastni ozaveščenosti, da so del večinske populacije v obliki dominantne skupine in v odnosu do etničnih pripadnikov nehote vzdržujejo obstoječa razmerja moči. Socialni delavci, večinoma iz dominantne družbe delujejo v okviru zatiralnih struktur. Tako na nek način, nenamerno prispevajo k vzdrževanju dominantnih razmerij in rasističnih ideologij.

Ena izmed glavnih dejavnosti antirasističnega socialnega dela je prepoznavanje rasizmov na:

- osebni ravni (socialni uslužbenci se tu zavzemajo za odpravo lastnih rasističnih pogledov);
- kulturni ravni (zavzemanje za antirasistično ideologijo znotraj stroke. Socialni uslužbenci morajo opozarjati in odpravljati socialno izključenost, neenakosti v družbi ter etnične in rasne stereotipe);
- strukturni ravni (nanaša se na delovno mesto, njegovo usmerjanje sredstev za izvajanje antirasističnih pobud, pogovorih o rasizmih, zaposlovanjem pripadnikov etničnih skupin).

3. Načelo krepite moči

Dejavnost po konceptu moči je prepoznavanje in preseganje neenakih razmerij (Dominelli, Dalrymple, Burke, Thompson, Healy). To socialni uslužbenci izvajajo tako, da uporabnika spodbuja, da sam definira svoja čustva, osebne zgodbe, izkušnje zatiranja oz. nemoči, sam pa mu pomaga razumeti dinamiko zatiranja, razloži strukturne vplive, ki povzročajo zatiranje itd. Ob ponotranjenosti tega načela, socialni uslužbenci zmanjšajo verjetnost za ustvarjanje predsodkov in prispevajo k zatiranju. Z zagovorništvom, opolnomočenjem, kreiranjem novih virov moči, itd, koncept krepite moči zagotavlja vrednotene izkušnje posameznikov in skupin. Te izkušnje omogoča v sedanjosti in za prihodnost.

Proces krepite moči poteka na:

- osebni ravni (nudenje podpore posameznikom, da pridobijo večji vpliv nad življenjem);
- kulturni ravni (večanje vpliva za odpravo stereotipov in predsodkov o izključenih);
- strukturni ravni (odpravljanje strukturnih neenakosti).

4. Načelo aktivne udeležbe uporabnikov

(partnerski odnos med socialnim delavcem in uporabnikom)

Uporabniki so v vse procese odločanja o njihovem življenju vključeni kot polnopravni državljani. Socialni delavci morajo pozornost posvečati ustvarjanju vrednotenih razmerij moči. To pa v večini omogoča zagovorništvo. To v socialnem delu pomeni zavzemanje za uresničevanje potreb in želja uporabnika, ki ima namen povečati občutek lastnih moči.

Prednost prakse je v tem, da deluje na mikro ravni in sicer na uporabnikovem zadovoljevanju osebnih potreb (metoda dela s posameznikom) in da aktivistično prevzema vlogo na širši, makro ravni. Tu se zavzema za socialne akcije, ki služijo opozarjanju in odpravljanju neenakosti in rasizma v družbi (metoda skupnostnega socialnega dela). Kritično razumevanje strukturnih nepravilnosti in neenakosti s poudarkom na prevladujočih razmerjih moči je tako pglavitno načelo antirasističnega socialnega dela. (Urh 2009: 35-40)

Rasizem se na institucionalni ravni udejanja s pomočjo segregacijskega modela bivanja in pomoči. Za tujce, begunce, prosilce za azil se ustanavljajo posebni centri, ki so po možnosti locirani na robu mesta ali vasi, da so s tem čim manj na očeh domačinov in da je tako možnost za mešanje prebivalstva minimalno. Institucionalni rasizem prav tako ohranja že obstoječe neenakosti, saj so ljudje deležni nekvalitetnih socialnih uslug ali pa le-teh sploh ne dobijo. Zaradi verovanja, da rasizem v Sloveniji obstaja zgolj v besedah nekaterih ekstremističnih skupin ali posameznikov, se nekvalitetne socialne usluge ali njihovo odrekanje ponavadi ne zdijo posledica rasizma. Posledično zaradi takega razumevanja ustanove menijo, da jih ta problematika ne zadeva, saj vse ljudi, ki pridejo k njim po pomoč obravnavajo enako, ne glede na njihovo etnično pripadnost. Socialne službe morajo prepoznati in poimenovati zatiranje in zanikanje pravic, saj šele s tem postane nevidno vidno. (Zorn 2003: 305)

Na osebni ravni je mogoče prepoznati več tehnik zanikanja kulturnega in institucionalnega rasizma, kar pa učinkovito prispeva k njegovemu ohranjanju v obstoječih socialnih službah in socialni politiki. Tehnike zanikanja, ki jih Zornova (ibid.: 306) navaja so: zanikanje, da rasizma v kulturni in institucionalni obliki ni

- dekontekstualizacija; rasizem obstaja, a si predstavljamo, da prizadane samo majhno skupino ljudi
- obtoževanje žrtve oz. odgovornost za rasizem preložimo na žrtve
- pokroviteljski odnos; izhajamo iz tega kar je normalno in zaželeno, toleriramo drugačnost, a hkrati pozabljamo, da koncept drugačnosti predpostavlja odnose manjvrednosti in večvrednosti
- izogibanje; vemo, da rasizem obstaja, a ne storimo ničesar za odpravo rasizma
- pretiravanje; vemo, da rasizem obstaja in da ga je potrebno odpraviti, a povečujemo pomen in učinek minimalnega premika.

Zavedanje (rasizma) predstavlja prvi korak v procesu odpravljanja rasizma, ki se prepleta na kulturni, institucionalni in osebni ravni. Naslednji pomemben element antirasističnega socialnega dela je ozaveščanje. Ta predstavlja proces, ki poteka takrat, ko prepoznamo

povezavo med družbenimi odnosi v katere stopamo in družbenimi pozicijami, ki jih zasedamo. Socialne delavke in delavci si težko predstavljajo sebe kot del skupnosti, ki zatira ali diskriminira, prav nasprotno, želijo si predstavljati sebe kot antirasiste in borce za pravičnejšo družbo. Vendar proces ozaveščanja vključuje tudi, da prepoznajo, na kakšen način se prepletata institucionalni ter osebni rasizem. Proces ozaveščanja pa je lahko včasih zelo boleč in neprijeten, saj lahko v veliko primerih ugotovimo, da pripadamo družbeni skupini, ki zatira ali diskriminira. V tem primeru imamo lahko občutek krivde in nemoči, vendar pa vedno obstaja možnost, da začnemo delovati proti večinskemu tihemu in samoumevnemu pristajanju na slabši položaj prikrajšanih skupin. Pomemben element antirasističnega socialnega dela je tudi poznavanje in spoštovanje kulturnih raznolikosti ljudi, ki pripadajo različnim etničnim skupinam. Razumeti moramo pomen individualnih in kolektivnih življenjskih stilov, jezik, spoštovati moramo tudi raznovrstne tradicije teh skupin, njihove običaje in verovanja. Poznati moramo tudi pomen pripadanja etničnim skupinam, ki so označene kot »drugi«, in pomen barve kože. Socialne delavke ne smejo prezreti tega ključnega vidika njihovega življenja, njihove identitete v rasistični družbi. Prav tako so pomembna načela zagotavljanja enakih možnosti s pomočjo pozitivne diskriminacije, ki prispeva k zmanjšanju ekonomske in socialne izključenosti najbolj ranljivih skupin prebivalstva. Dobro moramo poznati tudi zakonodajo, da lahko ljudem povemo, katere so tiste pravice, ki jim pripadajo in s katerimi jim pomagamo pri njihovem uresničevanju, ponavadi kadar gre za procese pridobivanja sredstev pri implementaciji individualnih načrtov in ustvarjanju novih projektov in služb. Poleg naštetih elementov pa moramo upoštevati tudi metode socialnega dela, ki temeljijo na antirasistični perspektivi, kot so zagovorništvo, načrtovanje služb, izdelava individualnih načrtov, etnografska metoda, osebna asistenca, neposredno plačevanje socialnih storitev itd. Metode dela z ljudmi pa se seveda razlikujejo. Pri beguncih in novih imigrantih morajo socialne delavke obvladati veščine za pomoč ljudem pri ustvarjanju novega doma, vzpostavljanju novih socialnih mrež. Prav tako pa morajo znati tem ljudem pomagati v duševni stiski zaradi preživetega nasilja in številnih izgub. Metode socialnega dela z begunci so naslednje:

- individualno svetovanje,
- zagovorništvo v individualnih primerih in skupinsko zagovorništvo,
- načrtovanje novih služb in projektov,

- izdelava in implementacija individualnih načrtov za življenje v novi državi,
- neposredno financiranje.

Zagotoviti jim je potrebno dostopnost služb, uslug, projektov. Ljudi moramo osebno obiskati ter jih povabiti k sodelovanju, vabila in informativni material pa omogočiti v različnih jezikih in ne samo v slovenščini. Pomembno jim je zagotoviti občutek, da so zaželeni in da imajo pravico živeti v Sloveniji. (ibid.: 307-308)

Naloga antirasističnega dela pri Romih, ki imajo pogosto neenake možnosti, je predvsem v zagotavljanju večje vidnosti in vključenosti v lokalno skupnost, pomoč pri urejanju bivalnih pogojev, dostop do socialnih in zdravstvenih storitev ter spodbujanje napredovanja romskih otrok v izobraževalnem procesu. Otroke moramo materialno in čustveno podpreti v nadaljevanju šolanja, saj je njihovo izhodišče slabše od ostalih. Te naloge je potrebno uresničevati skupaj z lokalnim romskim prebivalstvom. Razviti moramo dobre odnose sodelovanja s pripadniki romske skupnosti, jih obiskati in povabiti k skupnemu načrtovanju in izvajanju projektov, lokalnih dogodkov, kulturnih prireditev, srečanj ipd... (ibid.)

Socialni delavci morajo z različnimi sklopi nalog in ukrepov socialnega dela raziskati položaj deprivilegiranih državljanov in najti ustrezne temeljite spremembe za dotaknitev rasizma. Pomemben vidik za odpravljanje neenakosti je zagotovitev potreb in storitev, ki bodo usmerjeni v delovanje prevzemanja odločitev in urejanja zadev, ki zadevajo njihovo življenje.

Če poglavje povzamemo lahko trdimo, da etnična občutljivost temelji na zaznavanju etničnih razlik, pri čemer skrbi za spoštljivo, kulturno občutljivo ravnanje (odzivanje na kulturno pogojene potrebe, poznavanje jezika ipd.). Načela etnično občutljivega pristopa so osnova za delo na vseh področjih delovanja socialnega dela (delo s posameznikom, delo z družinami in skupinami, skupnostno socialno delo, socialno delo na področju načrtovanja, organiziranja, administracije, evalvacije in na področju načrtovanja novih socialnih politik).

Poleg etnično občutljivega socialnega dela pa je za ranljive skupine pomembno tudi antirasistično socialno delo, ki temelji na socialnem vključevanju in socialni pravičnosti, zavzema se za družbene spremembe in zavrača idejo, da socialno delo le vzdržuje obstoječe

zatiralske družbene strukture. Etično ozaveščeno antirasistično socialno delo mora reflektirati odkrite in prikrite oblike rasizma na osebni, kulturni in institucionalni ravni. Na institucionalni ravni se rasizem pogosto udejanja z nekvalitetnimi uslugami strokovnih delavcev ali celo z odrekanjem uslug.

Za uspešno usvajanje znanja s področja etnično občutljivega in antirasističnega socialnega dela je pomembno izobraževanje socialnih delavk in delavcev, saj bodo na ta način lažje opravljali delo z ranljivimi skupinami, prav tako se bodo na ta način otresli morebitnih predsodkov.

1.5 OSNOVNA ŠOLA IN IZZIV DRUGAČNOSTI TER RAZLIČNOSTI

Tako učenci Osnovne šole II Murska Sobota, kot učenci Osnovne šole Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica so narodnostno in etnično mešani, raznoliki. Prav ta raznovrstnost lahko učence zelo obogati, saj jim omogoči spoznavanje različnih kultur, jezikov, pridobivanje in delitev različnih izkušenj ter dodatnega znanja. Pomembno vlogo pri oblikovanju osebne identitete otrok, pri dojemanju in razumevanju sveta ter s tem tudi sprejemanju drugačnosti, ima v prvi vrsti družina. Vsi miselni vzorci, vedenja, norme in pravila se posnemajo iz družine v primarni socializaciji. Pomembno je, kakšen odnos do drugačnih vzpostavlja družina, saj obstaja velika verjetnost, da bo otrok posnemal to vedenje.

Kljub temu pa družina še zdaleč ni edini faktor, ki lahko vpliva na otrokova prepričanja in stališča. Pomembno vlogo pri tem imajo tudi šola, vrstniki, učitelji. Prav šola je kraj, kjer se križajo in mešajo različne skupine ljudi in kjer otrok morda celo prvič pride v stik z njemu drugačnim. Znano je, da vzporedno s šolanjem poteka proces socializacije.

Šola naj bi sodelovala v oblikovanju osebnosti mladega človeka, posredovala naj bi mu uporabna znanja in spretnosti, pomagala do želenega poklica in ga pripravila na vključevanje v širše družbeno-kulturno okolje ter na odgovoren prevzem nalog, ki jih predenj postavlja življenje. Pri tem velja upoštevati razlike v intelektualnih sposobnostih mladih ljudi, njihovo socialno-ekonomsko ozadje, njihove čustvene težave, vedenjske motnje in osebne stiske. (Bajzek 2008:128)

S tega zornega kota imajo šola in njeni učitelji izredno odgovorno in težko nalogo s posredovanjem čedalje zrelejših socialnih izkušenj, ki naredijo mladim prehod v odraslost čim bolj kontinuiran in čim manj obremenjujoč. (Horvat, Magajna 1987: 248-251)

Dilema, kaj in kako sedaj, s katero se najbrž srečajo vsi šolski delavci, ko naletijo na "drugačnega" učenca- bodisi telesno drugačnega, sposobnostno drugačnega ali v najinem primeru etnično drugačnega. Problem in ovira sta, kako se temu otroku približati in ga posledično čim bolje vključiti v aktualno sredino, kako se obnašati do njega in kakšen pristop ubrati za delo z njim. V primeru nerazumevanja predstavlja problem tudi podajanje učne snovi, saj otrok povedanega ne razume in se tega tudi ne more naučiti, kar je potrebno za njegovo tekoče sledenje in delovanje v šoli. Ob tem naletimo tudi na problem pomoči s strani

otrokove družine. Zgodi se, da domači prav tako ne poznajo jezika in posledično ne morejo pomagati pri otrokovem napredku. Otrok je tako prepuščen svoji volji in prizadevnosti. Bolj kot se bo sam zavzemal za svoj napredek prej bo napredoval in začel absorbirati potrebno zanje. Prav to zna predstavljati možnost, izziv in priložnost za osebnostno rast posameznika. Možnost spoznanja nečesa novega in soočenja s situacijo, ki je do sedaj ni poznal. Izziv kot priložnost poizkušanja nečesa novega in testiranje lastnih sposobnosti ali je kos temu izzivu. To pa ne velja le za učence ampak tudi za učitelje in ostale delavce šole. (Makarovič 1987: 38)

Šola je kraj, kjer otrok ne izbira s kom bo v razredu. Prav to napelje do tega, da se mora otrok na nek način spoprijeti s stvarmi, s katerimi se mogoče nikdar ne bi. Ena takšnih je tudi drugačnost, saj se lahko prav na podlagi te otroci veliko naučijo drug od drugega, saj je vsak med njimi drugačen, vsak s svojimi drugačnimi izkušnjami in odzivi. To pa ni nujno, da je vedno pozitivno. Oboji se lahko odzovejo z nestrpnostjo, sovraštvom ali celo grožnjami. (ibid.)

Potruditi se moramo spodbujati strpnost med vse bolj raznoliko mladino. Naloga šole v tem primeru bi bila predstaviti drugačnost kot nekaj zanimivega, ne pa kot nekaj, česar bi se bilo treba bati.

Deklaracija načel o strpnosti (Declaration of Principles on Tolrance), ki so jo leta 1995 podpisale države članice organizacije UNESCO (Organizacija Združenih narodov za vzgojo, strpnost in kulturo) pravi:

»Učenje strpnosti je treba privzeti kot nujni imperativ: potrebno ga je sistematično vpeljevati predvsem v središča kulturne, družbene, ekonomske, politične in verske nestrpnosti, ki predstavljajo žarišča nasilja in izključevanja drugačnih. Izobraževalni programi morajo prispevati k razvoju razumevanja, solidarnosti in strpnosti med posamezniki ter tudi med etničnimi, družbenimi, kulturnimi, verskimi ter jezikovnimi skupinami in narodi.« (Palomares 2001: 7)

Vzgoja in izobraževanje o človekovih pravicah v osnovnih šolah poteka neposredno s posredovanjem vsebin o človekovih pravicah in posredno preko različnih vsebin opredeljenih v kurikulumu in širšem programu šole. To je pogoj za to, da poznavanje človekovih pravic ne ostane le na ravni vednosti in da jih učenci lahko ponotranjijo ter ravnaajo v skladu z njimi. Da

pride do slednjega je potrebno, da so vključene v vse predmete. Pri tem pravic ni smiselno reducirati le na golo seznanjanje z njihovimi vsebinami, temveč je potrebno ustvarjati takšno učno klimo, v kateri se učence spodbuja za participacijo v šolskem prostoru, za svobodno in odprto izmenjavo idej in v skladu s tem za neposredno prakticiranje človekovih pravic. (Klarič 2003: 53)

Za uspešno delovanje in organizacijo šole je zelo pomembna tudi šolska klima. Velik pomen zagotovo predstavlja dejstvo, da se zaposleni med seboj strinjajo in si v postopkih ne nasprotujejo. V vzpostavljanje klime morajo biti poleg učiteljev in ravnatelja vključeni tudi učenci in ostali delavci šole. Pri tem velja poudariti, da je šola le eden od dejavnikov, ki učence uvaja v prakticiranje človekovih pravic. Učenci se z njimi srečujejo še v družinskem okolju, v medijih, v družbi sovrstnikov... Dejstvo je, da se pri tem srečujejo tudi s številnimi primeri kršitev le teh. Šolska klima mora zato spodbujati soočanje z lastnim ravnanjem posameznika, ki ni v skladu s spoštovanjem človekovih pravic, omogočati diskutiranje o načinih ravnanja, razumevanja in kršitev pravic. S tem vsem vpletenim, na podlagi celostnega uvida v problematiko, omogoča njihovo prakticiranje. (ibid.: 55)

Iz povedanega lahko razberemo, da drugačnost znotraj šole in vprašanja okoli nje niso enostavna. Tu sta predvsem dve razsežnosti. Po eni strani je "drugačen" otrok problem in ovira pri šolskem delu, po drugi pa tudi možnost ter izziv in priložnost. Po eni strani je ovira pri šolskem delu, vendar hkrati tudi izziv in priložnost. (Makarovič 1987:38)

V primeru, da šole ne morejo rešiti problemov nestrpnosti do drugačnosti in diskriminacije, lahko napravijo veliko na področju izboljšanja odnosov, zmanjševanje napetosti in konfliktov med učenci z različnimi sposobnostmi in med učenci, ki so različnega narodnostnega porekla. Vzpodbudno je že to, da šola uvede norme in pravila, ki podpirajo drugačnost in predvidevajo sankcije za vsakršno nadlegovanje drugačnih. Šola tako postaja ustanova z zdravim odnosom do drugačnosti, to pa je najbolj vidno v dobri šolski klimi. Učenci take šole se ne bojijo drugačnosti in se ne skrivajo pred dejstvom, da smo ljudje različni. S pomočjo pestrosti, ki jo nudi drugačnost, si bogatijo svoje izkušnje. (Palomares 2001: 9-10)

1.5.1 SMERNICE ZA VKLJUČEVANJE ETNIČNO DRUGAČNIH OTROK V ŠOLSKI SISTEM

Zavod RS za šolstvo (2012) v Smernicah za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole opisuje, da sta za uspešno vključevanje otrok priseljencev oz. otrok različnih etničnosti najučinkovitejša prav vzgoja in izobraževanje, ki prispevata zagotavljanje enakih možnosti za uspešen osebni razvoj, vključevanje v delo in družbeno življenje. Z oblikovanjem postopkov, ki vplivajo na učinkovito integracijo, lahko tako otrokom zagotovimo premagovanje težav pri učenju, ki so velikokrat plod nezadostnega jezikovnega znanja, razlik med kulturo družine in kulturo okolja, nepopolna vključenost v družbo, razlik v šolskih sistemih in programih izobraževanja med državo izvora in Slovenijo. Za načrtovanje in izvajanje vgojno-izobraževalnih programov pri vključevanju in uresničevanju pravic otrok so pomembna naslednja načela:

- 1. Načelo odprtosti, avtonomnost in strokovna odgovornost vzgojno-izobraževalnega zavoda in strokovnih delavcev v njem:* pojmovanje drugačnosti kot vrednote, znanje in veščine medkulturnega učenja, posebna pozornost strategijam dela z učenci drugih narodnosti, konkretni ukrepi za doseganje standarda znanja teh učencev z zagotavljanjem pravice do ohranjanja lastne kulturne identitete.
- 2. Načelo enakih možnosti z upoštevanjem različnosti med otroki* (spoštovanje otrokove izvirne kulture) in razvijanjem večkulturnosti in raznojezičnosti: pomoč staršem pri vključitvi otroka, podpora pri uporabi maternega jezika in aktivno spodbujanje k razvoju sporazumevalnih zmožnosti v slovenskem jeziku, upoštevanje kulturne identitete v učnem procesu, težnja po doseganju aktivne in polne udeležbe v družbi vseh otrok.
- 3. Načelo zagotavljanja pogojev za doseganje ciljev in standardov znanja:* ustrezne oblike in metode dela, ki omogočajo uspešno vključevanje v šolo in doseganje standardov znanja; individualni načrt aktivnosti, dodatni in dopolnilni pouk, mreže učne pomoči med učenci..
- 4. Načelo aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti komunikacij in drugih načinov izražanja-učenje jezika:* spodbujanje otrok k rabi jezika, tako maternega kot slovenskega, osveščenost in seznanjenost učiteljev s slabšim znanjem slovenščine otrok.

5. *Načelo sodelovanja s širšo lokalno skupnostjo*: določiti zaupnika, ki skrbi za interakcijo med starši, šolo in lokalno skupnostjo; povezovanje z nevladnimi, mladinskimi organizacijami, ki se ukvarjajo z integracijo otrok. (Zavod RS za šolstvo, 2012)

1.5.2 ŠOLA KOT VAROVALNI DEJAVNIK

Eden izmed varovalnih dejavnikov iz socialnega okolja je šola, poleg pa spadajo še družina, skupnosti in socializacijska skupina vrstnikov. Šola nadaljnje združuje številne varovalne dejavnike, v njej se dogajajo procesi, ki varujejo mladostnika in prispevajo k razvijanju njegovih sposobnosti ter predstavlja socialni in fizični prostor, v katerem preživijo otroci večji del svojega dejavnega časa. Zato so varovalni dejavniki znotraj šole pomembni za posameznika in celotno populacijo otrok. Brez šole se mladostnik ne more pripraviti na nadaljnje življenjske naloge. Ob tem, ko se mu pomaga razvijati posamezne sposobnosti in veščine, ki mu omogočajo obvladovanje neugodnih situacij, ga na nek način tudi zaščitimo. Zahtevnost vsakdanjih nalog, ki jih otrok obvladuje, ga zavaruje pred doživljanjem stresa in povečuje njegovo samozaupanje. Tako varovalno okolishino predstavlja prilagajanje pouka in zahtev zmogostim in sposobnostim uencev.

Mladostniki iz etnično drugačnih družin se ob vključitvi v novo šolo soočajo z osamljenostjo in nepoznavanjem okolja. Postavljeni so v nov sistem, med nove ljudi, ki so jim tuji. Šola poskrbi, da se ti otroci čim lažje vključijo in počutijo sprejete. S pridobitvijo tega občutka so samozavestnejši in njihov socialni krog se večja. Spoznavajo različne posameznike, njihove navade, hkrati pa predstavijo sebe in svoje navade. V večini se jim nudi pomoč pri razumevanju snovi, omogočena jim je tudi dodatna strokovna pomoč v obliki učenja novega jezika. Cilj je, da se posamezniki čimprej naučijo jezika, v katerem poteka pouk, saj bodo tako lažje sledili in se sporazumevali z ostalimi v tem okolju. Vsak napredek prispeva k samozavesti posameznika, ki pripomore k vedno večji socialni vključenosti.

Šola ima lahko velik vpliv na zdrav način življenja, saj slednjega spodbuja in tako preprečuje poseganje po navadah, ki so škodljive oz nedovoljene. Pri tem veliko vlogo igrajo *prostočasne* dejavnosti v okviru šole.

»Če organizirano prostočasno dejavnost načrtujemo tako, da bomo vzpodbujali ustvarjalnost in samozavest otrok in mladih, bomo lahko posredno prispevali k temu, da bodo morebiti izboljšali učni uspeh. S tem bodo izboljšali svojo samopodobo in lažje izbirali zanje ustreznejše strategije razreševanja življenjskih težav.« (Poštrak, 2005: 4)

Poleg šole te dejavnosti prispevajo k oblikovanju posameznika, saj na ta način spozna večje število ljudi. Pomembno je, da se mladostnik kar se da veliko časa zadržuje v novem okolju in ne zgolj z domačimi ljudmi, saj je znano, da doma govorijo le materni jezik, kar pa mu ne pomaga pri osvajanju tujega jezika.

Kako se etnična drugačnost odraža v naših osnovnih šolah, si bomo pogledali v nadaljevanju. V empiričnem delu naloge bova pogledali, kako se z etničnostjo soočajo osnovnošolci zadnje triade, kako domač jim je ta pojem in kakšno je njihovo mnenje o posameznikih druge etnične skupnosti. Pogledali bova, kako na posameznikovo mnenje vplivajo skupina vrstnikov, družina in kako šola. Zanimalo naju je ali je etnična drugačnost tabu oz. ali je na drugi strani mladostnikom poznana in z njo nimajo problemov.

2 PROBLEM

Kljub temu, da je že kar nekaj časa minilo od najinih osnovnošolskih dni, se še vedno spominjava številnih pretepov in norčevanj na račun etnične pripadnosti. Pretepali so se večinoma fantje, ki so sprva začeli z grdimi besedami in zmerjanjem, pripadniki etnij pa so na to burno reagirali in pretep je bil neizogiben. Včasih je bila situacija obrnjena in so se pripadniki etnij izživiljali nad domačini. Pri puncah je bilo pogosteje prisotno verbalno nasilje. Šlo je predvsem za namenjanje slabšalnih besed o življenju, navadah in osebnosti posameznikov. Konflikti so se največkrat rešili s poseganjem drugih šolarjev, ki so "umirili strasti", včasih pa so v to morale poseči tudi učiteljice.

V času študija sva med prostovoljnim delom včasih naleteli na kakšno opazko glede narodnosti, vendar se temu ni dajalo velikega pomena. Otroci so se ji nasmejali ali jo enostavno preslišali. To naju je spodbudilo k preverjanju sprejemanja etnične drugačnosti danes. Se temu še vedno daje tolikšen pomen, kot se je v času najinega šolanja?

Ker prihajava iz kulturno raznolikih koncev Slovenije (Murska Sobota in Ilirska Bistrica), sva se odločili, da bosta domača kraja pravšnja za izvedbo raziskave. V prvem delu naju zanima kaj osnovnošolci razumejo pod pojmom drugačnosti, kako se soočajo z etnijami, kako sprejemajo njihove posameznike in kakšen odnos imajo do njih. Poudarek bo tudi na okolici in njenem vplivu na otrokovo mišljenje. Pogledali bova, kako se razlikujejo rezultati med spoloma in kako anketiranci opisujejo oz. katere lastnosti pripisujejo osebi druge narodnosti.

Dobljene rezultate bova primerjali po šolah in tako pogledali, kje je večja mera sprejemanja drugačnosti.

Postavili sva naslednje hipoteze:

H1: Otroci iz OŠ II Murska Sobota v večji meri sprejemajo drugačnost, ker živijo na območju različnih kultur, veroizpovedi in narodnostnih skupin.

H2: Okolica v veliki meri negativno vpliva na otrokovo mišljenje o etnično drugačnih.

H3: Med spoloma obstajajo razlike, moški slabše sprejemajo drugačnost kot ženske.

H4: Otroci etnično drugačnim pripisujejo negativne karakteristike.

H5: Neslovenci lažje sprejemajo njim drugačne, saj so pri nas sami v vlogi manjšin oz. v vlogi etnično drugačnih.

H6: Otroci OŠ Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica v šoli ob stiku z etnično drugačnimi izražajo višjo stopnjo nelagodja kot otroci, ki obiskujejo OŠ II Murska Sobota.

Drugi del je namenjen intervjujema strokovnih delavk iz omenjenih šol. Zanima naju, kakšen je njun pogled na omenjeno tematiko, videnje kako sami opazita dogajanje med otroci različnih narodnosti znotraj šole, stanje mogočih konfliktov, na koncu pa še komentar dobljenih rezultatov.

3 METODOLOGIJA

3.1 VRSTA RAZISKAVE

Prvi del raziskave je kvantitativen, saj sva podatke zbirali s pomočjo ankete. Dobljene rezultate sva preštevali, kar pomeni, da sva imeli podatke v numerični obliki. Opisne podatke sva ustrezno šifrirali in tako dobili ustrezno obliko rezultatov. Drugi del je kvalitativen v obliki intervjuja, katerega namen je zbiranje besednih opisov povezanih z raziskovalnim pojavom. (Mesec 1997:40)

Najina raziskava je eksplorativno-deskriptivna, saj gre za prehod med eksplorativno in bolj natančno, strožjo izvajano deskriptivno raziskavo. Za eksplorativne raziskave je značilno odkrivanje problemov, formuliranje in postavljanje preverljivih hipotez. Seznanimo se z osnovnimi značilnostmi novega pojava oz. področje problematike. Pri deskriptivni ali opisni raziskavi je značilno kvantitativno opredeljevanje, ocenjevanje osnovnih značilnosti preučevanega pojava, ugotavljanje obstoja in jakosti zveze med dvema ali več pojavi. Eksplorativno- deskriptivna se od eksplorativnih razlikuje po tem, da vsebuje več značilnosti deskriptivnih raziskav, več kvantitativnih podatkov in več standardiziranih tehnik za zbiranje podatkov. (Mesec 1997: 37-38)

3.2 MERSKI INSTRUMENT IN VIRI PODATKOV

Merski instrument, ki sva ga uporabili, je anonimni anketni vprašalnik, sestavljen iz 24 vprašanj. Od tega so 3 vprašanja odprtega tipa, 5 je demografskih, ostala so zaprtega tipa, kjer so anketirani izbirali med vnaprej ponujenimi odgovori. Prva vprašanja so namenjena samemu pojmu drugačnosti in definiranju le tega. Sledijo vprašanja, ki se nanašajo na počutje in odnos do etnično drugačnih, koliko in kako se o tej temi pogovarjajo doma, v šoli in med prijatelji ter kakšen pomen dajejo temu znotraj razredne skupnosti. Poudarek sva dali tudi karakteristikam, na podlagi katerih si anketiranci izbirajo svoj krog prijateljev in lastnostim, ki jih pripisujejo pripadnikom drugih narodnosti. Uporabili sva Bogardusovo lestvico, s

katero sva merili stališče do pripadnikov drugih ras, ver ali narodov, tako imenovano socialno distanco. (Mesec 1997:68)

Z omenjenim vprašalnikom sva želeli preveriti: kaj si učenci predstavljajo pod pojmom drugačnosti, kako se počutijo ob nekom, ki je druge narodnosti, koliko je tema etnične drugačnosti prisotna v njihovem vsakdanjem življenju- šola, družina, krog prijateljev, ali se družijo z etnično drugačnimi, katere lastnosti pripisujejo etnično drugačnim.

Drugi merski instrument je posredni intervju, ki je bil izveden po končani analizi anketnega vprašalnika. Vprašalnik je bil izdelan vnaprej, tako da je bil intervju standardiziran. Pri izvajanju intervjuja ni bilo neposrednega stika z intervjuvano osebo. Prvi sklop vprašanj se nanaša na vsakdanje ravnanje s pojmom etnične drugačnosti in reagiranje ob možnih problemih povezanih s tem znotraj šole. Glavni del vprašanj se v veliki meri navezuje na dobljene rezultate anketnega vprašalnika in komentiranje le- teh.

Podatke potrebne za analizo sva razbrali iz dveh dobljenih intervjujev, na katera sta odgovarjali ga. Tanja Vičič, strokovna delavka na šoli Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica in ga. Alenka Gruškovnjak, socialna delavka Osnovne šole II Murska Sobota.

Viri podatkov so bili učenci in učenke OŠI II Murska Sobota in OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica, ter strokovni delavki omenjenih šol.

3.3 POPULACIJA IN VZOREC

Z anketno raziskavo sva zajeli učence zadnje triade Osnovne šole II Murska Sobota in OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica. Anketne odgovore sva dobili tako, da sva na šolah med učence razdelili anketo, ti pa so jo rešili v času pouka.

Več kot polovica anketnih vprašalnikov je bila izpolnjena na OŠ II Murska Sobota, dobrih 45 odstotkov pa na OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica.

Šola	f	f (%)
OŠ Murska Sobota	111	53,6
OŠ Ilirska Bistrica	95	45,9
Ni odgovoril	1	0,5
Skupaj	207	100,0

Tabela 1: Prikaz strukture anketirancev po šoli, ki jo obiskujejo

V raziskavi je tako sodelovalo 207 otrok, od tega dobrih 50 odstotkov žensk in slabih 50 odstotkov moških.

Spol	f	f (%)
Moški	98	47,3
Ženski	107	51,7
Ni odgovoril	2	1,0
Skupaj	207	100,0

Tabela 2: Prikaz strukture anketirancev po spolu

Slabih 40 odstotkov anketiranih je starih med 12 in 13 let, slaba tretjina jih je starih med 13 in 14 let in slabih 30 odstotkov je starih med 14 in 15 let.

Starost	f	f (%)
12 - 13 let	81	39,1
13 - 14 let	65	31,4
14 - 15 let	60	29,0
Ni odgovoril	1	0,5
Skupaj	207	100,0

Tabela 3: Prikaz strukture anketirancev po starosti

V vzorec smo zajeli dobro polovico anketirancev, ki odrašča v mestnem okolju in nekaj čez 45 odstotkov takšnih, ki odraščajo v ruralnem okolju.

Kraj odraščanja	f	f (%)
Mesto	109	52,7
Podeželje	96	46,4
Ni odgovoril	2	1,0
Skupaj	207	100,0

Tabela 4: Prikaz strukture anketirancev po okolju

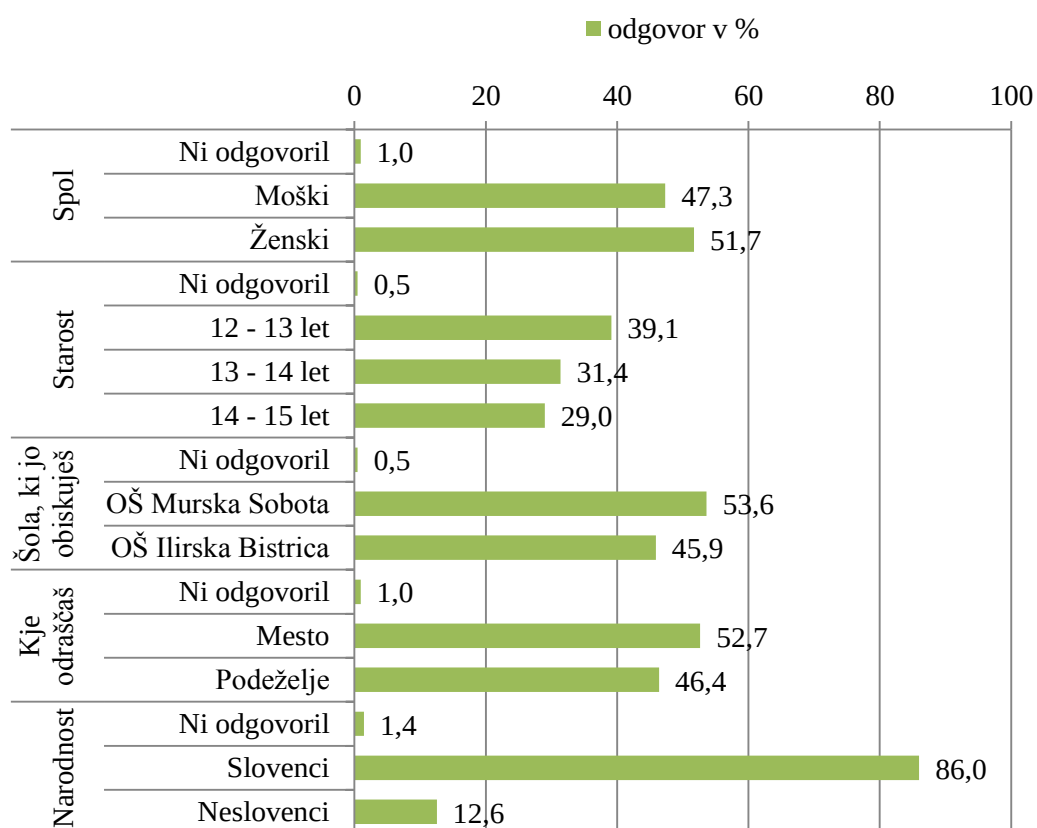
Zelo pomemben segment je narodnost anketiranca. Velika večina, dobrih 85 odstotkov, se je izrekla za Slovence, dobra desetina pa je Neslovencev. V to kategorijo smo združili vse neslovenske narodnosti, ki so jih navedli anketiranci: Rom, Albanec, Bošnjak, Madžar in Hrvat.

Narodnost	f	f (%)
Slovenci	178	86,0
Neslovenci*	26	12,6
Ni odgovoril	3	1,4
Skupaj	207	100,0

*Združeno: Rom, Albanec, Madžar, Bošnjak, Hrvat.

Tabela 5: Prikaz strukture anketirancev po narodnosti

V spodnji sliki so še enkrat prikazani vsi podatki anketirancev po socialno demografskih spremenljivkah.

Grafikon 1: Prikaz strukture anketirancev po socialno demografskih spremenljivkah

Osnovno šolo sva si izbrali, ker naju je zanimalo, kako razmišljajo mladostniki in kakšen poudarek narodnosti dajejo v teh letih. Zanimala naju je stopnja sprejemanja drugačnosti v letih, ko si posameznik oblikuje lastno identiteto in kaj hitro podleže vplivu okolice. Vzorec ni slučajnost, saj sva učence zadnje triade izbrali, ker sva predvidevali, da so o pereči tematiki največ slišali in so o njej do sedaj prejeli več znanja kot otroci nižjih razredov. Pri teh letih tudi začnemo bolj razmišljati s "svojo glavo" in lažje izrazimo svoje mnenje.

Drugi del raziskave je obsegal intervju, ki je bil namenjen strokovnima delavkama šol, kjer je potekalo reševanje anketnih vprašalnikov. Njiju sva vključili, saj naju je zanimal širši pogled na dogajanje. Kot strokovni delavki sta konstantno vključeni v šolsko sfero in se v prvi vrsti srečata z nastankom morebitnega problema, povezanega z etnično drugačnostjo.

Izbrani šoli sva izbrali, ker sta to šoli iz najinih domačih krajev. Posledica tega je, da sva seznanjeni s populacijo, ki ju obiskuje. Znano nama je, da so učenci v razredih mešanih narodnosti in prav to je pomembno dejstvo pri raziskavi. Izboru je veliko pripomogla tudi pripravljenost sodelovanja in ustrežljivost s strani obeh šol.

3.4 ZBIRANJE PODATKOV

Podatke sva najprej zbirali s pomočjo anketnega vprašalnika, sestavljenega iz 24-ih vprašanj, ki so bila zaprtega in odprtega tipa, ter 5-ih demografskih vprašanj.

Izvajanje vprašalnika je potekalo na dveh osnovnih šolah na različnih koncih Slovenije, to sta Osnovna šola II Murska Sobota in Osnovna šola Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica. Reševanje je potekalo s pomočjo ga. Hedvige Kovač in ga. Tanje Vičič, ki sta skušali vprašalnike razdeliti med svojimi urami. Z učiteljicama sva se predhodno pogovorili o sami izvedbi in pojasnili posamezna vprašanja. Podali sva jima tudi pravila za reševanje in ju prosili za pomoč učencem v primeru nerazumevanja vprašanj. Vprašalnik je kar obsežen, kar se je poznalo tudi na času reševanja. Učenci so ga reševali v povprečju pol ure, kar je predstavljalo problem, saj je posledično ostalo malo časa za učno snov namenjeno tisti uri. Zaradi tega sta učiteljici izkoristili proste ure in vprašalnike razdelili takrat. Pomanjkanje časa je bilo prisotno na OŠ Dragotina Ketteja, saj je imela ga. Vičič probleme dobiti uro pri učencih enega izmed osmih razredov. Ti učenci niso rešili vprašalnika. Tako je na tej šoli sodelovalo 5 razredov,

medtem ko je na OŠ II Murska Sobota sodelovalo vseh 6 razredov zadnje triade. Anketni del raziskave sva zaključili z vprašalniki, rešenimi v 11-ih razredih. Učenci 8-ih razredov bodo kljub pomanjkanju enega razreda vključeni v obdelavo podatkov, saj je dobljeni razred iz ilirskobistriške osnovne šole precej velik, tako da lahko podatke posplošimo.

Anketiranje je potekalo v času pouka znotraj omenjenih šol, torej v dopoldanskem času. Z izvajanjem sva pričeli v začetku aprila 2013 in končali v sredini istega meseca.

Izvajanje intervjujev je potekalo posredno preko elektronske pošte. Pred reševanjem nista bili seznanjeni z dobljenimi rezultati, poznali sta le nekaj dejstev iz opravljenih analiz. S tem sva želeli doseči neodvisnost odgovorov. Sestavljen intervju sva poslali intervjuvankama v začetku decembra 2013.

3.5 OBDELAVA GRADIVA

Anketirani učenci so anketni vprašalnik izpolnjevali v fizični obliki. Dobljene rezultate sva zaradi lažjega dostopanja najprej vnesli v spletno stran 1ka.com in s tem dobili vse rezultate na enem mestu. Od tu sva podatke prenesli v SPSS, ki je računalniški program za statistično obdelavo podatkov. Vprašanja sva med seboj združili v različne sklope: počutje v družbi drugih, izbira družbe, odnos do drugačnih in karakteristike pripadnikov drugih narodnosti. Podatke, obdelane v programu SPSS, sva izvozili v program Microsoft Excel, s pomočjo katerega sva izdelali končne tabele in grafikone.

Tudi vprašanja odprtega tipa sva obdelali v programu Microsoft Excel. Tu sva si pomagali z združevanjem vsebinsko podobnih odgovorov v sklope. Rezultate posameznih sklopov sva predstavili s pomočjo grafikonov.

Pri intervjujih sva se dela lotili tako, da sva jih najprej večkrat skrbno prebrali in si istočasno podčrtali pomembne besedne zveze, ki sva jim kasneje določili enote kodiranja. Uporabili sva odprto kodiranje, kar pomeni, da kode niso bile vnaprej pripravljene, temveč so bile določene na podlagi dobljenega besedila. Kodiranim enotam 1. reda sva določili nadkode oz. kode 2. reda, ki so bolj specifične. Za lažje sortiranje podatkov sva dobljenim kodam določili kategorije, ki sva jih v nadaljevanju uporabili pri obdelavi podatkov. Z njihovo pomočjo sva prišli do podatkov, ki so naju zanimali in jih tako lažje ločili od ostalih podatkov. Podatke sva

razvrstili s pomočjo programa Microsoft Excel, s katerim sva filtrirali želene kategorije. Uporabili sva selektivno kodiranje, pri katerem izberemo tiste pojme, ki se nam zdijo najbolj vsebinsko pomembni. S selektivnim kodiranjem sva izbrali pomembnejše kategorije. Kot del selektivnega kodiranja sva uporabili tudi odnosno kodiranje, ki pomaga odgovoriti na vprašanje, v kakšnem odnosu so kategorije med seboj in podrobneje raziskali določeno kategorijo. Zanimalo naju je, kaj vse posledično vpliva na to kategorijo. (Mesec 2013)

Dobljene rezultate sva opisali in jih povezali v celoto.

Izsek primera tabele kodiranih podatkov:

	KODA 1	KODA 2	KATEGORIJA
Mislim, da ljudje na splošno sprejemamo etnično drugačnost, so pa redki tisti, ki so pripravljeni vključiti te ljudi v svoje življenje, bodisi kot prijatelje ali partnerje. Čuti se distanca. V šoli imamo učence drugih narodnosti, ki so pri nas sprejeti, občasno pa vseeno kateri izmed njih občuti izraz nestrpnosti iz vrst vrstnikov	Razlika med deklarativnim in konkretnim sprejemanjem drugačnosti Občuti se distanco Ponavadi »tuji« učenci sprejeti, občasno izbruhi nestrpnosti (v konfliktih?, ko se ne obnašajo kot okolje hoče?)	SKRITA (potencialna) NESTRPNOST NESTRPNOST IZRAŽENA OBČASNO (razlogi?)	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH

4 REZULTATI

4.1 ANKETNI VPRAŠALNIK

V tem podpoglavju bova predstavili osnovne rezultate za vse vsebinske spremenljivke, ki so pomembne za naš raziskovalni problem, prav tako pa bomo predstavili skupne spremenljivke, ki smo jih izračunali iz posameznih indikatorjev. Te skupne spremenljivke bodo v nadaljevanju tudi osnova za nadaljnje primerjalne bivariatne analize in preverjanje hipotez.

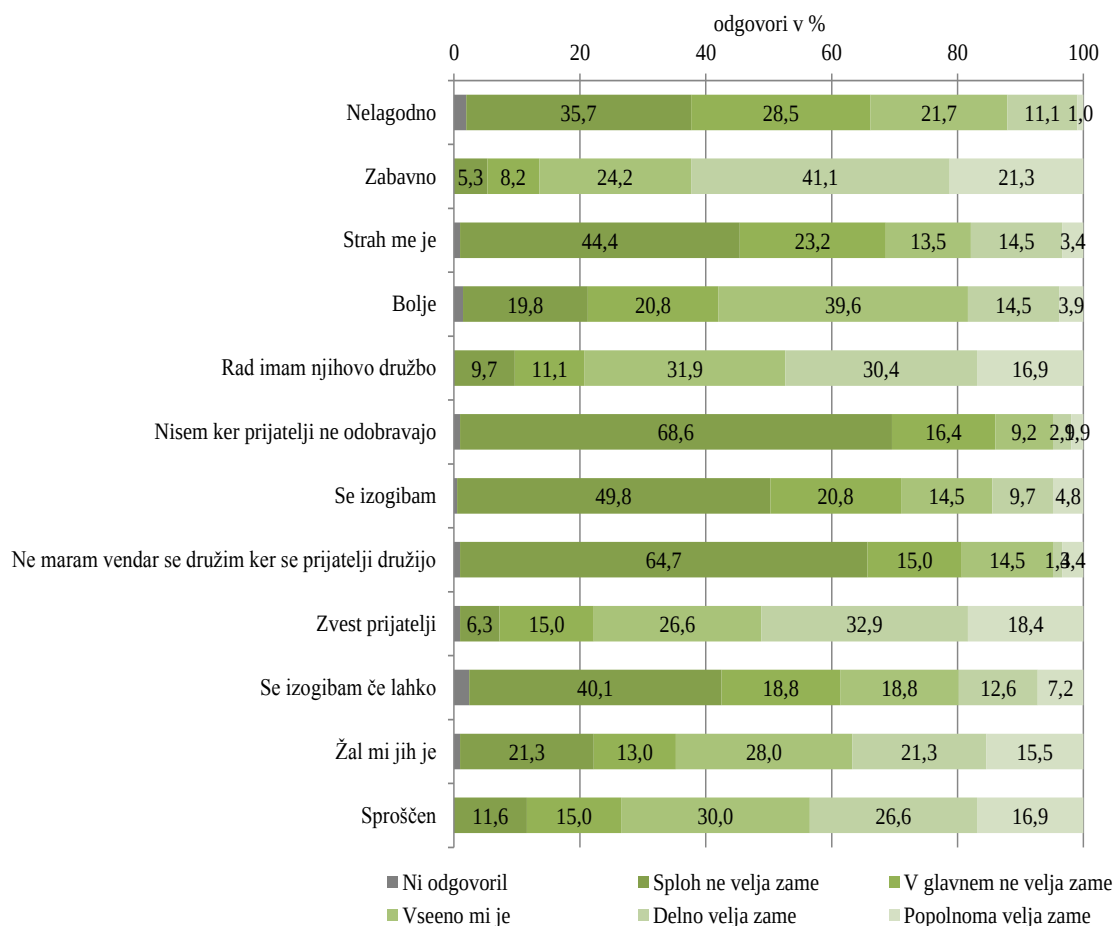
4.1.1 SKLOPI VPRAŠANJ

4.1.1.1 POČUTJE V DRUŽBI DRUGIH NARODNOSTI

Počutje v družbi nekoga, ki je druge narodnosti, smo merili z naborom indikatorjev in 5-stopenjsko lestvico. Oceno 1, kar pomeni, da navedba za anketiranca sploh ne velja, je največ anketirancev izbralo pri kategorijah »Nisem v njihovi družbi, ker prijatelji ne odobravajo« (68,6 %) in »Ne maram, vendar se družim ker se prijatelji družijo« (64,7 %). Oceno 2, kar pomeni, da navedba za anketiranca delno ne velja, so anketiranci izbrali precej redkeje, najvišji odstotek zabeležimo pri indikatorju »V družbi oseb druge narodnosti se počutim nelagodno« (28,5 %). Srednjo, nevtralno oceno oz. oceno »Vseeno mi je«, je največ anketirancev izbralo pri indikatorjih »V njihovi družbi se počutim bolje kot običajno« (39,6 %), »Rad imam njihovo družbo« (31,9 %) in »V njihovi družbi sem sproščen« (30,0 %). Da za njih to delno velja oz. oceno 4, so anketiranci najpogosteje izbrali pri odgovorih »V njihovi družbi je zabavno« (41,1 %), »So zvesti prijatelji« (32,9 %) in »Rad imam njihovo družbo« (30,4 %). Najvišjo oceno 5, kar pomeni da trditev za anketiranca popolnoma velja, je največ vprašanih označilo pri trditvi »V njihovi družbi je zabavno« (21,3 %).

	Ni odgovoril		Sploh ne velja zame		V glavnem ne velja zame		Vseeno mi je		Delno velja zame		Popolnoma velja zame		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	F	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Nelagodno	4	1,9	74	35,7	59	28,5	45	21,7	23	11,1	2	1,0	207	100,0
Zabavno	0	0,0	11	5,3	17	8,2	50	24,2	85	41,1	44	21,3	207	100,0
Strah me je	2	1,0	92	44,4	48	23,2	28	13,5	30	14,5	7	3,4	207	100,0
Bolje	3	1,4	41	19,8	43	20,8	82	39,6	30	14,5	8	3,9	207	100,0
Rad imam njihovo družbo	0	0,0	20	9,7	23	11,1	66	31,9	63	30,4	35	16,9	207	100,0
Prijatelji ne odobravajo	2	1,0	142	68,6	34	16,4	19	9,2	6	2,9	4	1,9	207	100,0
Se izogibam	1	0,5	103	49,8	43	20,8	30	14,5	20	9,7	10	4,8	207	100,0
Zaradi prijateljev	2	1,0	134	64,7	31	15,0	30	14,5	3	1,4	7	3,4	207	100,0
Zvest prijatelji	2	1,0	13	6,3	31	15,0	55	26,6	68	32,9	38	18,4	207	100,0
Se izogibam če lahko	5	2,4	83	40,1	39	18,8	39	18,8	26	12,6	15	7,2	207	100,0
Žal mi jih je	2	1,0	44	21,3	27	13,0	58	28,0	44	21,3	32	15,5	207	100,0
Sproščen	0	0,0	24	11,6	31	15,0	62	30,0	55	26,6	35	16,9	207	100,0

Tabela 6: Počutje v družbi drugih narodnosti– frekvenca in strukturni odstotki

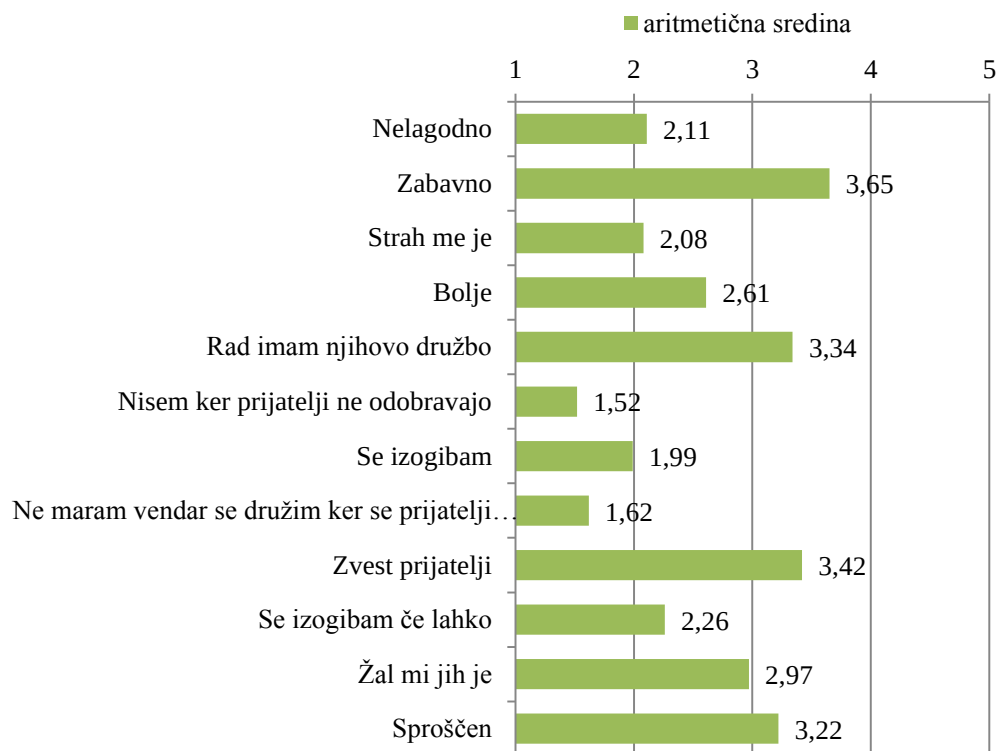

Grafikon 2: Počutje v družbi drugih narodnosti

Ker smo počutje ob nekom, ki je druge narodnosti, merili s 5-stopenjsko ordinalno mersko lestvico, kjer je ocena 1 pomenila »Sploh ne velja zame« in ocena 5 »Popolnoma velja zame«, smo lahko izračunali tudi povprečne ocene, s katerimi lažje primerjalno ovrednotimo ocenjevane indikatorje. Osnovne opisne statistike predstavljamo v spodnji tabeli. Najvišjo povprečno oceno, ki ustreza oceni 4 oz. »Delno velja zame«, smo zabeležili pri kategoriji »Zabavno« (AS=3,65). Povprečno oceno 3, ki ustreza oceni »Vseeno mi je«, smo zabeležili še pri indikatorjih »Rad imam njihovo družbo« (AS=3,34), »So zvesti prijatelji« (AS=3,42), »V njihovi družbi sem sproščen« (AS=3,22), pa tudi pri »Žal mi jih je« (AS=2,97) in »Bolje kot običajno« (AS=2,61). Najnižji povprečni oceni in s tem najnižje strinjanje zabeležimo pri trditvah, ki so povezane s prijatelji, in sicer »Nisem v njihovi družbi, ker prijatelji ne odobravajo« (AS=1,52) in »Ne maram, vendar se družim ker se prijatelji družijo« (AS=1,62).

	N	Min	Max	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Nelagodno	203	1	5	2,11	1,059
Zabavno	207	1	5	3,65	1,069
Strah me je	205	1	5	2,08	1,216
Bolje	204	1	5	2,61	1,084
Rad imam njihovo družbo	207	1	5	3,34	1,171
Nisem ker prijatelji ne odobravajo	205	1	5	1,52	0,921
Se izogibam	206	1	5	1,99	1,216
Ne maram vendar se družim ker se prijatelji družijo	205	1	5	1,62	1,015
Zvest prijatelji	205	1	5	3,42	1,142
Se izogibam če lahko	202	1	5	2,26	1,314
Žal mi jih je	205	1	5	2,97	1,355
Sproščen	207	1	5	3,22	1,230

Tabela 7: Počutje v družbi drugih narodnostih – opisne statistike

Grafikon 3: Počutje v družbi drugih narodnostih- povprečne ocene

Iz predstavljenih indikatorjev pri vprašanju Q6 smo na podlagi rezultatov faktorjske analize izračunali dve novi spremenljivki, ki smo ju poimenovali »dobro počutje v družbi drugih« in »slabo počutje v družbi drugih«. Vrednosti prve spremenljivke so v razponu od 6 do 30, povprečna ocena pa je nekaj pod 20 (AS = 19,83). Druga spremenljivka pa zavzema vrednosti od 4 do 20 in dosega povprečno oceno nekaj pod 9 (AS = 8,52).

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	198	6	30	19,83	5,475
Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	196	4	20	8,52	3,766

Tabela 8: Dobro in slabo počutje v družbi drugih narodnostih -opisne statistike

Glede na % izračunanih spremenljivk, ki odražata počutje v družbi drugačnih, smo s pomočjo t testa preverili, ali prihaja do kakšnih statistično značilnih razlik po socialno demografskih skupinah.

Rezultati t testa razkrivajo, da prihaja do značilnih razlik po spolu, kar pomeni, da se moški in ženske ne počutijo enako dobro v družbi drugačnih. Ženske dosegajo višjo povprečno oceno pri spremenljivki »Dobro počutje v družbi drugačnih« ($t = -5,436$; $\text{sig} = 0,000$), moški pa pri spremenljivki »Slabo počutje v družbi drugačnih« ($t = 5,067$; $\text{sig} = 0,000$). Kot omenjeno, sta obe razliki v povprečnih vrednostih statistično značilni, kar pomeni, da lahko trdimo, da spol vpliva na to, kako se nekdo počuti v družbi drugačnih, moški se v njihovi družbi počutijo manj lagodno kot ženske.

Poleg tega zaznamo še eno značilno razliko, in sicer glede na kraj odraščanja. Anketiranci iz podeželja so dosegli nadpovprečno oceno pri spremenljivki »Slabo počutje v družbi drugačnih« ($t = -2,024$; $\text{sig} = 0,044$), kar pomeni, da se v družbi drugačnih počutijo slabše kot anketiranci iz mesta. Naša ugotovitev se glasi, da kraj odraščanja vpliva na to, kako se nekdo počuti v družbi drugačnih.

Pri vseh ostalih spremenljivkah razlike niso statistično značilne, kar pomeni, da lahko sklenemo, da šola in narodnost ne vplivata na počutje v družbi drugačnih.

			N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	t statistika; sig
Spol	Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Moški	94	17,71	5,649	-5,436;
		Ženski	102	21,70	4,590	0,000
	Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Moški	95	9,87	3,762	5,067;
		Ženski	99	7,29	3,327	0,000
Šola, ki jo obiskuješ	Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	OŠ II MS	102	20,31	5,172	1,423;
		OŠ DK IIB	95	19,21	5,705	0,156
	Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	OŠ II MS	101	8,31	3,754	-0,910;
		OŠ DK IIB	94	8,80	3,772	0,364
Kje odraščaš	Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Mesto	102	20,15	5,559	0,784;
		Podeželje	94	19,53	5,404	0,434
	Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Mesto	101	7,97	3,401	-2,024;
		Podeželje	93	9,06	4,064	0,044
Narodnost	Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Slovenci	171	19,83	5,470	0,229;
		Neslovenci	25	19,56	5,738	0,819
	Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Slovenci	168	8,53	3,824	0,209;
		Neslovenci	25	8,36	3,558	0,835

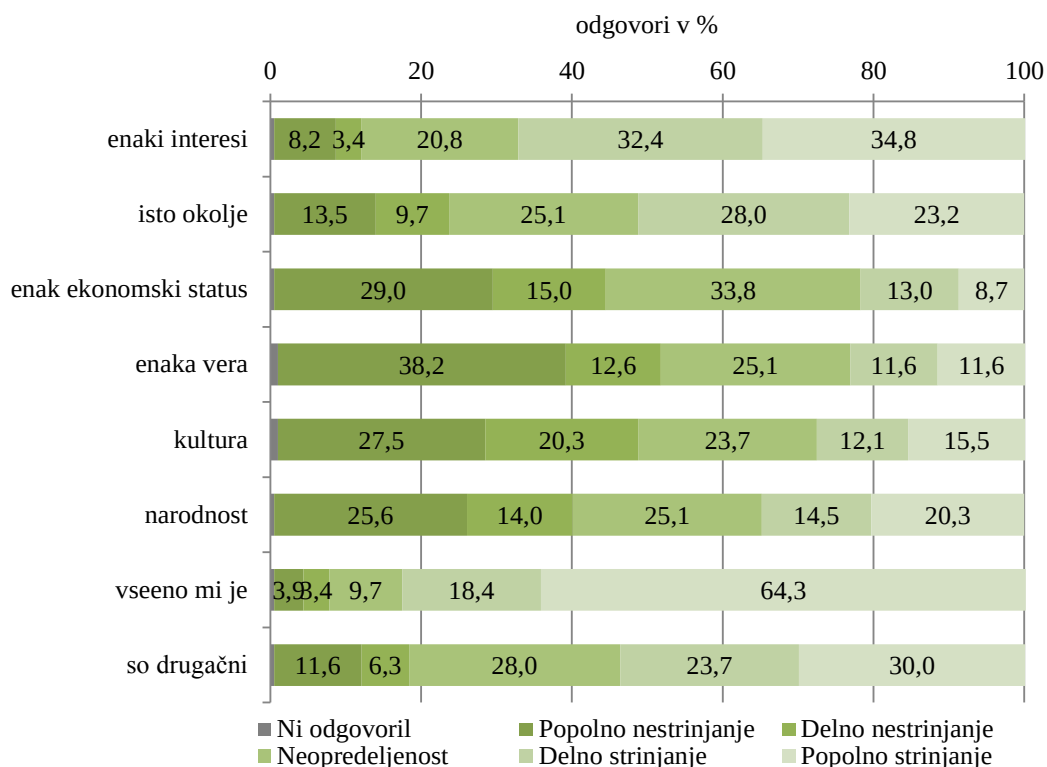
Tabela 9: Dobro in slabo počutje v družbi drugih narodnostih, socialno-demografske spremenljivke- rezultati t testa

4.1.1.2 IZBIRA DRUŽBE

Način izbire oseb, s katerimi se anketiranci družijo, smo merili z naborom indikatorjev s 5-stopenjsko lestvico. Oceno 1, ki pomeni popolno nestrinjanje, je največ anketirancev izbralo pri indikatorju »Enaka vera« (38,2 %). Oceno 2, ki je pomenila delno nestrinjanje, so anketiranci izbrali redkeje, najvišji odstotek zabeležimo pri indikatorju »Kultura« (20,3 %). Srednjo, nevtralno oceno oz. oceno »Neopredeljenost« je največ anketirancev izbralo pri indikatorjih »Enak ekonomski status« (33,8 %) in »So drugačni« (28,0 %). Da se delno strinjanje oz. oceno 4, so anketiranci najpogosteje izbrali pri kategorijah »Enaki interesi« (32,4 %) in »Isto okolje« (28,0 %). Najvišjo oceno 5, kar pomeni da so anketiranci izrazili popolno strinjanje, je največ vprašanih označilo pri trditvi »Vseeno mi je« (64,3 %).

	Ni odgovoril		Popolno nestrinjanje		Delno nestrinjanje		Neopredeljenost		Delno strinjanje		Popolno strinjanje		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Enaki interesi	1	0,5	17	8,2	7	3,4	43	20,8	67	32,4	72	34,8	207	100,0
Isto okolje	1	0,5	28	13,5	20	9,7	52	25,1	58	28,0	48	23,2	207	100,0
Enak ekonom.status	1	0,5	60	29,0	31	15,0	70	33,8	27	13,0	18	8,7	207	100,0
Enaka vera	2	1,0	79	38,2	26	12,6	52	25,1	24	11,6	24	11,6	207	100,0
Kultura	2	1,0	57	27,5	42	20,3	49	23,7	25	12,1	32	15,5	207	100,0
Narodnost	1	0,5	53	25,6	29	14,0	52	25,1	30	14,5	42	20,3	207	100,0
Vseeno mi je	1	0,5	8	3,9	7	3,4	20	9,7	38	18,4	133	64,3	207	100,0
So drugačni	1	0,5	24	11,6	13	6,3	58	28,0	49	23,7	62	30,0	207	100,0

Tabela 10: Izbira družbe- frekvenca in strukturni odstotki

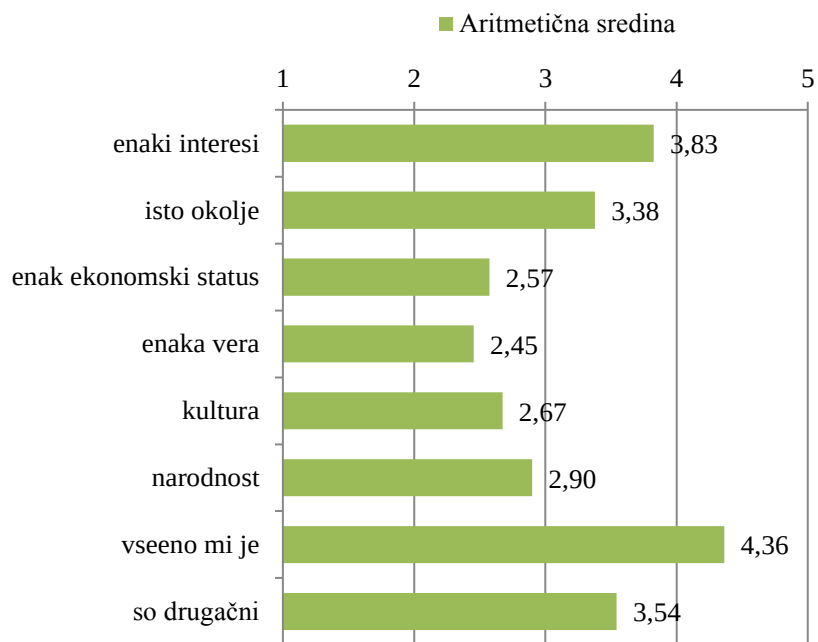

Grafikon 4: Izbira družbe

Osnovne opisne statistike za indikatorje tega, kako si nekdo izbira družbo, predstavljamo v spodnji tabeli. Najvišjo povprečno oceno, ki je med ocenama 4, smo zabeležili pri kategoriji »Vseeno mi je« (AS=4,36). Povprečno oceno 4, ki ustreza oceni »Delno strinjanje«, smo zabeležili še pri indikatorjih »Enaki interesi« (AS=3,83) in »So drugačni« (AS=3,54). Najnižje povprečni oceni in s tem najnižje strinjanje zabeležimo pri kategorijah »Enaka vera« (AS=2,45), »Enak ekonomski status« (AS=2,57) in »Kultura« (AS=2,67), kar pomeni, da so te stvari pri izbiri prijateljev anketirancem najmanj pomembne. Rezultati kažejo dokaj veliko odprtost do sprejemanja drugačnih oziroma to, da anketiranci večjo pomembnost dajejo medsebojnemu razumevanju.

	N	Min	Max	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Enaki interesi	206	1	5	3,83	1,189
Isto okolje	206	1	5	3,38	1,311
Enak ekonomski status	206	1	5	2,57	1,273
Enaka vera	205	1	5	2,45	1,402
Kultura	205	1	5	2,67	1,402
Narodnost	206	1	5	2,90	1,460
Vseeno mi je	206	1	5	4,36	1,049
So drugačni	206	1	5	3,54	1,297

Tabela 11: Izbira družbe - opisne statistike

Grafikon 5: Izbira družbe- povprečne vrednosti

Iz predstavljenih indikatorjev pri vprašanju Q25 smo na podlagi rezultatov faktorske analize izračunali tri nove spremenljivke, ki smo jih poimenovali »izbira družbe na podlagi kulturnih značilnosti (kultura, vera, narodnost)«, »izbira družbe na podlagi socialnih značilnosti (okolje, ekonomski položaj« in »tolerantnost pri izbiri družbe (vseeno, drugačni)«. V spodnji tabeli predstavljamo osnovne opisne statistike tako dobljenih spremenljivk.

Vrednosti tako dobljenih spremenljivk se nahajajo v razponu od 2 oz. 3 do 15. Najvišjo povprečno oceno ima spremenljivka »Izbor družbe drugačnih«, in sicer nekaj nad 11 (AS = 11,45), sledi »Izbor družbe po kulturi« z oceno 8 (AS = 8,05) in »«Izbor družbe po socialnem okolju« z oceno 7 (AS = 7,02).

	N	Min	Max	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	204	3	15	8,05	3,732
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	206	2	10	7,20	2,192
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	206	3	15	11,45	3,169

Tabela 12: Izbira družbe- opisne statistike

Glede na izračunani spremenljivki, ki odražata počutje v družbi drugačnih, smo s pomočjo t testa preverili, ali prihaja do kakšnih statistično značilnih razlik po socialno demografskih skupinah.

Po spolu zaznamo značilne razlike pri spremenljivki »Izbor družbe po kulturi«, kar pomeni, da si moški in ženske drugače izbirajo svojo družbo in pri tem kulturnim specifikam pripisujejo različen pomen. Moški dosegajo višjo povprečno oceno pri tej spremenljivki ($t = 3,417$; $\text{sig} = 0,001$), kar pomeni, da lahko trdimo, da so moški pri izbiri družbe bolj kulturno selektivni in pogosteje stremijo za ujemanjem v tem pogledu. Po drugi strani pa zaznamo še eno značilno razliko, in sicer ženske dosegajo višjo povprečno oceno pri spremenljivki »Izbor družbe drugačnih« ($t = -5,278$; $\text{sig} = 0,000$), kar pomeni, da ženske pogosteje iščejo družbo drugačnih in so v tem pogledu v večji meri tolerantne.

Poleg tega je t test na demografskih spremenljivkah pokazal še eno značilno razliko, in sicer glede na kraj osnovne šole, v kateri smo opravili anketiranje. Anketiranci iz OŠ Ilirska Bistrica so dosegli nadpovprečno oceno pri spremenljivki »Izbor družbe po kulturi« (t = -2,618; sig = 0,010), kar pomeni, da pri izbiri prijateljev temu dejavniku pripisujejo večji pomeni kot anketiranci iz OŠ II Murska Sobota.

Pri vseh ostalih spremenljivkah razlike niso statistično značilne, kar pomeni, da lahko sklenemo, da kraj odraščanja in narodnost ne vplivata na način izbire družbe.

			N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	t statistika; sig
Spol	Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Moški	96	9,01	3,623	3,417;
		Ženski	106	7,26	3,631	0,001
	Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Moški	97	7,34	2,286	0,769;
		Ženski	107	7,10	2,123	0,443
	Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Moški	97	10,28	3,316	-5,278;
		Ženski	107	12,49	2,647	0,000
Šola, ki jo obiskuješ	Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	OŠ II MS	109	7,39	3,380	-2,618;
		OŠ DK IIB	94	8,77	3,993	0,010
	Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	OŠ II MS	111	7,01	2,130	-1,390;
		OŠ DK IIB	94	7,44	2,265	0,166
	Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	OŠ II MS	111	11,42	3,335	-0,100;
		OŠ DK IB	94	11,47	2,994	0,920

Kje odraščas	Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Mesto	106	8,02	3,625	-0,182;
		Podeželje	96	8,11	3,863	0,856
	Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Mesto	108	7,31	2,121	0,851;
		Podeželje	96	7,05	2,287	0,396
	Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Mesto	108	11,56	3,288	0,615;
		Podeželje	96	11,28	3,049	0,539
Narodnost	Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Slovenci	176	7,94	3,624	-1,639;
		Neslovenci	25	9,24	4,342	0,103
	Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Slovenci	177	7,24	2,103	0,275;
		Neslovenci	26	7,12	2,819	0,783
	Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Slovenci	177	11,39	3,113	-0,396;
		Neslovenci	26	11,65	3,599	0,693

Tabela 13: Izbor družbe po socialno demografskih spremenljivkah- rezultati t testa

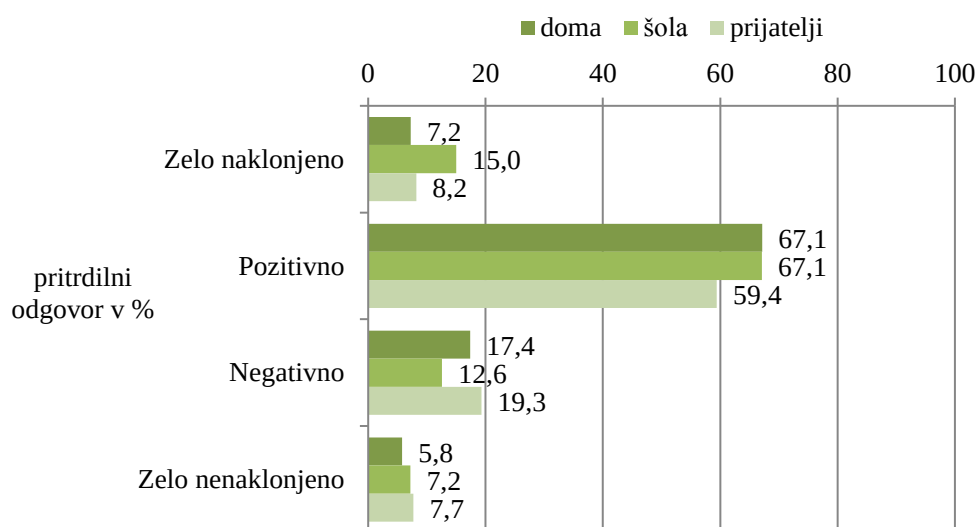
4.1.1.3 ODNOS DO DRUGAČNIH V POGOVORIH

Da se o drugih narodnostih doma pogovarjajo zelo naklonjeno, je navedlo dobrih 7 odstotkov vprašanih (7,2 %), da se v pogovorih v šoli na njih obračajo zelo naklonjeno jih navaja približno enkrat več (15,0 %), v pogovorih med prijatelji pa druge narodnosti zelo naklonjeno omenja dobrih 8 odstotkov (8,2 %). Po poročanju anketirancev se v pogovorih o drugih narodnostih v različnih okoljih v večini pogovarjajo pozitivno. Doma in v šoli se o drugih narodnostih pogovarjajo v pozitivnem tonu v skoraj 70 odstotkov primerov (67, 1 %), ta odstotek pa je nekoliko nižji v pogovorih med prijatelji (59,4 %). Negativno (19,3 %) ali zelo nenaklonjeno (7,7 %) se anketiranci o tej temi najpogosteje pogovarjajo med prijatelji, medtem ko so v pogovorih doma in v šoli bolj tolerantni, tam je odstotek negativnih ali zelo nenaklonjenih komentarjev nekoliko nižji. Doma jih v negativnem kontekstu omenja okrog 17 odstotkov (17,4 %), v zelo negativnem pa okrog 6 odstotkov (5,8 %) vprašanih, v šoli pa v negativnem okrog 13 odstotkov (12,6 %), v zelo negativnem pa okrog 7 odstotkov (7,2 %).

		Ni odgovoril		Ni izbran		Izbran		Skupaj	
		f	f (%)	F	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Odnos v pogovorih - DOMA	Zelo naklonjeno	13	6,3	179	86,5	15	7,2	207	100,0
	Pozitivno	13	6,3	55	26,6	139	67,1	207	100,0
	Negativno	13	6,3	158	76,3	36	17,4	207	100,0
	Zelo nenaklonjeno	13	6,3	182	87,9	12	5,8	207	100,0
Odnos v pogovorih - ŠOLA	Zelo naklonjeno	5	2,4	171	82,6	31	15,0	207	100,0
	Pozitivno	5	2,4	63	30,4	139	67,1	207	100,0

Odnos v pogovorih - PRIJATELJI	Negativno	5	2,4	176	850,0	26	12,6	207	100,0
	Zelo nenaklonjeno	5	2,4	187	90,3	15	7,2	207	100,0
	Zelo naklonjeno	20	9,7	170	82,1	17	8,2	207	100,0
	Pozitivno	20	9,7	64	30,9	123	59,4	207	100,0
	Negativno	20	9,7	147	71,0	40	19,3	207	100,0
	Zelo nenaklonjeno	20	9,7	171	82,6	16	7,7	207	100,0

Tabela 14: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru– frekvence in strukturni odstotki

Grafikon 6: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru v naslednjih okoljih

Iz predstavljenih indikatorjev pri vprašanjih Q8, Q9 in Q10 smo izračunali skupne nove spremenljivke ki smo jih poimenovali »Odnos do drugačnih v družini«, »Odnos do drugačnih v šoli« in »Odnos do drugačnih med prijatelji«. Spremenljivke imajo zalogo vrednosti od -2 do 2, pri čemer negativne vrednosti pomenijo negativen odnos, okrog vrednosti 0 se izraža nevtralen odnos in vrednosti 1 in 2 nakazujeta pozitiven in skrajno pozitiven odnos v pogovorih o drugih narodnostih.

Iz predstavljenih indikatorjev pri vprašanjih Q8, Q9 in Q10 smo izračunali skupne nove spremenljivke ki smo jih poimenovali »Odnos do drugačnih v družini«, »Odnos do drugačnih v šoli« in »Odnos do drugačnih med prijatelji«. Spremenljivke imajo zalogo vrednosti od -2 do 2, pri čemer negativne vrednosti pomenijo negativen odnos, okrog vrednosti 0 se izraža nevtralen odnos in vrednosti 1 in 2 nakazujeta pozitiven in skrajno pozitiven odnos v pogovorih o drugih narodnostih.

Glede na izračunane povprečne vrednosti vidimo, da se anketiranci o drugih narodnostih najbolj naklonjeno pogovarjajo v šoli (AS = 0,64), sledi domače okolje oz. pogovori z družino (AS = 0,55) in nato prijatelji (AS = 0,45), kjer se v največji meri izraža nenaklonjen odnos oz. kjer pozitiven odnos ni tako izrazit, kot v drugih dveh okoljih.

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8)	194	-1,00	2,00	0,55	0,840
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9)	202	-2,00	2,00	0,64	0,806
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10)	187	-2,00	1,00	0,45	0,899

Tabela 15: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru – opisne statistike

Glede na povprečje izračunanih spremenljivk, smo s pomočjo t testa preverili, ali prihaja do kakšnih statistično značilnih razlik po socialno demografskih skupinah.

Rezultati t testa razkrivajo, da prihaja do značilnih razlik po spolu, kar pomeni, da se moški in ženske ne obnašajo enako v pogovorih o drugih narodnostih. Ženske pri vseh spremenljivkah dosegajo višjo povprečno oceno, kar pomeni, da se ženske v svojih pogovorih v družinskem okolju ($t = -4,345$; $\text{sig} = 0,000$), v pogovorih v šoli ($t = -3,739$; $\text{sig} = 0,000$) in v pogovorih s prijatelji ($t = -4,506$; $\text{sig} = 0,000$) o drugih pogovarjajo bolj pozitivno kot moški.

Naslednja značilna razlika ki jo zaznamo, je glede na kraj odraščanja. Anketiranci iz podeželja so dosegli podpovprečno oceno pri spremenljivki »Odnos v pogovorih v družini« (t = 2,454; sig = 0,015), kar pomeni, da o drugačnih v družini pogovarjajo manj pozitivno kot tisti iz mesta. Naša ugotovitev se glasi, da kraj odraščanja vpliva na to, kako se nekdo pogovarja o drugačnih.

Poleg tega pa so Slovenci v pogovorih s prijatelji drugačnim manj naklonjeni od Neslovencev (t = -2,417; sig. = 0,020).

Pri vseh ostalih spremenljivkah razlike niso statistično značilne, kar pomeni, da lahko sklenemo, da šola in narodnost ne vplivata na odnos do drugačnih v pogovorih.

			N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	t statistika; sig
Spol	Odnos v pogovorih - družina (iz Q8)	Moški	90	0,27	0,958	-4,345;
		Ženski	102	0,78	0,639	0,000
	Odnos v pogovorih - šola (iz Q9)	Moški	96	0,42	0,902	-3,739;
		Ženski	104	0,84	0,655	0,000
	Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10)	Moški	83	0,12	1,005	-4,506;
		Ženski	103	0,71	0,709	0,000
Šola, ki jo obiskuješ	Odnos v pogovorih - družina (iz Q8)	OŠ II MS	108	0,56	0,835	0,386;
		OŠ DK IIB	85	0,52	0,854	0,700
	Odnos v pogovorih - šola (iz Q9)	OŠ II MS	110	0,68	0,801	0,868;
		OŠ DK IIB	91	0,58	0,817	0,386
	Odnos v pogovorih -	OŠ II MS	106	0,55	0,852	1,744;

	prijatelji (iz Q10)	OŠ DK IIB	80	0,31	0,949	0,083
Kje odraščas	Odnos v pogovorih - družina (iz Q8)	Mesto	101	0,68	0,734	2,454;
		Podeželje	91	0,38	0,928	0,015
	Odnos v pogovorih - šola (iz Q9)	Mesto	108	0,70	0,752	1,288;
		Podeželje	92	0,55	0,869	0,199
	Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10)	Mesto	102	0,54	0,864	1,426;
		Podeželje	83	0,35	0,930	0,156
Narodnost	Odnos v pogovorih - družina (iz Q8)	Slovenci	170	0,53	0,851	-0,592;
		Neslovenci	22	0,64	0,790	0,558
	Odnos v pogovorih - šola (iz Q9)	Slovenci	175	0,62	0,828	-0,752;
		Neslovenci	24	0,75	0,676	0,453
	Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10)	Slovenci	160	0,39	0,926	-2,417;
		Neslovenci	25	0,76	0,663	0,020

Tabela 16: Odnos do etnično drugačnih v pogovoru po socialno demografskih spremenljivkah - rezultati t testa

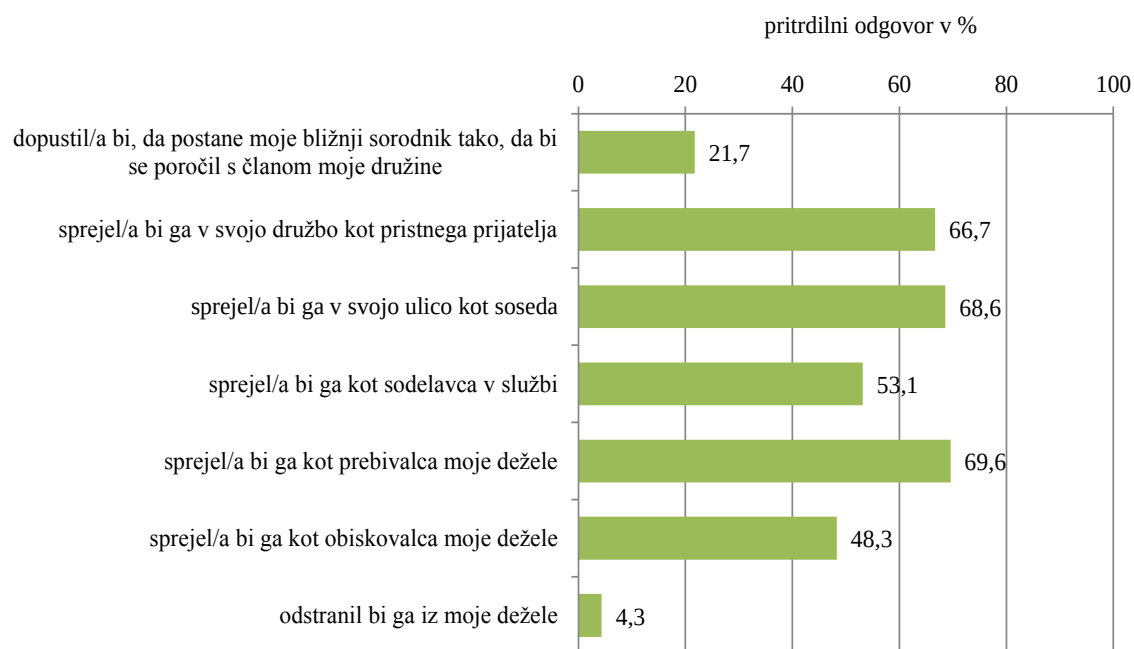
4.1.1.4 BOGARDUSOVA LESTVICA SOCIALNE DISTANCE

Uporabili smo tudi Bogardusovo lestvico socialne distance, ki meri distanco med socialnimi ali etničnimi skupinami, da bi izmerili pripravljenost članov različnih etničnih skupin za skupno sodelovanje. Najvišji odstotek anketiranih je zagotovil, da bi povprečnega pripadnika druge narodnosti sprejeli kot prebivalca svoje dežele (69,6 %), da bi ga sprejeli v svojo ulico kot soseda (68,6 %) ter da bi ga sprejeli v svojo družbo kot pristnega prijatelja (66,7 %). Okrog polovica anketiranih prav tako ne bi imela težav s tem, da bi pripadnika druge narodnosti sprejela kot sodelavca v službi (53,1 %) ali kot obiskovalca svoje dežele (48,3 %). Najmanj anketiranih bi dopustilo poroko pripadnika druge narodnosti s članom svoje družine

(21,7 %). Takih, ki bi povprečnega uporabnika druge narodnosti najraje kar odstranili iz svoje dežele, pa je manj kot 5 odstotkov (4,3 %).

		Ni odgovoril		Ni izbran		Izbran		Skupaj	
		f	f (%)	f	f (%)	F	f (%)	f	f (%)
Odziv na pripadnika druge narodnosti...	dopustil/a bi, da postane moje bližnji sorodnik tako, da bi se poročil s članom moje družine	4	1,9	158	76,3	45	21,7	207	100,0
	sprejel/a bi ga v svojo družbo kot pristnega prijatelja	4	1,9	65	31,4	138	66,7	207	100,0
	sprejel/a bi ga v svojo ulico kot soseda	4	1,9	61	29,5	142	68,6	207	100,0
	sprejel/a bi ga kot sodelavca službi	4	1,9	93	44,9	110	53,1	207	100,0
	sprejel/a bi ga kot prebivalca moje dežele	4	1,9	59	28,5	144	69,6	207	100,0
	sprejel/a bi ga kot obiskovalca moje dežele	4	1,9	103	49,8	100	48,3	207	100,0
	odstranil bi ga iz moje dežele	4	1,9	194	93,7	9	4,3	207	100,0

Tabela 17: Bogardusova lestvica socialne distance– frekvenca in strukturni odstotki

Grafikon 7: Bogardusova lestvica socialne distance

Iz predstavljenih indikatorjev pri vprašanju Q16 smo izračunali skupno novo spremenljivko. Bogardusova lestvica socialne distance sestoji iz 7 indikatorjev, kjer ima pritrilni oz. izbran odgovor vrednost 1, zato seštevek indikatorjev oz. skupna spremenljivka lahko zavzema maksimalno vrednost 7. Povprečna vrednost ustreza oceni 2 ($AS = 2,31$), kar pomeni, da so se anketiranci v povprečju odločili za dve od vseh ponujenih opcij.

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Bogardusova lestvica socialna distanca (iz Q16)	203	1	7	2,31	1,269

Tabela 18: Bogardusova lestvica socialne distance – opisne statistike

Glede na izračunanje spremenljivke, ki meri Bogardusovo lestvico socialne distance, smo s pomočjo t testa preverili, ali prihaja do kakšnih statistično značilnih razlik po socialno demografskih skupinah.

Ugotovimo eno statistično značilno razliko, in sicer po spolu. Glede na rezultate t testa, lahko trdimo, da moški glede na lestvico socialne distance po Bogardusu dosegajo višje povprečje kot ženske ($t = 4,064$; $\text{sig.} = 0,000$), kar pomeni, da so bolj naklonjeni sprejemanju pripadnikov druge narodnosti v svoje okolje.

Glede na ostale uporabljene socialno demografske spremenljivke ni značilnih razlik, zato ne moremo trditi, da šola, kraj odraščanja in narodnost vplivajo na stopnjo sprejemanja drugačnih po lestvici Bogardusove lestvice socialne distance.

			N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	t statistika; sig
Spol	Bogardusova l. soc. distanca (iz Q16)	Moški	94	2,70	1,487	4,064;
		Ženski	107	1,98	0,921	0,000
Šola, ki jo obiskuješ	Bogardusova l. soc. distanca (iz Q16)	OŠ II MS	107	2,21	1,155	-1,190;
		OŠ DK IIB	95	2,42	1,388	0,235
Kje odraščas	Bogardusova l. soc. distanca (iz Q16)	Mesto	109	2,29	1,189	-0,240;
		Podeželje	92	2,34	1,369	0,810
Narodnost	Bogardusova l. soc. distanca (iz Q16)	Slovenci	177	2,30	1,273	-0,171;
		Neslovenci	23	2,35	1,335	0,865

Tabela 19: Bogardusova lestvica socialne distance in socialno demografske spremenljivke – rezultati t testa

4.1.1.5 KARAKTERISTIKE PRIPADNIKOV DRUGIH NARODNOSTI

Anketiranci so ocenjevali tudi, katere karakteristike bi pripisali pripadnikom sebi enakih (naših) in katere bolj pripadnikom drugih narodnosti. Lastnosti, ki so jih ocenjevali, lahko razdelimo na 3 razrede, in sicer na pozitivne, nevtralne in negativne. Ocenjevalna lestvica je imela razpon šestih ocen, ocene -3, -2 in -1 so anketiranci izbrali za lastnosti, za katere si menili, da veljajo za njim enake (naše), z vrednostjo 0 so ocenili lastnosti, ki veljajo za oba oz. nobenega in z vrednostmi 1, 2 in 3 vse tiste lastnosti, ki veljajo za pripadnike drugih narodnosti (drugačne). Rezultate prikazujemo sumarno, tako da smo sešteli vse 3 negativne ocene in vse 3 pozitivne ocene, vrednost 0 pa smo ohranili v svojem razredu.

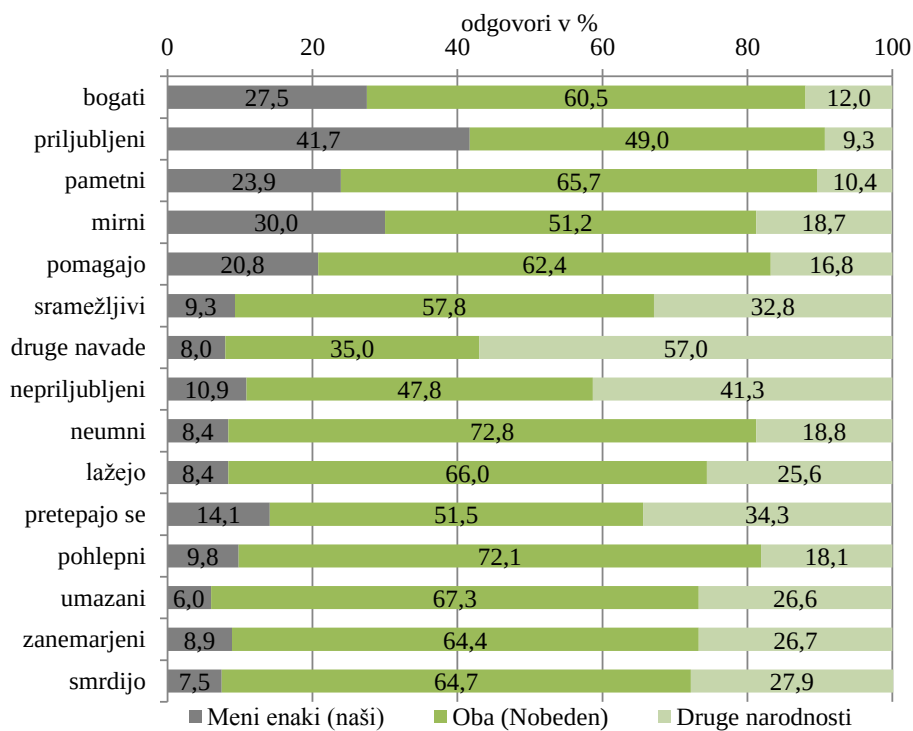
Da velja za oboje oz. nobenega je največ anketiranih mnenja glede postavk neumni (72,8 %), pohlepni (72,1 %), umazani (67,3 %) in lažejo (66,0 %). Sebi enakim najvišji odstotek anketiranih pripisuje bolj pozitivne lastnosti, v največji meri so prepričani, da so priljubljeni (41,7 %), mirni (30,0 %), bogati (27,5 %) in pametni (23,9 %). Razlikovalne lastnosti pripadnikov drugih narodnosti pa so na drugi strani bolj nevtralne in negativne. Anketiranci jih pogosteje povezujejo s tem, da imajo druge navade (57,0 %), so nepriljubljeni (41,3 %), se pretepajo (34,3 %), smrdijo (27,9 %), so umazani (26,6 %) in zanemarjeni (26,7 %).

* Pozitivna lastnost / ** Nevtralna lastnost / ***Negativna lastnost

	Meni enaki ("naši")		Oba (nobeden)		Druge narodnosti ("drugačni")		Skupaj	
	- 3	-2 -1	0		1 2 3			
	F	%	F	%	F	%	F	%
Bogati*	55	27,5	121	60,5	24	12,0	200	100,0
Priljubljeni*	85	41,7	100	49,0	19	9,3	204	100,0
Pametni*	48	23,9	132	65,7	21	10,4	201	100,0
Pomagajo*	42	20,8	126	62,4	34	16,8	202	100,0

Mirni**	61	30,0	104	51,2	38	18,7	203	100,0
Sramežljivi**	19	9,3	118	57,8	67	32,8	204	100,0
Imajo druge navade**	16	8,0	70	35,0	114	57,0	200	100,0
Nepriljubljeni***	22	10,9	96	47,8	83	41,3	201	100,0
Neumni***	17	8,4	147	72,8	38	18,8	202	100,0
Lažejo***	17	8,4	134	66,0	52	25,6	203	100,0
Se pretepajo***	28	14,1	102	51,5	68	34,3	198	100,0
Pohlepni***	20	9,8	147	72,1	37	18,1	204	100,0
Umazani***	12	6,0	134	67,3	53	26,6	199	100,0
Zanemarjeni***	18	8,9	130	64,4	54	26,7	202	100,0
Smrdijo***	15	7,5	130	64,7	56	27,9	201	100,0

Tabela 20: Karakteristike pripadnikov drugih narodnosti

Grafikon 8: Karakteristike pripadnikov drugih narodnosti

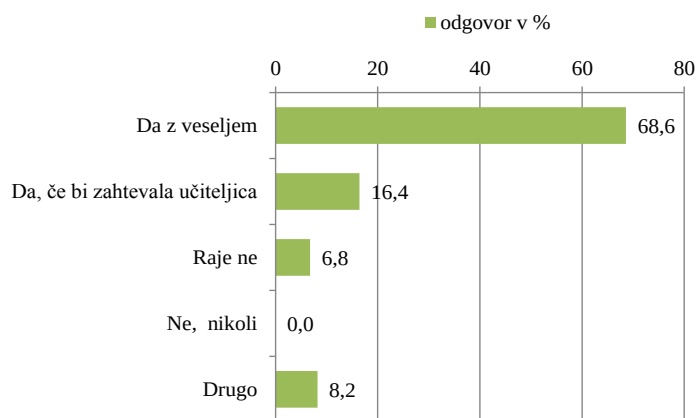
4.1.1.6 POČUTJE OB ETNIČNO DRUGAČNIH V ŠOLI

Več kot dve tretjini ali natančneje 68,6 odstotkov vprašanih, bi z veseljem pomagalo sošolcu druge narodnosti, če bi ta imel učne težave. Tistih, ki bi to naredili po navodilu učiteljice, je bilo 16,4 odstotkov. Anketirancev, ki raje ne bi pomagali, pa je bilo 6,8 odstotkov. Takih, ki bi odgovorili, da ne bi pomagali nikoli oz. v nobenem primeru, ni bilo.

	F	f (%)
Da, z veseljem	142	68,6
Da, če bi zahtevala učiteljica	34	16,4
Raje ne	14	6,8
Ne, nikoli	0	0,0
Drugo	17	8,2
Skupaj	207	100,0

Op: V nadaljevanju smo za potrebe faktorske spremenljivko rekodirali tako: 1 - Raje ne, 2 - Da, če bi zahtevala učiteljica, 3 - Da, z veseljem. Ostali odgovori so bili izločeni.

Tabela 21: Pomoč sošolcu druge narodnosti v primeru učnih težav- frekvence in strukturni odstotki

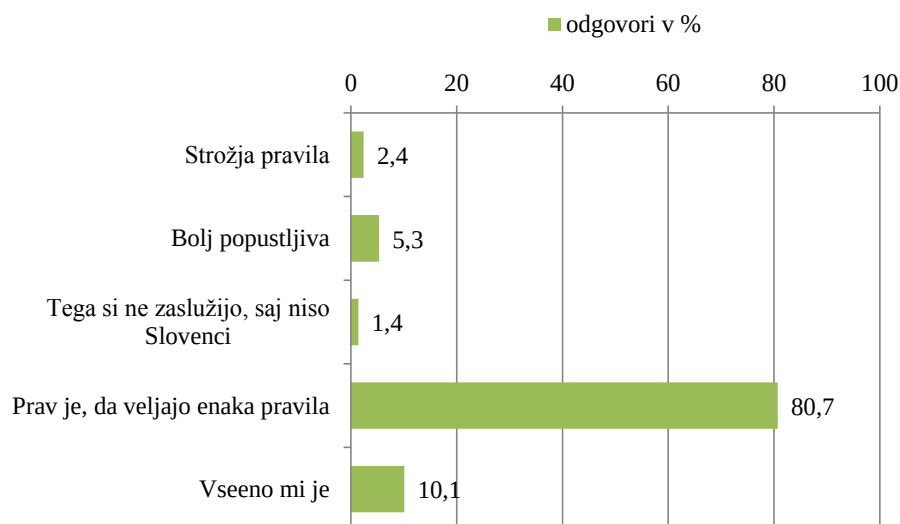
Grafikon 9: Pomoč sošolcu druge narodnosti v primeru učnih težav

Velika večina anketirancev se je strinjala, da je prav, da za vse veljajo enaka pravila. V vzorec smo zajeli kar 80,7 odstotkov takih. Desetina ali 10,1 odstotkov vprašanih je bilo do vprašanja indeferentnih. Natančno 5,3 odstotkov anketirancev je navedlo, da si sošolci drugih narodnosti zaslužijo manj stroga pravila, dodatnih 2,4 odstotkov pa je mnenja, da bi za njih morala veljati strožja pravila. Tistih, ki so menili, da si ne zaslužijo enakih pravil, saj niso Slovenci, je bilo 1,4 odstotkov.

	F	f (%)
Strožja pravila	5	2,4
Bolj popustljiva	11	5,3
Tega si ne zaslužijo, saj niso Slovenci	3	1,4
Prav je, da veljajo enaka pravila	167	80,7
Vseeno mi je	21	10,1
Skupaj	207	100,0

Op: V nadaljevanju smo za potrebe faktorske spremenljivko rekodirali tako: 1 - Drugačna obravnava Neslovencev (strožja pravila, bolj popustljiva pravila, tega si ne zaslužijo, saj niso Slovenci), 2 - Vseeno mi je, 3 - Prav je, da veljajo enaka pravila.

Tabela 22: »Meniš, da je prav, da za vse veljajo enaka pravila?« – frekvenca in strukturni odstotki

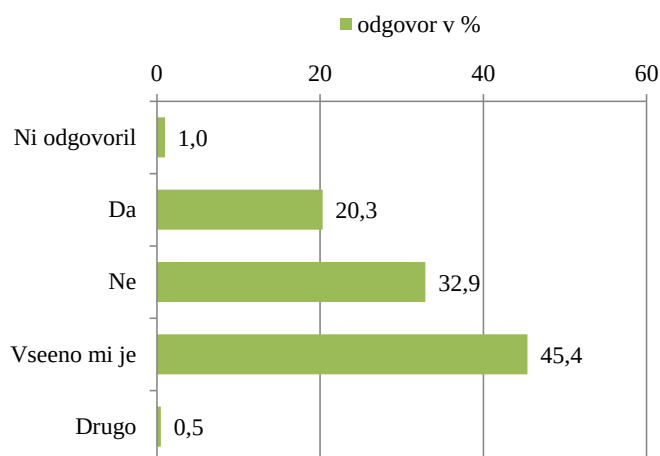
Grafikon 10: »Meniš, da je prav, da za vse veljajo enaka pravila?«

Petina ali 20,3 odstotkov vprašanih je navedla, da bi se počutili bolje, če bi šolo obiskovali samo učenci, ki so jim po narodnosti enaki. Taki, ki se ob tem ne bi počutili bolje, je bila slaba tretjina ali 32,9 odstotkov. Največ anketirancev pa je izbralo odgovor vseeno. Takih je bilo natanko 45,4 odstotkov.

	F	f (%)
Ni odgovoril	2	1,0
Da	42	20,3
Ne	68	32,9
Vseeno mi je	94	45,4
Drugo	1	0,5
Skupaj	207	100,0

Op: V nadaljevanju smo za potrebe faktorske spremenljivko rekodirali tako: 1 - Ne, 2 - Vseeno mi je, 3 - Da. Ostali odgovori so bili izločeni.

Tabela 23: »Bi se počutil boljše, če bi šolo obiskovali samo učenci, ki so ti po narodnosti enaki?« – frekvenca in strukturni odstotki

Grafikon 11: »Bi se počutil boljše, če bi šolo obiskovali samo učenci, ki so ti po narodnosti enaki?«

Iz predstavljenih in rekodiranih indikatorjev pri vprašanjih Q18, Q19, Q21 smo na podlagi rezultatov faktorske analize izračunali novo spremenljivko, ki smo jo poimenovali »počutje v družbi drugih v šoli«. Vrednosti tako sestavljene spremenljivke so v razponu od -2,71 do 0,57, povprečna ocena pa je 0 (AS = 0,00). Pred izvedbo faktorske analize smo vse spremenljivke rekodirali tako, da nižja vrednost pomeni odklonilen odnos oz. mnenje, da učenci drugih narodnosti naj ne bi bili enakovredni, višja vrednost pa pomeni bolj pozitiven odnos oz. enakovredno obravnavo ne glede na narodnost.

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Počutje v družbi drugačnih v šoli (iz Q11, Q12, Q14)	187	-2,71	0,57	0,00	0,928

Tabela 24: Počutje ob etnično drugačnih v šoli- opisne statistike

Glede na izračunano spremenljivko, ki odraža počutje v družbi drugačnih v šoli, smo s pomočjo t testa preverili, ali prihaja do kakšnih statistično značilnih razlik po socialno demografskih skupinah.

Rezultati t testa razkrivajo, da prihaja do značilnih razlik po spolu, kar pomeni, da se moški in ženske v šoli ne počutijo enako dobro v družbi drugačnih. Ženske dosegajo višjo povprečno oceno kot moški ($t = -4,114$; $\text{sig} = 0,000$, kar pomeni, da lahko trdimo, da se moški v šolskem okolju v družbi drugačnih počutijo manj lagodno kot ženske oz. so mnenja, da si drugačni ne zaslužijo enakovredne obravnave. Zaznamo še eno značilno razliko, in sicer glede na kraj šole. Anketiranci iz OŠ II Murska Sobota so dosegli nadpovprečno oceno ($t = 2,222$; $\text{sig} = 0,028$), kar pomeni, da se v družbi drugačnih v šolskem okolju počutijo bolje kot anketiranci iz OŠ Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica.

Poleg tega je t test na demografskih spremenljivkah pokazal dodatno razliko, in sicer glede na kraj odraščanja. Anketiranci iz mesta so dosegli nadpovprečno ($t = -2,218$; $\text{sig} = 0,028$), kar pomeni, da so do enakovredne obravnave drugačnih v šolskem okolju bolj pozitivno naravnani kot anketiranci s podeželja. Pri spremenljivki narodnost razlike niso statistično značilne, kar pomeni, da lahko sklenemo, da narodnost ne vpliva na počutje v družbi drugačnih v šoli.

			N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	t statistika; sig
Spol	Počutje v družbi drugačnih v šoli (iz Q11, Q12, Q14)	Moški	85	-0,31	1,085	-4,114; 0,000
		Ženski	100	0,25	0,682	
Šola, ki jo obiskuješ	Počutje v družbi drugačnih v šoli (iz Q11, Q12, Q14)	OŠ II MS	101	0,14	0,736	2,222; 0,028
		OŠ DK IlB	85	-0,17	1,097	
Kje odraščaš	Počutje v družbi drugačnih v šoli (iz Q11, Q12, Q14)	Mesto	97	0,14	0,877	2,218; 0,028
		Podeželje	88	-0,16	0,967	
Narodnost	Počutje v družbi drugačnih v šoli (iz Q11, Q12, Q14)	Slovenci	159	-0,05	0,958	-1,766; 0,085
		Neslovenci	25	0,24	0,717	

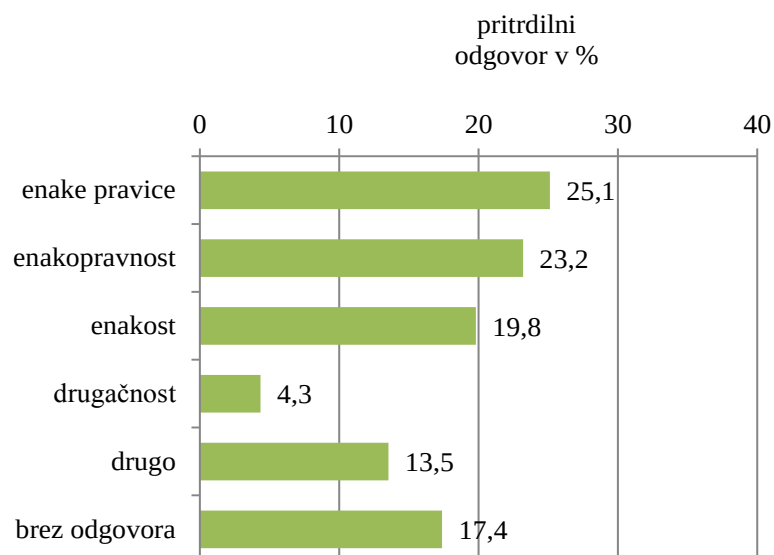
Tabela 25: Počutje ob etnično drugačnih v šoli po socialno demografskih spremenljivkah - rezultati t testa

4.1.1.7 ODPRTI ODGOVORI

Vprašalnik vsebuje tri vprašanja odprtega tipa, kjer so anketiranci prosto odgovarjali. Pri prvem vprašanju so se z danim sloganom »Vsi drugačni, vsi enakopravni« strinjali prav vsi. Odgovore na utemeljitev tega slogana sva združili v 5 celot. Najpogostejši odgovor je bil, da slogan drži, ker imamo vsi enake pravice (25,1 %). Sledila sta odgovora enakopravnost z 23,2 odstotki in enakost z 19,8 odstotki, ki so ju anketiranci povezovali z zakonom in pravili. Nekaj odgovorov se je nanašalo na telesno drugačnost, hendikepiranost (4,3%). Odgovori, ki se nahajajo pod drugo niso spadali pod nobeno od navedenih enot in so bili po večini besedičenje (npr. naši cilji so visoki, zato je prav tako).

	f	f (%)
enake pravice	52	25,1
enakopravnost	48	23,2
Enakost	41	19,8
drugačnost	9	4,3
Drugo	28	13,5
brez odgovora	36	17,4

Tabela 26: Utemeljitev slogana: »Vsi drugačni vsi enakopravni.«

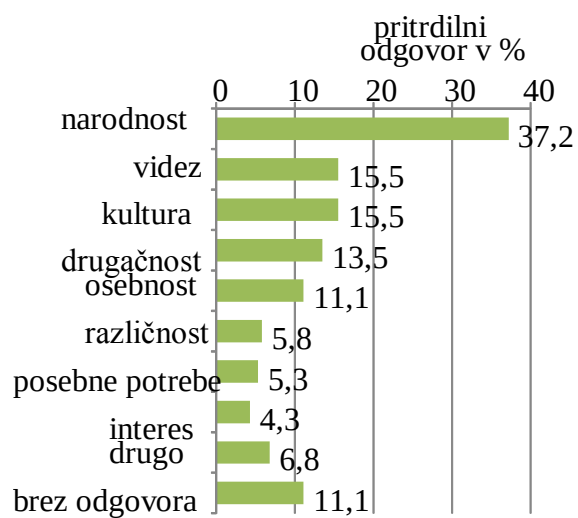

Grafikon 12: Utemeljitev slogana: »Vsi drugačni vsi enakopravni.«

Pri drugem vprašanju so anketiranci navajali njihove razlage besede »drugačnost«. Tu je bilo moč razbrati več raznolikih odgovorov. Med njimi je z 37,2 odstotka najbolj izstopal odgovor, ki se je nanašal na narodnost- drugačen si, če si druge narodnosti. Na drugem mestu se s 15,5 odstotka nahajata videz, ki se nanaša na našo zunanjo podobo in stil oblačenja, ter kultura, ki združuje kulturo, verovanje in navade posameznih ljudi. Sledi drugačnost s 13,5 odstotka, osebnost z 11,1 odstotka in združuje tako karakter posameznika kot njegovo vedenje. Drugačnost so anketiranci s 5,3 odstotka opredelili tudi kot različnost v znanju in sposobnostih; 5,3 odstotka odgovorov se je nanašalo na ljudi s posebnimi potrebami, odstotek manj na interes posameznika. 6,8 odstotka odgovorov sva združili v drugo, saj so bili to splošni odgovori, ki jih nisva mogli nikamor uvrstiti (primer: prav je tako, drugačnost je zanimiva, vsak je tak kot mu paše...).

	f	f (%)
narodnost	77	37,2
videz	32	15,5
kultura	32	15,5
drugačnost	28	13,5
osebnost	23	11,1
različnost	12	5,8
posebne potrebe	11	5,3
interes	9	4,3
drugo	14	6,8
brez odgovora	23	11,1

Tabela 27: Kaj zajema beseda drugačnost?

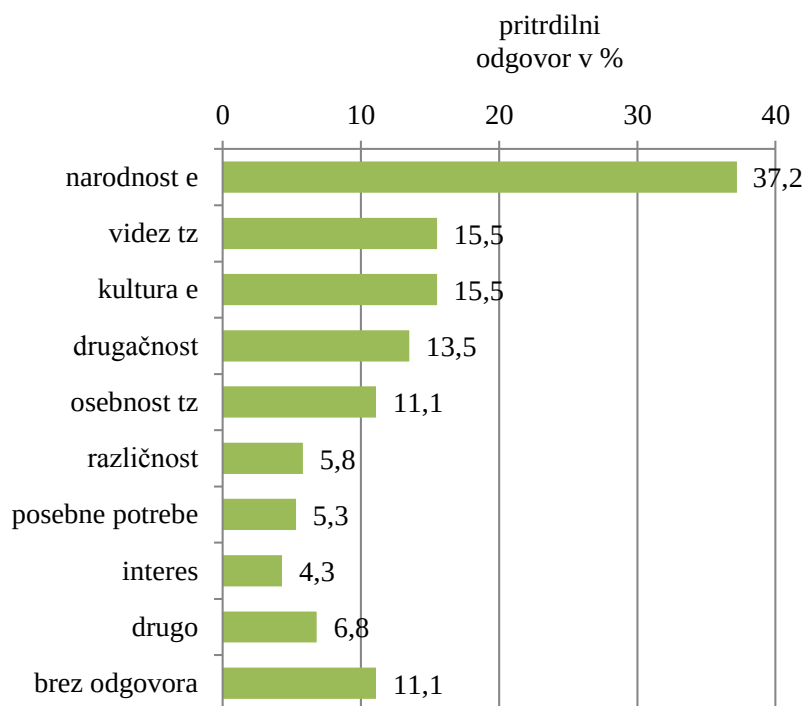

Grafikon 13: Kaj zajema beseda drugačnost?

V zadnjem vprašanju odprtega tipa naju je zanimalo na podlagi česa anketiranci sklepajo, da so drugi drugačni. Tu je bilo moč zaslediti odgovore, ki so jih anketiranci navajali že pri prvih dveh vprašanjih. Tudi tu je bilo največ odgovorov, ki so se nanašali na narodnost- 39,1 odstotka, sledili so odgovori povezani z osebnostjo- 29,0 odstotka. Slabih 20 odstotkov anketirancev je drugačne označilo zaradi njihove kulture in videza- vsak po 9,7 odstotka. Najmanj odgovorov se je nanašalo na osebne interese (1,4 odstotka) in osebe s posebnimi potrebami (0,5 odstotka).

	f	f (%)
Narodnost	81	39,1
osebnost (vedenje, obnašanje)	60	29,0
Kultura	20	9,7
Videz	20	9,7
Interes	3	1,4
posebne potrebe	1	0,5
Drugo	14	6,8
brez odgovora	35	16,9

Tabela 28: Na podlagi česa sklepaš, da so drugi drugačni kot ti?

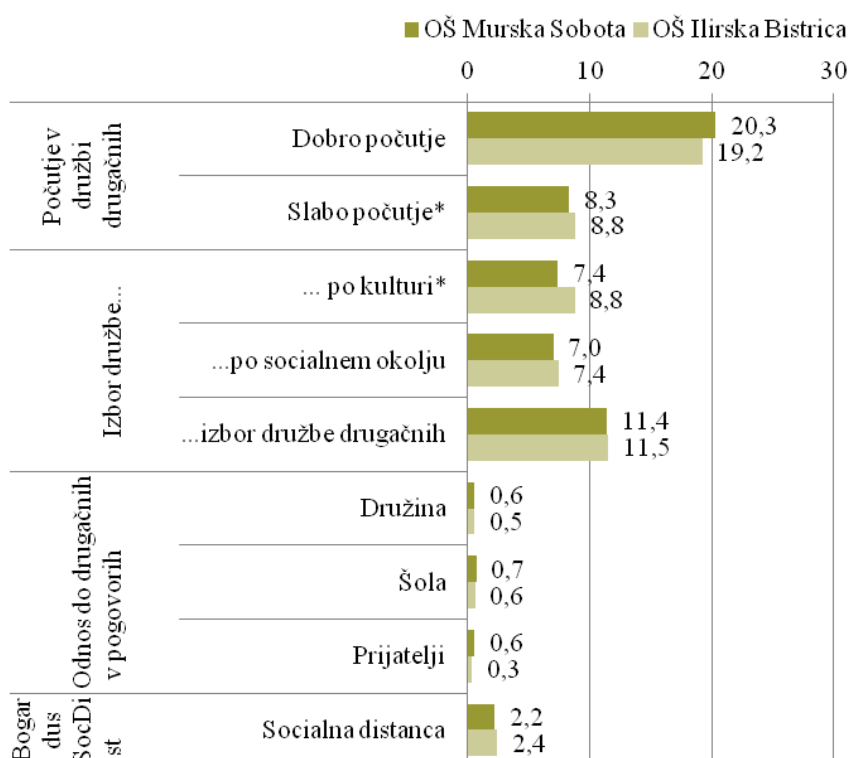
Grafikon 14: Na podlagi česa sklepaš, da so drugi drugačni kot ti?

4.1.2 PREVERJANJE HIPOTEZ

V tem poglavju bomo na kratko povzeli ugotovitve glede zastavljenih hipotez. Hipoteze se vežejo na iskanje povezanosti med socialno demografskimi spremenljivkami in spremenljivkami, s katerimi smo merili sprejemanje etične drugačnosti. Za testiranje hipotez smo uporabili t test, s katerim preverjamo domneve o enakosti dveh povprečij, kar storimo tako, da izberemo neko (neodvisno) spremenljivko, ki vzorec razdeli na dva dela (dve skupini), nato pa za vsak del izračunamo povprečje izbrane spremenljivke, povprečji pa med seboj primerjamo. V našem primeru so neodvisne spremenljivke socialno demografske značilnosti vzorca (spol, šola, kraj odraščanja, narodnost).

H1: Otroci iz Osnovne šole II Murska Sobota v večji meri sprejemajo drugačnost, ker živijo na območju različnih kultur, veroizpovedi in narodnostnih skupin.

Prvo hipotezo sva preverili s primerjavo rezultatov anketnega vprašalnika med obema osnovnima šolama. Rezultati t testa so razkrili statistično značilno razliko v prisotnosti slabega počutja v družni drugih, le-to je v večji meri prisotno med učenci OŠ Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica. Prav tako si učenci te OŠ v večji meri izbirajo družbo na podlagi kulture; razlika v izračunanih povprečnih vrednostih je zopet statistično značilna. Iz tega lahko sklepamo, da otroci iz OŠ II Murska Sobota v večji meri sprejemajo drugačnost in našo prvo hipotezo potrdimo.

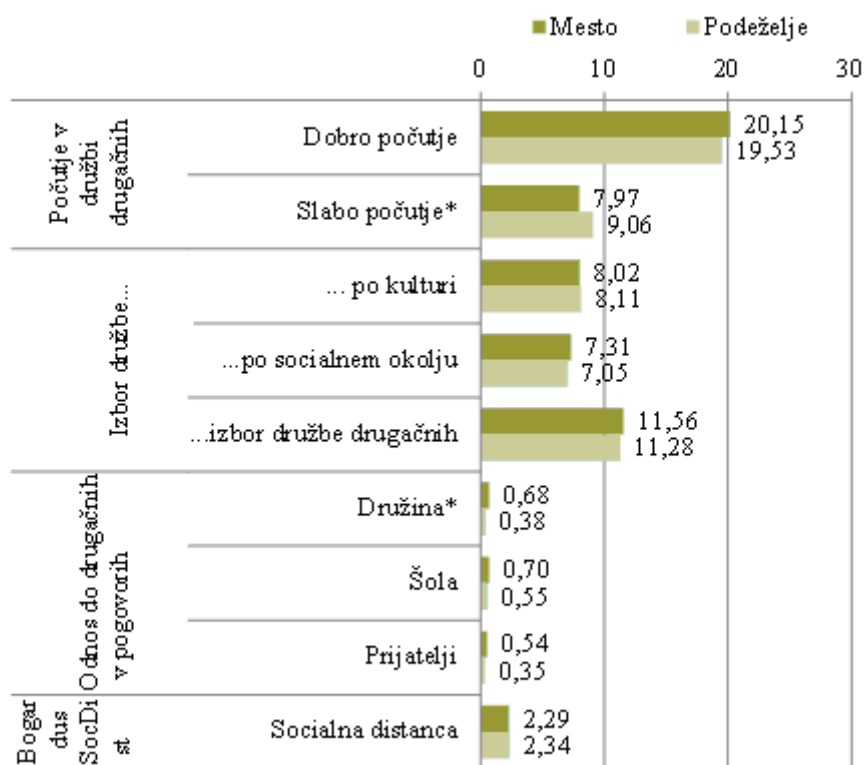

* Z zvezdico so označene statistično značilne razlike.

Grafikon 15: Primerjava povprečnih vrednosti po OŠ

H2: Okolica v veliki meri negativno vpliva na otrokovo mišljenje o etnično drugačnih.

Vpliv okolice sva preverili s primerjavo rezultatov glede na kraj odraščanja, v anketi je bilo to opredeljeno kot mestno ali podeželsko okolje. Izmed vseh primerjanih spremenljivk, sva zaznali samo dve statistično značilni razliki glede na kraj odraščanja, in sicer so anketiranci na podeželju izrazili, da se v družbi drugačnih počutijo nekoliko slabše kot anketiranci iz mesta, ter da se v pogovorih v družinskem okolju pogovarjajo manj pozitivno kot tisti iz mesta. Ker gre le za 2 od 9 indikatorjev, ne moremo potrditi naše hipoteze, pri kateri smo predvidevali, da okolica v veliki meri negativno vpliva na otrokovo mišljenje o etnično drugačnih.

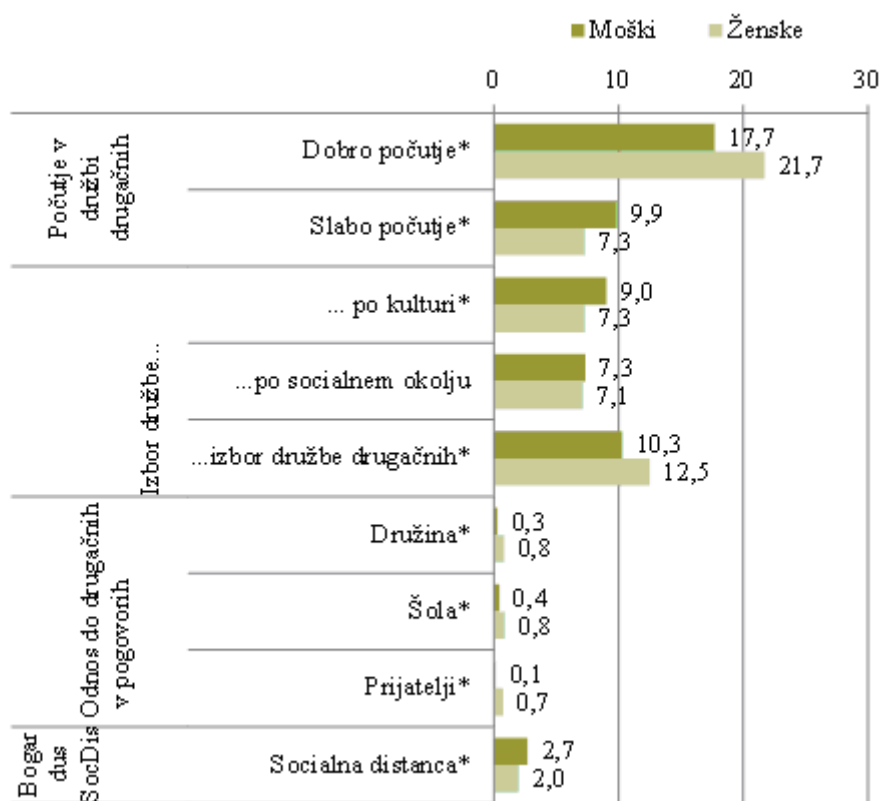

* Z zvezdico so označene statistično značilne razlike.

Grafikon 16: Primerjava povprečnih vrednosti po kraju odraščanja

H3: Med spoloma obstajajo razlike, moški slabše sprejemajo drugačnost kot ženske.

Glede na spol pri 8 od 9 indikatorjev zaznamo statistično značilne razlike pri doseženih povprečnih vrednostih in sicer nam vsebinska razlaga le-teh omogoča, da trdimo, da moški slabše sprejemajo drugačnost kot ženske in s tem našo hipotezo številka 3 potrdimo.

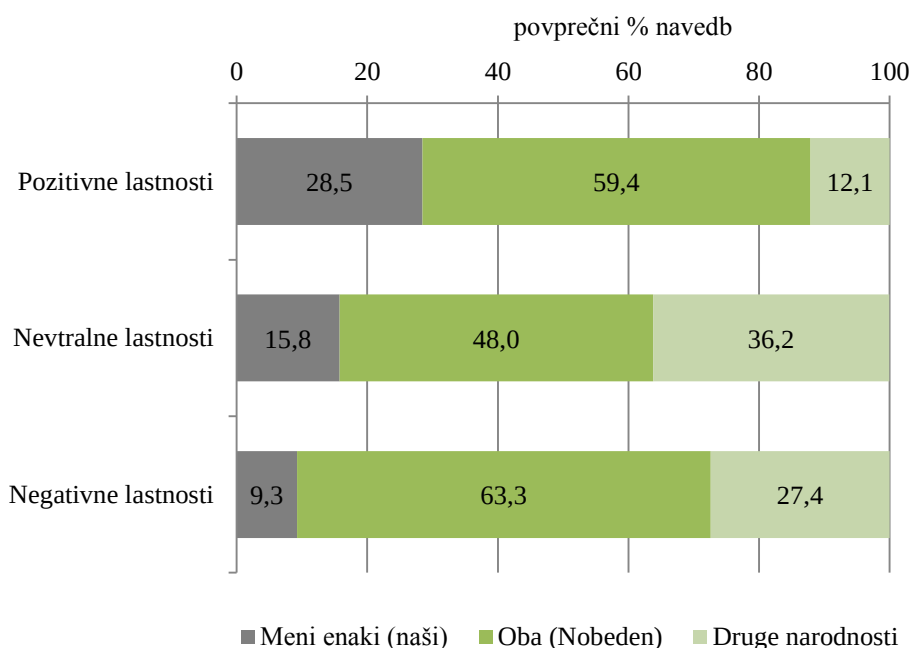

* Z zvezdico so označene statistično značilne razlike.

Grafikon 17: Primerjava povprečnih vrednosti po spolu

H4: Otroci etnično drugačnim pripisujejo negativne karakteristike.

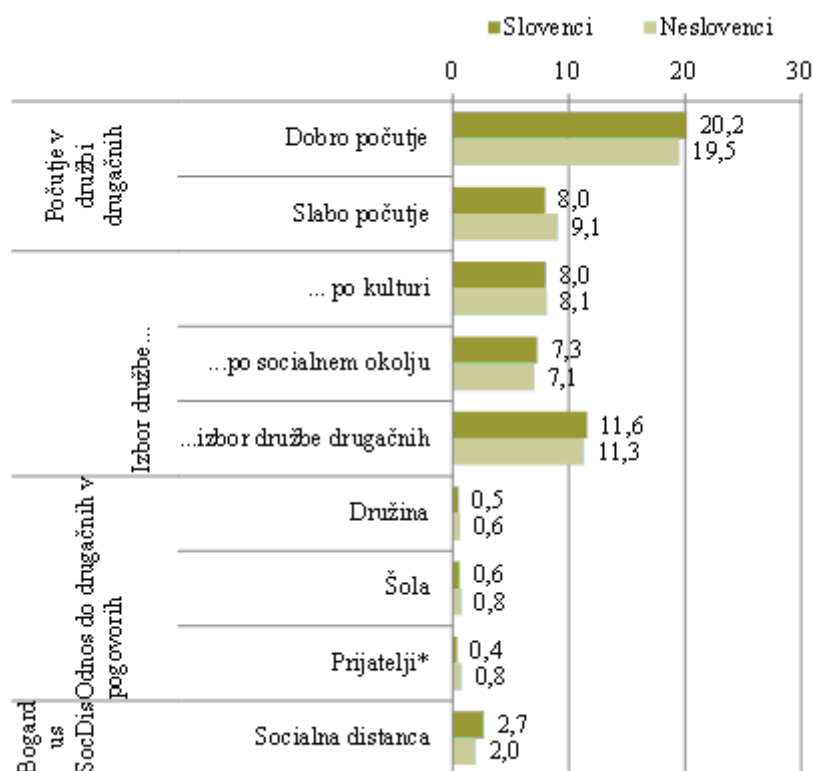
Te hipoteze nisva preverjali s pomočjo t testa, ampak sva preverili ali so otroci večji odstotek negativnih lastnosti pripisali drugačnim ali sebi enakim. Podatke sva s pomočjo izračuna povprečnega odstotka navedb združili glede na tip lastnosti (pozitivna, nevtralna, negativna) in ugotovili, da so anketiranci negativne lastnosti po strukturi v desetini (9,3 %) pripisali sebi enakim, slabi dve tretjini (63,3 %) nobenemu oz. obema ter v dobri petini drugim narodnostim (27,4 %). Pri pozitivnih lastnostih je slika ravno obratna, povprečni odstotek navedb je višji pri meni enakih (28,5 %) in nižji pri drugačnih (12,1 %). Sklenemo lahko, da so anketiranci negativne karakteristike v največji meri pripisali pripadnikom drugih narodnosti in s tem našo hipotezo številka 4 potrdimo.

Grafikon 18: Primerjava povprečnih % navedb karakteristik

H5: Neslovenci lažje sprejemajo njim drugačne, saj so pri nas sami v vlogi manjšin oz. v vlogi etnično drugačnih.

Glede na narodnost opazimo samo eno statistično značilno razliko, in sicer se Neslovenci o drugačnih s prijatelji pogovarjajo nekoliko bolj pozitivno kot Slovenci. Navedena razlika ni dovolj, da bi lahko potrdili našo peto hipotezo in trdili, da Neslovenci lažje sprejemajo njim drugačne, saj pri preostalih osmih indikatorjih razlike niso statistično značilne.

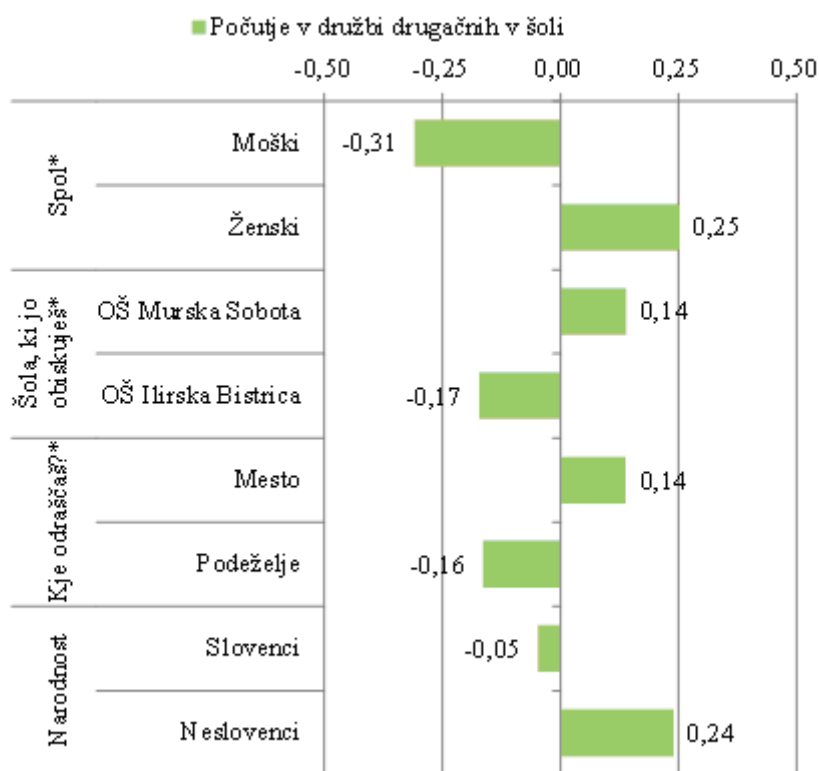

* Z zvezdico so označene statistično značilne razlike.

Grafikon 19: Primerjava povprečnih vrednosti po narodnosti

H6: Otroci OŠ Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica v šoli ob stiku z etnično drugačnimi izražajo višjo stopnjo nelagodja kot otroci, ki obiskujejo OŠ II Murska Sobota.

Zadnjo hipotezo sva preverili s primerjavo rezultatov ankete obeh osnovnih šol. Rezultati t testa so razkrili statistično značilno razliko v prisotnosti slabega počutja v družbi drugačnih v šoli, le-to je v večji meri prisotno med učenci Osnovne šole Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica.. Iz tega lahko sklepamo, da učenci Osnovne šole II Murska Sobota v večji meri sprejemajo drugačnost. Hipotezo, pri kateri sva preverjali ali otroci Osnovne šole Dragotina Ketteja, Ilirska Bistrica v šoli ob stiku z etnično drugačnimi izražajo višjo stopnjo nelagodja, lahko potrdimo.

* Z zvezdico so označene statistično značilne razlike.

Grafikon 20: Počutje v šoli ob nekom druge narodnosti

4.2 INTERVJU

V tem poglavju si bomo pogledali odgovore intervjuvank, ki se nanašajo na njuno mnenje o sprejemanju etnično drugačnih v šoli in domačem okolju med osnovnošolci. Za začetek si pogledjmo, kako se to odraža v šolskem okolju.

4.2.1 ODNOS DO DRUGAČNIH

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ DK	V šoli razlike pri sprejemanju	SKRITA (potencialna) NESTRPNOST
OŠ DK	Večina nima težav pri vzpostavljanju odnosov z drugačnimi	SKRITA (potencialna) NESTRPNOST
OŠ DK	Višja stopnja tolerance oz. sprejemanja v šolskem okolju kot izven	V ŠOLSKEM OKOLJU VEČJA TOLERANCA
OŠ MS	Občutiti je distanco	SKRITA (potencialna) NESTRPNOST
OŠ MS	Ponavadi "tuji" učenci sprejeti, občasni izbruhi nestrpnosti (konflikti v primeru odstopanja od družbenih norm)	OBČASNO IZRAŠENA NESTRPNOST

Tabela 29: Sprejemanje drugačnosti

Iz kod lahko razberemo, da so etnično drugačni učenci znotraj šol na splošno sprejeti. Na OŠ Dragotina Ketteja učenci v večini nimajo težav pri vzpostavljanju odnosov z "drugačnimi", se pa občasno pokažejo razlike pri sprejemanju. Opazi se večja stopnja tolerance v šolskem okolju, kot pa izven. Na OŠ Murska Sobota II se pri sprejemanju občuti distanca, a so "drugačni" učenci ponavadi sprejeti. Nestrpnost se pokaže predvsem ob konfliktih, ki so povezani z odstopanjem od družbenih norm, od stvari, ki jih družba narekuje.

Dejavniki, ki vplivajo na sprejemanje etnične drugačnosti po mnenju intervjuvank so: družina, šola in mediji:

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Vpliv medijev na javno mnenje	MEDIJI VPLIVAJO!
OŠ IB	Poročanje o dogodkih povezanih z Romi povečuje nestrpnost	ZA REŠITEV POTREBNA REALNA PREDSTAVITEV
OŠ IB	Ni konfliktov povezanih s priseljencih	POVEČEVANJE NESTRPNOSTI DO ROMOV
OŠ MS	Pristranskost medijev	MEDIJI PRISTRANSKI
OŠ MS	Predstavljanje predvsem stigme	ZA REŠITEV POTREBNA REALNA PREDSTAVITEV
OŠ MS	Pomembnost resnične predstavitve problematike in nadevanja	ZA REŠITEV POTREBNA REALNA PREDSTAVITEV
OŠ MS	Ustrezne rešitve	ZA REŠITEV POTREBNA REALNA PREDSTAVITEV
OŠ IB	Pomemben vpliv šole na pridobivanje informacij o etn. Drugačnih (vpliv na strpnost)	ŠOLA KOT POMEMBEN DEJAVNIK PRIVZGAJANJA STRPNOSTI
OŠ IB	Udejanjanje posameznikove strpnosti še posebej odvisno od družine z razmišljanjem, izražanjem, izkazovanjem odnosa do drugih..	VREDNOTE, NORME PRIUČENE IZ DRUŽINE (PRIMARNA SOCIALIZACIJA KOT GLAVNI VIR OBLIKOVANJA OSEBNOSTI)
OŠ MS	Pomembno privzgajanje strpnosti v šoli že od začetka	ŠOLA KOT POMEMBEN DEJAVNIK PRIVZGAJANJA STRPNOSTI
OŠ MS	Udejanjanje strpnosti odvisno od posameznika in	VREDNOTE, NORME

	njegove družine (družina kot najmočnejši dejavnik pri izgrajevanju identitete)	PRIUČENE IZ DRUŽINE (PRIMARNA SOCIALIZACIJA KOT GLAVNI VIR OBLIKOVANJA OSEBNOSTI)
--	--	--

Tabela 30: Dejavniki, ki vplivajo na sprejemanje drugačnosti

Intervjuvanka OŠ Dragotina Ketteja meni, da lahko mediji vplivajo negativno na sprejemanje drugačnosti, predvsem kar se tiče povečevanja nestrpnosti do Romov. Po drugi strani pa meni, da konfliktov povezanih s priseljenci ni moč zaslediti. Podobno mnenje izraža tudi intervjuvanka OŠ MS, ki pravi, da so mediji pristranski, za rešitev problema nesprejemanja drugačnosti pa je pomembna resnična predstavitev problematike s strani medijev. Pri obeh šolah pa lahko vidimo enotnost mnenj o družini kot glavnem viru oblikovanja osebnosti in s tem udejanjanja strpnosti. Tudi o šoli, kot pomembnem dejavniku privzgajanja strpnosti, se strinjata obe.

4.2.2 IZRAŽANJE NASILJA V ŠOLI

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ DK	Ni opažanj fizičnega nasilja- stalen nadzor v obliki raznih dežurstev- med odmori, v času malice in kosila	IZRAŽANJE NESTRPNOSTI-LE VERBALNO
OŠ DK	Izražanje verbalnega nasilja	IZRAŽANJE NESTRPNOSTI-LE VERBALNO
OŠ DK	Pogovori z učenci, obveščanje staršev	ODPRAVLJANJE MOREBITNIH TEŽAV
OŠ MS	Verbalno in fizično nasilje med Romi in ostalimi učenci	IZRAŽANJE NESTRPNOSTI-FIZIČNO IN VERBALNO

Tabela 31: Izražanje nasilja

Pri izražanju nasilja znotraj šole vidimo prve razlike. Na OŠ Dragotina Ketteja je v primeru nasilja prisotno le verbalno (fizičnega ni moč zaslediti že nekaj let), medtem ko je na OŠ II Murska Sobota prisotno občasno tudi fizično nasilje v lažjih oblikah. Nasilje se vrši med Romi in ostalimi učenci, se pravi med pripadniki različnih etničnih skupin.

V spodnji tabeli si lahko pogledamo kateri dejavniki botrujejo nasilju na OŠ II Murska Sobota. V veliki meri so to ekonomski status, mišljenje in kultura posameznega naroda. Nekaterim to predstavlja veliko oviro v življenju in je nesprejemljivo ter se tako težje prilagajajo heterogeni skupini. Kot izgovor za povod v nasilje je večinoma socialna izključenost in občutek osebne manjvrednosti. Posamezniki iz bolj asimiliranih družin se težje znajdejo v konfliktnih situacijah.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ MS	Sklicevanje na različni družbeni položaj (neenak življenjski standard, različno mišljenje, pogled na svet-težko sprejemanje drugačnih kultur)	SKLICEVANJE NA SOCIALNO IZKLJUČENOST
OŠ MS	Romi iz vzornih družin ne zahajajo v konflikte (asimilacija?)	ZA SPREJETJE ROMOV KLJUČNA ASIMILACIJA (PRILAGODITEV, »VZORNO« OBNAŠANJE) IN EKONOMSKI STATUS

Tabela 32: Dejavniki, ki vplivajo na pojav nasilja

Obema šolama je skupno to, da se učenci ob prisotnosti učiteljev vzorneje vedejo. Otroci se tako zavedajo, da je učitelj avtoriteta in da jih lahko kaznuje za neprimerno vedenje. To pa marsikomu požene strah v kosti. Tako tudi, če so prisotna nesoglasja, večjih nemirov ni.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ MS	izražanje nestrpnosti (ne pred učitelji)	PRED UČITELJI ZGOLJ VZORNO VEDENJE
OŠ IB	prihaja do nesoglasij, vendar večjih nemirov ni-stalna dežurstva učiteljev	PRED UČITELJI VEČINOMA VZORNO VEDENJE-stalna dežurstva

Tabela 33: Dejavniki, ki vplivajo na odnos učencev

Tudi pri vprašanju, ki se nanaša na posmehovanje in izključevanje učencev druge narodnosti, sta intervjuvanki podali podobna odgovora. Na obeh šolah se izražanje nestrpnosti dogaja in "napadeni" o tem potožijo naprej. Na OŠ DK je intervjuvanka izpostavila, da se posmehovanje dogaja, vendar ne samo do učencev drugačnih etničnosti, temveč tudi do otrok, ki so

drugačnega mišljenja, imajo težave pri šolskem delu. Tu se torej v primeru pojava nestrpnosti ta izraža do vseh, ki odstopajo od okvirja, ki naj bi v tistem trenutku veljal.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Izražanje nestrpnosti oz. izključevanja, posmehovanje <u>se dogaja</u> (a ne le do učencev drugačnih etničnosti, temveč tudi do otrok drugačnega mišljenja, s težavami pri šolskem delu..)	IZRAŽENA NESTRPNOST (DO VSEH DRUGAČNIH)
OŠ MS	Izražanje nestrpnosti se dogaja	IZRAŽENA NESTRPNOST

Tabela 34: Izražanje nestrpnosti

Obe intervjuvanki se strinjata, da je pozitivno to, da so v posameznem razredu učenci različnih narodnosti. Otroci na ta način veliko pridobijo, širijo svoja znanja pridobivajo na strpnosti. Razlike med posamezniki so po svoje tudi zanimive, kar se najbolj vidi pri mlajših učencih, opaža intervjuvanka OŠ MS.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Različnost širi vedenja, pridobitev otrok	PRIDOBITVE IN ŠIRJENJE ZNANJE- POZITIVNO
OŠ MS	mešanje narodnosti jemljejo (nekateri!) kot pozitivno, zanimivo spoznavanje različnih kultur- mlajši učenci	POZITIVNOST

Tabela 35: Vpliv strukture razreda

Otroci imajo, preden se z omenjeno tematiko srečajo pri pouku, že nekaj predznanja. To je predznanje, ki izvira iz družine in medijev. Veliko vlogo igra mnenje staršev in njihovo sprejemanje etničnosti. Če imajo starši predsodke do drugačnih, je povsem razumljivo, da jih imajo tudi otroci, saj so z njimi zrasli. V kolikor pa so starši tolerantni, bo po vsej verjetnosti tudi njihov otrok. Intervjuvanki poudarjata, da je doma pridobljeno znanje v večini pozitivno. Prvotno znanje se pa dodatno nadgradi v šoli. To poteka v veliki meri pri predmetu Državljska kultura in etika, vzporedno potekajo številne delavnice in projekti. Pomembno

vlogo tu igra tudi sobivanje v razredu, saj se kot je že zgoraj omenjeno, učenci učijo živeti drug z drugim.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Spoznavanje tematike iz učnih načrtov, različni šolski projekti	DOBRA SEZNANJENOST OTROK O ETNIČNI DRUGAČNOSTI
OŠ IB	Večino informacij dobijo v družini, iz izkušenj, šole, vrtca in iz medijev	DRUŽINA IN MEDIJI GLAVNI VIR INFORMACIJ
OŠ MS	Pojem etnične drugačnosti otrokom znan in razumljiv	DOBRA SEZNANJENOST OTROK O ETNIČNI DRUGAČNOSTI
OŠ MS	Večino (pozitivnega) predznanja dobijo v družini in iz medijev	DRUŽINA IN MEDIJI GLAVNI VIR INFORMACIJ
OŠ IB	Pridobivanje znanja o drugačnosti v učnem načrtu- predvsem pri predmetu državljanska kultura in etika, različni projekti, dnevih..	INFORMIRANOST OTROK V ČASU POUKA IN OBŠOLSKIH DEJAVNOSTIH
OŠ MS	Pridobivanje znanja o drugačnosti v učnem načrtu (pouk, delavnice, filmi, projekti, igre)	INFORMIRANOST OTROK V ČASU POUKA IN OBŠOLSKIH DEJAVNOSTIH

Tabela 36: Predznanje o etnični drugačnosti

Starši so na obeh šolah strpni in tako ne povzročajo nepotrebnih konfliktov. Intervjuvanka je izpostavila, da se ob morebitnem konfliktu na OŠ MS udeleženci izgovarjajo na socialni položaj, da so socialno izključeni, naj bi bili vedno vsega krivi. To uporabijo pri zanikanju odgovornosti in tako preusmerijo pozornost s sebe na drugega.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	<u>Različno razmišljanje staršev</u> ni izražanja zamer do etn. Drugačnih	NI VIDNEGA ODRAŽANJA ZAMER /nestrpnosti (STRPNI STARŠI
OŠ MS	Strpni starši	NI VIDNEGA ODRAŽANJA ZAMER /nestrpnosti (STRPNI STARŠI
OŠ MS	Zanikanje odgovornosti ob nastalem problemu (sklicevanje na socialno izključenost, preusmerjanje pozornosti, krivičnost)	IZKORIŠČANJE SOCIALNEGA POLOŽAJA (SOC. IZKLJUČENI VEDNO VSEGA KRIVI)

Tabela 37: Odnos staršev

Vloga strokovne delavke in ostalih zaposlenih na šoli ob vstopu učenca druge narodnosti so podobne. Na OŠ DK se ob prihodu novega učenca pogovorijo z bodočimi sošolci (to naredijo ob vsakem novem učencu, ne samo etnično drugačnem), jim predstavijo novega sošolca. Pogovor poteka tudi z učencem samim in njegovimi starši. Na OŠ MS nimajo ob tem nobenih posebnih pogovorov s starši. Ob pojavitvi problema se pogovorijo z dotičnim učencem in njegovimi starši, učitelji, razredniki.

OŠ IB	Pogovor z učenci, predstavitev novega učenca-ne glede na narodnost	POGOVOR IN PREDSTAVITEV NOVEGA UČENCA (s strokovno delavko, razrednikom, učitelji, starši novega otroka, učenci)
OŠ IB	Pogovor svetovalne delavke in razrednika z otrokom in starši ter ostalimi učitelji	POGOVOR IN PREDSTAVITEV NOVEGA UČENCA (z strokovno delavko, razrednikom, učitelji, starši novega otroka, učenci)
OŠ MS	Ni posebnih razgovorov s starši (le v primeru izražanja nestrpnosti)	RAZGOVORI S STARŠI-NE (le v primeru težav)
OŠ MS	Svetovalni pogovori s starši, razredniki, učenci -z vsemi sodelujočimi v problemu	ODPRAVLJANJE NESTRPNOSTI/ oz. nastale težave s starši in vsemi sodelujočimi v problemu

Tabela 38: Vloga strokovne delavke

Obe intervjuvanki sta mnenja, da se o etnični drugačnosti dovolj govori. Na OŠ MS se poudarja samoumevnost norm. Pričakuje se, da je učenec znan, kaj je v neki družbi sprejemljivo in kaj ni. Vsak posameznik mora težiti k temu, da deluje v pravi smeri. Na OŠ DK pa obravnavani tematiki posvečajo vedno več pozornosti. Etnično drugačnim učencem nudijo številne pomoči pri učenju slovenskega jezika, vodijo številne pogovore in svetovanja. Omogočena jim je tako individualna kot skupinska pomoč. Ena izmed skupinskih je pomoč med vrstniki, tako da obenem poskrbijo še za hitrejšo vključitev v aktualno sredino.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Velika pozornost tej tematiki	POGOSTO OBRAVNAVANJE
OŠ IB	Vključevanje v različne oblike pomoči (učenje slo.Jez., pogovori, svetovanja učit., vrstniki, prostovoljstvo)	RAZNE OBLIKE POMOČI (dnevni center, individualna, skupinska pomoč,...)
OŠ IB	Individualna,skupinska pomoč učencem s tujim maternim jezikom	RAZNE OBLIKE POMOČI (dnevni center, individualna, skupinska pomoč,...)
OŠ IB	Dnevni center Sonček-učna, socialna pomoč	RAZNE OBLIKE POMOČI (dnevni center, individualna, skupinska pomoč,...)
OŠ MS	Tematika dovolj obravnavana (mnenje)	SAMOUMEVNOST NORM (vprašljiva)
OŠ MS	Samoumevnost norm	SAMOUMEVNOST NORM (vprašljiva)
OŠ MS	Kljub temu nestrpnost (»stvari itak najdejo svojo pot«)??	SAMOUMEVNOST NORM (vprašljiva)
OŠ MS	Potreba po delovanju v pravo smer	POTREBA PO UVELJAVLJANJU NORM

Tabela 39: Obravnava tematike

4.2.3 MNENJE INTERVJUVANK O DOBLJENIH REZULTATIH

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Predvidevanje o strpnosti in sprejemanju učencev do drugačnih	POZITIVNOST REZULTATOV-upanje na strpnost in sprejemanje
OŠ IB	Presenečenje rezultatov	NEPRIČAKOVANI REZULTATI
OŠ IB	Homogenost učencev v OŠ MS	HOMOGENOST UČENCEV V OŠ MS- odraz sprejemanja
OŠ IB	Desetletja sobivanja z Romi	HOMOGENOST UČENCEV V OŠ MS- odraz sprejemanja
OŠ IB	OŠ IB ima veliko različnih narodnosti in to se še povečuje	HOMOGENOST UČENCEV V OŠ MS- odraz sprejemanja
OŠ MS	Pričakovan izid (večja mera sprejemanja v OŠ MS)	PRIČAKOVANA STRPNOST UČENCEV

Tabela 40: Rezultati

Dobljene rezultate je intervjuvanka iz OŠ MS komentirala kot pričakovane. Na drugi strani, pa je bil rezultat anket iz OŠ DK nekoliko presenetljiv. Otroci v manjši meri sprejemajo etničnost, kar pa je intervjuvanka komentirala kot večjo homogenost sobivanja. V MS prevladujejo Romi, ki tam prebivajo že desetletja in so vsem več ali manj že poznani. Na OŠ DK so prisotni učenci večih narodnosti. Tu so albanski, srbski, makedonski in bošnjaški otroci. Vseskozi prihajajo nove družine in ni neke stalnosti. Število otrok drugih narodnosti se v zadnjih letih povečuje.

Intervjuvanki sva vprašali po mnenju glede sprejemanja etičnosti. Obe sta mnenja, da so ljudje iz mestnega okolja strpnejši, intervjuvanka iz OŠ DK je pri tem izpostavila tudi predstavnice ženskega spola. Anketa je res pokazala da fantje težje sprejemajo etnično drugačnost, prav tako tudi ljudje iz vaškega okolja.

Intervjuvanki sta dobljene rezultate utemeljili s spodnjimi dejavniki.

ŠOLA	KODA 1	KODA 2
OŠ IB	Večji odraz strpnosti med učenci iz mestnega okolja in ženskega spola	STRPNEJŠI PREBIVALCI GLEDE NA -MESTNO OKOLJE IN ŽENSKI SPOL
OŠ IB	Povezanost in poznavanje oseb iz podeželja-težje sprejemanje novih ljudi (ne glede na narodnost), težje sprejemanje drugačne osebe, ki odstopa od prebivalcev vasi	PODEŽELJSKO PREBIVALSTVO BOLJ ZAPRTO-težje sprejemanje drugačnosti
OŠ IB	Ponos dečkov-moški ponos (tako slovenskih kot drugih)	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti
OŠ IB	Ponos dečkov-moški ponos (tako slovenskih kot drugih)	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti
OŠ IB	Večja prilagodljivost deklic, iz drugih okolij	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti
OŠ IB	Večja razvitost socialnega čuta pri deklicah kot dečkih	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti
OŠ IB	Različna vzgoja dečkov in deklic (albansko območje)-dečki izkazujejo ponos, so samozavestnejši, bolj konfliktni	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti
OŠ IB	Deklice v družini v podrejenem položaju, bolj zadržane, prilagoditve, nižja samozavest	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti
OŠ MS	Večji odraz strpnosti med učenci iz mestnega okolja	Multikulturnost pozitivno vpliva na posameznike iz mestnega/urbanega okolja glede

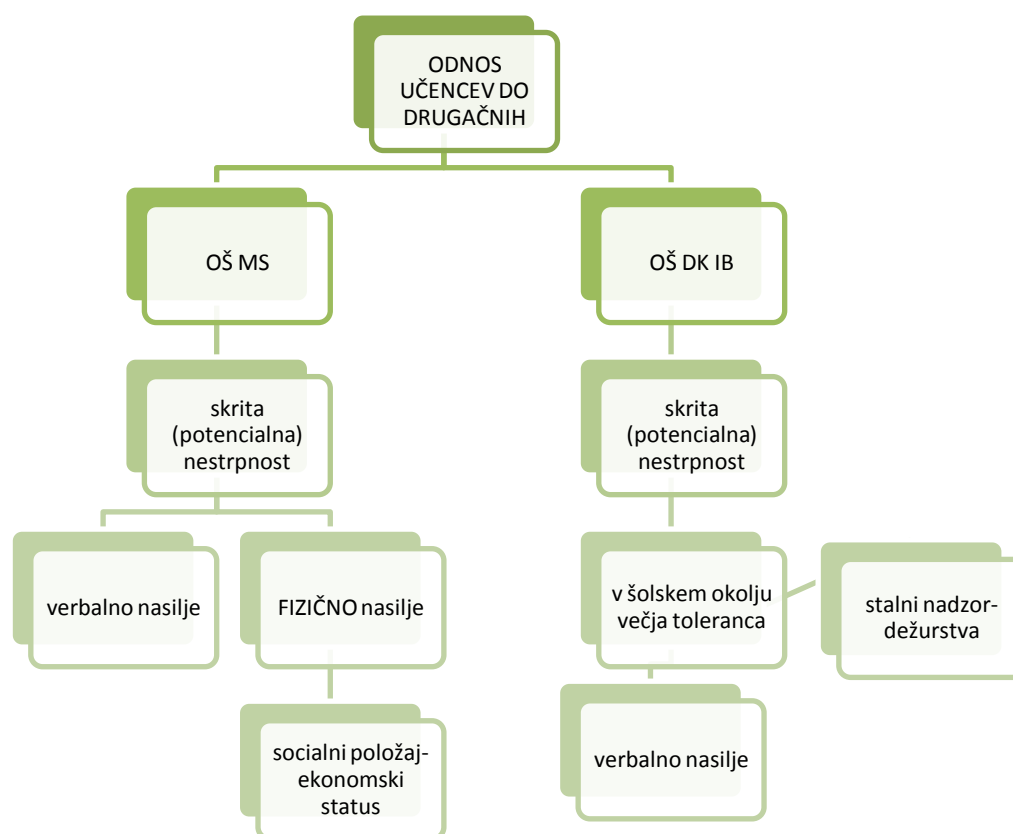
		sprejemanja drugačnosti
OŠ MS	Urbano okolje-multikulturalnost (spoznavanje različnih ljudi-pozitivne izkušnje odpravljajo predsodke)	Multikulturalnost odpravlja predsodke?

Tabela 41: Prikaz razlogov, ki vplivajo na rezultate

Kot lahko razberemo iz tabele intervjuvanka iz OŠ MS meni, da je za odraz večje strpnosti med učenci iz mestnega okolja lahko prav multikulturalizem, saj pozitivne izkušnje in stiki z drugačnimi odpravljajo predsodke ter pozitivno vplivajo na sprejemanje drugačnosti. Intervjuvanka OŠ DK pa poudarja povezanost prebivalcev iz podeželja, ki so bolj zaprte narave in težje sprejemajo drugačne oz. osebe, ki odstopajo od njih samih.

Pri rezultatih po spolu so mnenja različna. Intervjuvanka OŠ MS meni, da pri razlikah po spolu gre zgolj za slučajnost. Intervjuvanka OŠ DK pa omenja dejavnike, ki vplivajo na večje sprejemanje drugačnosti pri ženskem spolu. Kot glavni dejavnik omenja razlike v določitvi družbenega spola in posledično različno vzgojo. Deklice so ponekod v podrejenem položaju in veljajo za bolj zadržane, manj samozavestne in bolj prilagodljive. Dečki pa po drugi strani bolj ponosni, samozavestnejši in konfliktnejši. Tukaj omenja razliko v vzgoji predvsem v albanskem območju.

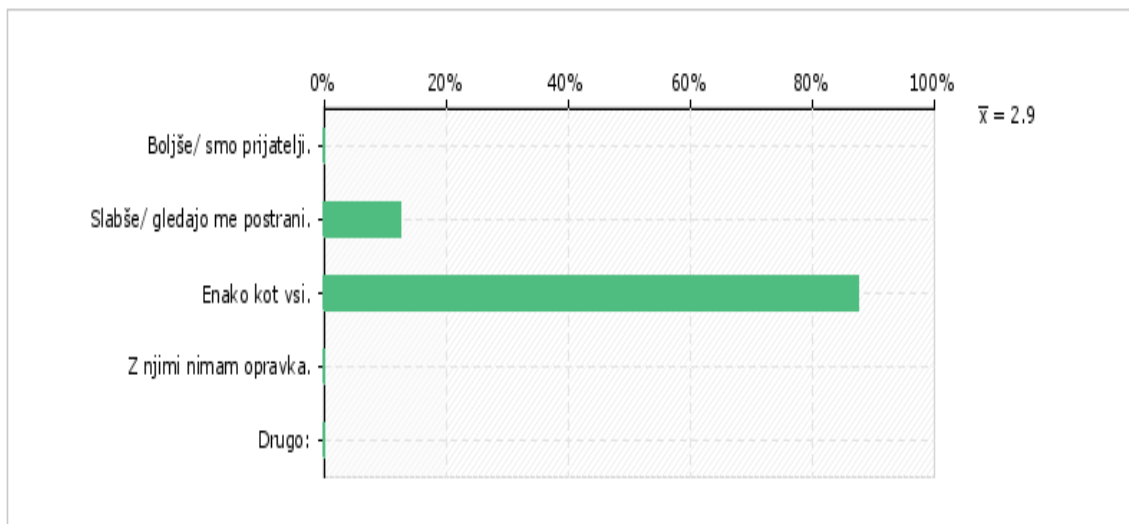
4.2.4 ODNOSNO KODIRANJE

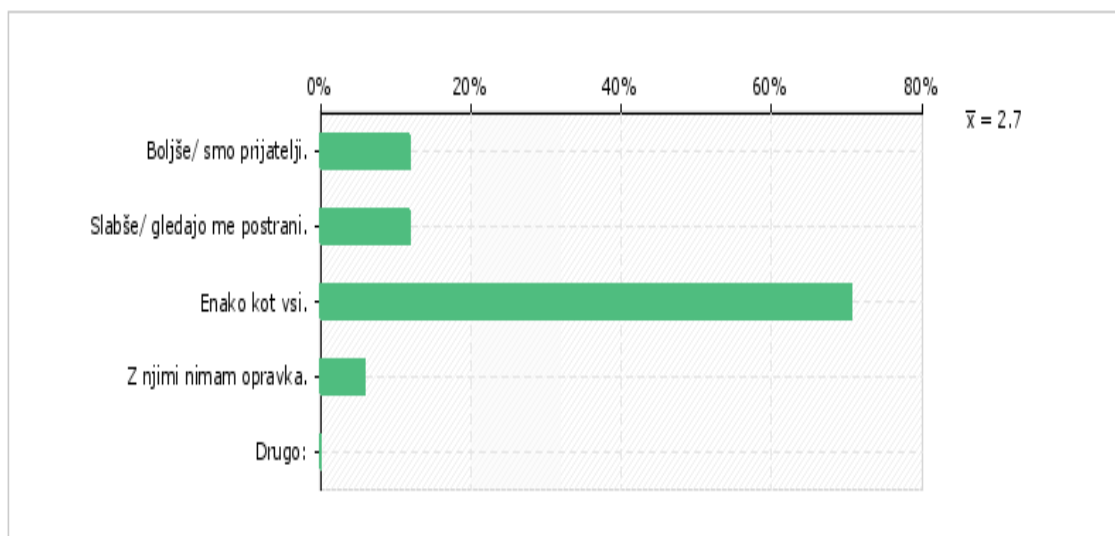
Slika 1: Nasilje

Pri razporejanju kod in njihovem opisovanju sva opazili, da se odnos učencev do drugačnih razlikuje. Če potegnemo črto in povzamemo odgovore na vprašanja, ki se nanašajo na nasilje, dobimo zgornjo tabelo. Opazimo, da sta obe intervjuvanki podali, da pri nekaterih otrocih opazata skrito oz. potencialno nestrpnost, omenjata razlike pri sprejemanju in distanco učencev do drugačnih. Ta se na zunaj toliko ne kaže, ampak je vseeno prisotna. Na OŠ DK IB je zaradi stalnega nadzora v obliki dežurstev učiteljev zaslediti večjo toleranco. To pa v veliki meri prispeva k stopnji nasilja. Prisotno je le verbalno nasilje, saj prav stalna prisotnost učiteljev onemogoča izvajanje fizičnega nasilja. Na drugi strani pa se na OŠ MS poleg verbalnega nasilja pojavlja tudi fizično nasilje. Vzrok za to je socialni položaj posameznika. Otroci iz "vzornih" družin se ne vpletajo v fizične obračune, medtem ko so otroci iz družin z nižjim ekonomskim statusom tarča le teh.

Kljub temu, da prihaja na OŠ MS do fizičnega nasilja ne moremo kar sklepati, da je to zaradi netolerance do drugačnih. Kaj si o tem mislijo etnično drugačni učenci in kako so le ti sprejeti s strani drugih učencev, sva pogledali v anketni vprašalnik.

Grafikon 21: Sprejetje učencev v OŠ II Murska Sobota

Grafikon 22: Sprejetje učencev v OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica

Etnično drugačni otroci obeh šol so v veliki meri odgovorili, da se drugi učenci do njih vedejo enako kot do vseh. Na OŠ DK IB je pozitiven odgovor, ki vključuje enako ali boljše vedenje ostalih do njih podalo 82% anketiranih, ostalih 18 % pa je podalo negativen odgovor, bodisi,

da se drugi do njih obnašajo slabše ali pa celo, da z njimi nimajo opravka in posledično nobenega odnosa. Na OŠ MS je pozitiven odgovor podalo 87 %, negativen pa 13 % anketiranih.

Prav zaradi mnenja etnično drugačnih o odnosu drugih do njih ne moremo trditi, da fizično nasilje prihaja zaradi nesprejemanja etnične drugačnosti.

V nadaljevanju bova pogledali, kateri dejavniki vplivajo na posameznikovo mnenje in pogled na drugačnost, kar pa posledično vpliva na sprejemanje drugačnosti.

Slika 2: Dejavniki, ki vplivajo na sprejemanje drugačnosti

Najpogostejši in najmočnejši dejavnik, ki vpliva na oblikovanje osebnosti, ponotranjenje vrednot, norm in posledično na sprejemanje drugačnosti, je družina. Je dejavnik, s katerim se otrok sreča najprej in iz katerega črpa vedenjske vzorce in tako oblikuje svoja stališča do okolice. Velik del informacij pridobijo tudi iz medijev. Tu velja poudariti, da so te informacije

podane na različne načine in so velikokrat pristranske. Določene informacije lahko povečujejo nestrpnost, zato je pomembna realna predstavitev problematike. V okviru šole, v procesu izobraževanja, si posameznik širi svoja znanja in poglede. Tako začne z oblikovanjem lastnih mnenj. K temu velik del doprinesejo izkušnje, na podlagi katerih ta mnenja še dodatno podkrepijo. Izkušnje delijo otroci med svojimi vrstniki, ki so prisotni tako v šoli, kot zunaj nje. Mnenje vrstnikov pri marsikaterem posamezniku igra veliko vlogo in prav to vpliva na oblikovanje lastnih mnenj.

5 RAZPRAVA

V opravljeni nalogi sva želeli raziskati, kaj osnovnošolcem predstavlja pojem drugačnosti, kako vidijo etnije, kakšen odnos imajo do etnično drugačnih in kako le te sprejemajo. Pogledali sva, kateri dejavniki vplivajo na oblikovanje lastnih mnenj, ki pripomorejo k sprejemanju ali zavračanju etnične drugačnosti. Med seboj sva primerjali Osnovno šolo II Murska Sobota in Osnovno šolo Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica. V raziskavi so sodelovali učenci zadnjih triad in strokovni delavki omenjenih šol. Z njuno pomočjo sva na podlagi odgovorov podanih v intervjujih pogledali, kako se problem etnične drugačnosti na splošno kaže znotraj šole.

Anketni vprašalnik sva začeli s sloganom »*Vsi drugačni, vsi enakopravni*«, saj naju je zanimalo, ali učenci slogan sploh poznajo in kako ga utemeljujejo. Presenetljivo je kar 82% vseh anketirancev na vprašanje odgovorilo, da se s sloganom strinjajo. Svojo odločitev so podkrepili z odgovori, ki so vključevali enakopravnost, enake pravice za vse, enakost med ljudmi. Strinjali so se, da smo si ljudje med seboj različni, bodisi po našem karakterju, narodnosti (različen jezik, različna vera), kulturi in navadah, vendar to ne sme biti pogoj, da smo obravnavani različno. Prav je, da za vse veljajo enaka "pravila". Dobrih 10 % odgovorov se je glasilo »*deloma*«, vendar lahko tudi te odgovore štejemo k pozitivnim, saj so učenci izbiro utemeljili, da naj bi omenjen slogan moral veljati, vendar temu velikokrat žal ni tako. Vedno se najde nekdo, ki se tega ne drži. Ostalih 8 % je navedlo, da slogana še niso slišali. Med njimi je bil tudi en negativen odgovor, ki pa ni imel utemeljitve.

Pojem »*drugačnost*« je več kot polovica anketirancev definirala z etničnostjo, ki združuje odgovore, ki se nanašajo na različne narodnosti in kulture posameznika. Sledili so odgovori kot so karakter, način življenja, videz, starost in socialni status. Slabih 10 % odgovorov se je nanašalo na zdravstveno stanje posameznika (invalidi, gluhi, slepi in osebe z motnjo v duševnem razvoju) in njegove interese.

Iz tega lahko sklepamo, da so današnji učenci o drugačnosti dobro informirani in se na podlagi podanih odgovorov zavedajo o različnosti etnij. Glede na odstotek pozitivnih odgovorov lahko trdimo, da so učenci na splošno strpni in imajo pozitiven pogled na to.

Po drugi strani pa velja tu omeniti odgovore intervjuvank, ki se strinjajo s tem, da otroci na splošno sprejemajo drugačnost in da jim ta pojem ni tuj. Kljub temu, da otroci omenjeno poznajo in se strinjajo, ni nujno, da skladno s tem tudi živijo in posledično upoštevajo te vrednote. Kako se to dejansko odraža, sva preverili s hipotezami.

Raziskali sva počutje v družbi drugih, kako se posameznik počuti ob nekom druge narodnosti (npr: Slovenec v družbi Roma, ali pa Albanec v družbi Slovenca...). Ponujene odgovore sva združili v dve kategoriji- »dobro počutje v družbi drugih« in »slabo počutje ob družbi drugih«. Dobljene rezultate sva pregledali po socio-demografskih spremenljivkah (spol, šola, kraj odraščanja, narodnost) in ugotovili, da ni razlik znotraj šol, se pa te pojavijo pri spolu in kraju odraščanja.

Rezultati so pokazali, da se moški v družbi drugačnih počutijo manj lagodno kot ženske. To dejstvo sva izpostavili tudi v intervjuju, kjer intervjuvanka OŠ II Murska Sobota navaja, da gre zgolj za slučaj, medtem ko intervjuvanka OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica poda za to več razlogov. Meni, da so fantje ponosnejši in samozavestnejši kot deklice, ki so bolj prilagodljive na situacije. Za slednje je značilen tudi višji razvoj socialnega čuta. Poudarila je tudi vzgojo otrok v različnih etničnih skupinah, kjer so dečki v privilegiranem položaju. To lahko povežemo s kulturo različnih narodov, ki narekuje, da so ženske v podrejenem položaju in so moški tako več vredni (npr: pri Albancih). Vemo, da ima vsaka kultura svoje norme, vrednote in pravila ter pričakovane vzorce vedenja. Določajo in pripisujejo se vloge posameznemu spolu, ki vplivajo na status in spoštovanje posameznika v družbi. V najinem primeru lahko rečeva, da prav slednje prispevajo k oblikovanju identitete in mnenj, kar posledično vpliva na sprejemanje drugih.

Razliko je moč opaziti tudi pri kraju odraščanja, kjer se anketiranci s podeželja počutijo v družbi drugačnih slabše, kot tisti iz mesta. Za slednja je po večini značilna multikulturalnost, ki prispeva k večji raznolikosti. To pripomore pri spoznavanju raznolikosti med posamezniki, pridobivanju lastnih izkušenj z drugačnimi, kar pa vpliva na oblikovanje bodisi pozitivnih, bodisi negativnih stališč, razbijanje stereotipov in predsodkov. Podeželsko prebivalstvo je bolj homogeno in ponavadi manj dovzetno za spremembe. Njihova zaprtost je razlog za slabše počutje ob drugačnih, saj potrebujejo več časa za spoznanje nove osebe.

Pri izboru družbe sva preverili, s kom se anketiranci družijo. Odgovore sva razporedili na podlagi »kulturnih značilnosti« (kultura, vera in narodnost), »socialnih značilnosti«

(ekonomski status, okolje) in »tolerantnost pri izbiri družbe« (vseeno mi je, družim se z drugačnimi). Tudi tu sva uporabili zgoraj omenjene socio-demografske spremenljivke. Opazili sva, da se znova pojavijo razlike v spolu, saj so moški pri izbiri družbe bolj kulturno selektivni. Ženske pogosteje iščejo družbo med drugačnimi in so tako tolerantnejše. Zaznana je še razlika znotraj osnovnih šol. Anketiranci iz OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica so pri analizi podatkov dosegli nadpovprečno oceno glede izbire družbe po kulturi. To pomeni, da jim poreklo posameznika veliko pomeni, kar pa ni moč zaslediti pri anketirancih druge šole.

S pomočjo Bogardusove socialne distance sva merili stopnjo tolerance. Namen je bil ugotoviti koliko so člani različnih etničnih skupin pripravljeni na medsebojno sodelovanje. Med 66% in 70% anketirancev je kot možnost izbralo, da bi drugačnega sprejeli v družbo kot pristnega prijatelja, v ulico kot soseda in kot prebivalca lastne dežele. Le 21% bi drugačnega sprejelo za svojega sorodnika. Zanimiv je podatek, da bi okrog 5% posameznikov etnično drugačne izgnalo iz države. Glede na odgovore anketirancev, ki v večini odgovarjajo, da z drugačnimi nimajo težav, odstotek sprejemanja le ni tako visok, kot se predvideva. Tu se lahko naveževa na že zgoraj omenjeno, da se otroci zavedajo kaj je prav in kako naj bi se ustrezno ravnalo. Kljub temu pa v primeru dejanske vključitve drugačnega v njihovo ožje okolje le niso tako tolerantni.

V nadaljevanju sva navedli številne karakteristike, ki se pogosto pojavljajo pri opisovanju določenih narodov. Zanimalo naju je, katere karakteristike bodo pripisali sebi enakim (ista narodnost) in katere pripadnikom drugih narodnosti. Sebi enakim so v večini dodelili pozitivne lastnosti kot so: priljubljenost, umirjenost, pametnost in dober ekonomski položaj. Pri opisovanju drugačnih so posegali pri izbiri nevtralnih ali pa negativnih lastnosti. Najpogostejše so jim pripisali nepriljubljenost, pretepanje, umazanost in temu primeren vonj (smrdljivost). Iz rezultatov lahko vidimo, da so otroci pri opisovanju drugih podkovani s predsodki in stereotipi, ki so splošno znani. O sebi vedno le najboljše, kar pa za druge ne velja. Stereotipi in predsodki tako niso le del družbe odraslih, ampak so prisotni že pri otrocih.

Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje mnenj in kje vse se otroci z njimi srečajo, pa sva pogledali v nadaljevanju. Kot najpomembnejši je družina, ki je prva s katero otrok spoznava okolje, ter bistveno vpliva na razvoj njegovih predstav kaj je prav in kaj ne. Skozi primarno socializacijo s posnemanjem ustvarja svoje vrednote, norme in prevzema določeno vlogo v družbi. Tako prične z oblikovanjem svoje osebnosti. Sekundarno socializacijo srečamo pri vrstnikih in različnih institucijah (npr. vrtci, šole...). Tu posameznik prevzema nove norme in

stališča, ter nadaljuje z oblikovanjem osebnosti. Poleg šole kot ustanove veliko vlogo igrajo tudi vrstniki znotraj nje.

V anketnih rezultatih sva pogledali kako zgoraj omenjeni dejavniki vplivajo na posameznika. Najbolj pozitiven pristop do etnične drugačnosti imajo v okviru šole, saj se tu o tej tematiki pogovarjajo najpozitivnejše. Tu se lahko navežemo na intervjuja, kjer sta intervjuvani osebi izpostavili obsežnost obravnave tematike. Temu so namenjene številne ure znotraj pouka, potekajo razne delavnice in projekti. Vsa ta dinamika vpliva na pozitivnost pridobljenih informacij. Sledijo pogovori znotraj družine, kjer tematika ni tako pogosta, najbolj nenaklonjeni pa so pogovori med vrstniki.

Po socio-demografskih dejavnikih sva ugotovili, da se ženske o drugačnosti pogovarjajo bolj pozitivno kot moški. Prav tako je stopnja pozitivnosti večja med mestnim prebivalstvom, kot pa podeželskem.

Iz potrjenih hipotez sva dobili, da:

- otroci OŠ II Murska Sobota zaradi multikulturalnosti kraja v večji meri sprejemajo drugačnost in ob stiku z drugačnimi izražajo manjšo stopnjo nelagodja;
- moški drugačnost slabše sprejemajo kot ženske;
- otroci pripisujejo etnično drugačnim negativne karakteristike.

Strokovne delavke imajo celosten pogled na dogajanje v šoli. V intervjuju sva se prav zaradi tega dotaknili tudi teme nasilja. Zanimalo naju je, ali do nasilja prihaja in če, v kakšni obliki. Ko sva potegnili črto čez oba intervjuja, sva ugotovili, da občasno prihaja do verbalnega nasilja na obeh šolah. Do fizičnega nasilja na OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica v zadnjih letih ni prišlo, se pa je v lažji obliki pojavilo na OŠ II Murska Sobota. Različni so lahko vzroki, ki privedejo do fizičnega nasilja in mnogo je dejavnikov, ki vplivajo na odklonsko vedenje. Eden možnih je lahko tudi socialno-ekonomski vidik družine. Socialne, ekonomske razmere, sami vedenjski vzorci v družini, težki materialni pogoji lahko vplivajo na vzgojno funkcioniranje družine in s tem na asocialno vedenje otroka. Razlog, da v OŠ DK IB fizično nasilje ni prisotno že nekaj let, lahko pripišemo stalnemu nadzoru in dežurstvu učiteljev. Fizično nasilje sicer v šoli ni pogosto, je pa bolj vidno očem javnosti kot verbalno nasilje. Verbalno, psihično nasilje kot so: norčevanje, posmehovanje, poniževanje,

obrekovanje, žaljenje, ustrahovanje ipd. pa lahko na posamezniku naredi več škode in posledic kot sam fizični obračun. Kadar pride do fizičnega nasilja se takoj ukrepa, konflikti se lahko razrešijo. Verbalno nasilje pa je bolj prikrito očem javnosti in se ga pogosto zanemarja oz. se ne ve, da prihaja do njega. Posameznik lahko v tem primeru tovrstno nasilje zadrži zase. Žrtev se zapre vase, kar lahko privede do hude čustvene stiske ter vpliva na nizko izoblikovanje samopodobe.

6 SKLEP

Učenci so o etnični drugačnosti dobro informirani in jim tematika ni tuja, saj so pri vprašanjih, ki so se nanašala na definiranje pojma, podajali smiselne odgovore. Pri primerjavi rezultatov OŠ II Murska Sobota in OŠ Ilirska Bistrica sva ugotovili, da se rezultati v večini med seboj ne razlikujejo, zato sva za primerjavo uporabili tudi druge spremenljivke. Rezultati so se največkrat razlikovali glede na spol in kraj odraščanja posameznika. Najbolj izrazita razlika med šolama je v stopnji tolerance, saj učenci OŠ II Murska Sobota izražajo nižjo stopnjo nelagodja ob stiku z etnično drugačnimi, prav tako pa tudi nekoliko bolje sprejemajo te iste. Razlike so bile med šolama zelo majhne, vendar jih velja kljub temu omeniti.

Na podlagi dobljenih rezultatov lahko tako posplošiva, da osnovnošolski otroci v veliki meri sprejemajo drugačnost. Zasledimo pa tudi primere, ko temu ni vedno tako, saj nekateri učenci etnično drugačnim pripisujejo negativne lastnosti. Ti so posledica stereotipov, ki so globoko zasidrani v družbi. Stereotipov in tem sledečim predsodkom se ne zmore tako zlahka znebiti, če se s tem živi in odrašča celo življenje. Družina, mediji, vrstniki in šola so dejavniki, ki najbolj vplivajo na oblikovanje otrokovih vrednot in posledično na stopnjo tolerance. Po drugi strani pa lahko tudi najbolj pripomorejo k širšemu pogledu na svet in razbijanju negativnih stereotipov, prepričanj in stališč. Od vsakega posameznika je odvisno, kako in katere informacije absorbira in kako z njihovo pomočjo oblikuje svoje lastno mnenje.

Pri ugotavljanju dobrega in slabega počutja v družbi drugačnih prihaja do razlike med moškim in ženskim spolom, ter glede na kraj odraščanja. Ženske se bolje počutijo v družbi drugačnih kot moški, kar je lahko posledica večje empatije in prilagodljivosti žensk v družbi od moških. Boljše počutje v družbi drugačnih so izrazili tudi učenci iz mestnega okolja, ki je kulturno bolj raznoliko in dovzetno za spremembe.

Na splošno se učenci pri izbiri prijateljev ne omejujejo le na kulturne podobnosti ampak dajejo večji pomen medsebojnemu razumevanju. Kljub temu, da kulturene podrobnosti ne prevladujejo kot pogoj za sklepanje prijateljstev, naju je vseeno zanimala vloga le teh in ugotovili sva, da kulturnim podobnostim dajejo večji pomen moški. Ugotovili sva tudi, da tem razlikam večji pomen dajejo učenci iz OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica. Pri učencih OŠ II Murska Sobota učenci temu ne dajejo tolikšnega pomena.

Navkljub podatkom, ki kažejo splošno sprejemanje drugačnosti učencev velja poudariti, da bi nekateri otroci posameznike etnično drugačnih skupin kar izgnali iz države. Nekateri sprejemajo drugačne le do določene stopnje, kadar gre za sprejetje drugačnega v družinsko okolje ta odstotek ni več tako visok, kot pri sprejemanju drugačnega v družbo (npr. prijatelja, soseda, prebivalca).

Otroci vedo, kaj je prav in kako reagirati v posameznih situacijah. Pojem etnične drugačnosti jim ni tuj in stopnja sprejemanja le tega je presenetljivo visoka. To sprejemajo kot nekaj vsakdanjega, so s tem navajeni živeti in posledično ne dajejo temu tolikšnega pomena, kot se je včasih. Tematika je na splošno dobro obravnavana tako znotraj posameznikovega okolja, kot tudi splošnejše v medijih. Kljub vsem pa je v določenih situacijah še vedno pokaže, da ne zmorejo mimo nekaterih predsodkov in stereotipov.

Rezultati anket nam pokažejo kakšno je mnenje osnovnošolcev o etnični drugačnosti, kako se z njo soočajo in kako o tem razmišljajo. Raziskava ni reprezentativna za celotno populacijo osnovnošolcev v Sloveniji, saj sva v njo vključili le osnovnošolce zadnje triade dveh osnovnih šol.

7 PREDLOGI

Starši imajo velik vpliv pri oblikovanju otrokove osebnosti, identitete. Otroci velikokrat posnemajo svoje starše in način njihovega razmišljanja, prevzemamo njihove vrednote, norme, velikokrat svoje starše idealiziramo. Zato meniva, da je vpliv staršev na otroka ključnega pomena pri ustvarjanju tolerance in razumevanju drugačnosti. Po najinem mnenju bi ob vstopu otroka v šolo potrebno pripraviti tudi kakšno učno uro oz. predavanje za starše, tudi z njimi opravljati kake razgovore, da se tudi njih pouči o drugačnosti, raznolikosti, saj se zdi, da ljudje prepogosto obsojajajo, izključujejo, ustvarjajo negativne predsodke do drugačnih brez utemeljenih dejanj ali kakršnih koli izkušenj in stikov z drugačnimi. To seveda prenašajo tudi na otroke, zato bi bilo koristno, da ozavestimo in poučimo o pozitivnosti raznolikosti tudi starše. Ob takih dogodkih, predavanjih, pogovorih bi lahko ugotovili tudi stopnjo tolerance staršev in morda to spremenili še na večjo in na nek način poskušali odpraviti nekatere stereotipe, stališča, ki so v nekaterih globoko zasidrana.

V okviru šole bi predlagali razne delavnice, okrogle mize za še podrobnejše spoznavanje etnij. To bi bilo pomembno, saj bi učenci osebno sodelovali in med seboj izmenjevali izkušnje in tako širili svoja obzorja. Zanimive bi bile delavnice, kjer bi sodelovali otroci različnih narodnosti, predstavili svoje zgodbe, svoje kulture, svoja stališča, izpostavili svoje počutje kot »biti drugačen« in morda skozi igro oz. različne igre, (ponekod jih že izvajajo) zamenjali te vloge ter postavili otroka v položaj »drugačnega«. Otroci bi tako sami izkusili kako je biti v vlogi drugačnega, se seznanili z različnimi kulturami, običaji, vrednotami in na ta način ogromno pridobili zase ter druge. Znano je, da se prav s pomočjo lastnih izkušenj največ naučimo in zapomnimo, če neko stvar dejansko doživimo.

Zanimivo bi bilo tudi, če bi v sklopu spoznavanja organizirali dneve posameznih etnij. Tako bi imeli lahko slovenski, romski, albanski, bošnjaški, hrvaški dan... Ta dan bi lahko postavili stojnice na katerih bi bila postavljena tradicionalna hrana in pijača posameznega naroda, prikazali bi kakšno znano obrt, mogoče kak ples in stvari, ki so za njih pomembne. Tako bi spoznali njihovo kulturo in običaje.

Verbalno nasilje, ki se dogaja, pogosto ostane skrito pred drugimi, posameznik pa se s tem sooča sam. Učence bi morda z različnimi projekti ali treningi socialnih veščin lahko pripravili oz. naučili kako se soočati s tem in jih vzpodbudili, da o nastali težavi povedo tudi drugim in

le-to skupaj odpravijo. S pomočjo pogovora lahko rešimo marsikatero nastalo težavo. Pomembno je, da posameznike spodbujamo, da težave med seboj sami rešujejo in pri tem ne čakajo na druge (npr. učiteljice). Učence je potrebno pripraviti k temu, da sprejemajo tudi mnenja drugih, da se v določenih situacijah znajo prilagoditi in ne vedno obveljavljati le svoje volje. Težave naj se sproti rešujejo in ne kopičijo.

Učenci zadnje triade so učenci z več znanja in z že delno oblikovano osebnostjo. Ker so na nek način že odrasli in znajo samostojno delovati, bi jih lahko izzvali, da individualno sodelujejo z etnično drugačnim posameznikom. Lahko z nekom, ki se je šele vključil v novo okolje, mu tako pomaga pri vključitvi in spoznavanju le tega, mu pomaga pri obveznostih ipd. ali z nekom, ki je v okolje vključen že dlje časa. Postavimo jim razne naloge, ki jih morajo skupaj opraviti. Tako bodo postavljeni pred dejstvo o skupnem sodelovanju in prilagajanju drug drugega.

Pri etnični drugačnosti je zelo pomembno, da od posameznikov ne zahtevamo, da sprejmejo našo kulturo in opustijo svojo. Spodbudimo jih lahko, da jo sprejmejo oz. se naučijo živeti z našo, pri tem pa še vedno ohranjajo svojo. Kultura je del posameznika, je del zgodovine vsakega naroda in igra veliko vlogo v življenju vsakega izmed nas.

8 LITERATURA IN VIRI

1. ANDERSON, B. (1998), *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Ljubljana: Zavod za založniško dejavnost.
2. BAJZEK, R. (2008), *Šolske izkušnje mladih*. V: BAJZEK, J. [et al.] (2008), *Odiseja mladih : sociološka raziskava o mladini*. Radovljica: Didakta.
3. BERGER, P. L., LUCKMANN, Thomas. (1988), *Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
4. BRAKE M. (1984), *Sociologij mladinske kulture in mladinskih subkultur*. Ljubljana: Krt.
5. BROWN, R. (1995), *Socialna kategorizacija in predsodek*. V: NASTRAN ULE, M., (1999), *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče, 24- 61.
6. BRUMEN, B. (2000), *Sv. Peter in njegovi časi: socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter*. Ljubljana: Založba /*cf.
7. DOMINELLI, L. (1995), *Antirasistične perspektive v Evropskem socialnem delu*. *Socialno delo*, 34, 3: 181-193.
8. DRAGOŠ, S. (2005), *Multikulturalizem- rešitev ali problem?* V: LESKOŠEK, V. (ured.). (2005), *MI in oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 41-80.
9. GOMEZEL-MIKOLIČ, V. (2000), *Povezanost narodne in jezikovne zavesti*.
Dosegljivo na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-5BD79SLS> (20.12.2013)
10. HOFSTEDE, G., J. (2005), *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. Published by McGraw-Hill Professional.
Dosegljivo na: <http://home.arcor.de/katrin4u/downloads/Hofstede.pdf> (20.12.2013)
11. HORVAT, L., MAGAJNA, L. (1987), *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

12. JANKO-SPREIZER, A. (2002), Vedel sem, da sem Cigan - rodil sem se kot Rom : znanstveni razizem v raziskovanju Romov. Ljubljana: Fakulteta za podiplomski humanistični študij.
13. JONTEZ, N., MEŽA, I. (2009), Strategije (pre)živetja mladih priseljencev. *Diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
14. JOSIPOVIČ, D. (2006), Učinki priseljevanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni. Ljubljana: ZRC SAZU.
15. JUŽNIČ, S. (1977), Socialna in politična antropologija. Ljubljana: Partizanska knjiga.
16. JUŽNIČ, S. (1983), Lingvistična antropologija. Ljubljana: Univerzum.
17. JUŽNIČ, S. (1989), Politična kultura. Maribor: Obzorja.
18. JUŽNIČ, S. (1993), Identiteta. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
19. KLARIČ, T. (2003), Vzgoja in izobraževanje za človekove pravice. Raziskava v okviru projekta raziskovalnih štipendij Mirovnega inštituta 2002. Ljubljana: Mirovni inštitut.
Dosegljivo na: http://www2.mirovni-institut.si/slo_html/publikacije/Klaric01.pdf (4.2.2014)
20. KLOPČIČ, V., POLZER, M. (2003), Evropa, Slovenija, Romi. Zbornik referatov na mednarodni konferenci v Ljubljani, 15.februarja 2002. Inštitut za narodnostna vprašanja.
21. KLOPČIČ, V. (2006), Mednarodnopravne razsežnosti pravnega varstva manjšin v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
22. KOGOVŠEK, N., PETKOVIČ, B. (2007), O diskriminaciji. Priročnik za novinarje in novinarke. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
Dosegljivo na:
<http://www.mirovni-institut.si/data/tinymce/Novice/Prirocnik%20o%20diskriminaciji%20-%20final%20all.pdf> (17.7.2013)
23. KOMAC, M., MEDVEŠEK M., ROTER P. (2007), Pa mi vi povejte kaj sem!!!?: Študija o etnični raznolikosti v Mestni občini Ljubljana. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

24. KOZINC, N. (2005), Nekateri elementi strukturne nestrpnosti v Sloveniji. V: LESKOŠEK, V. (ured.). (2005), MI in oni: nestrpnost na Slovenskem. Ljubljana: Mirovni inštitut, 97-109.
25. KRALJ, A. (2006), Priseljenke in priseljenci v mestu. *Časopis za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo*, 34, 226: str. 15–28.
26. KREMENŠEK, S. (1973), Obča etnologija. Ljubljana: Univerza.
27. LUKŠIČ-HACIN, M. (1995), Ko tujina postane dom. Resocializacija in narodna identiteta pri slovenskih izseljencih. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
28. LUKŠIČ-HACIN, M. (1999), Multikulturalizem in migracije. Ljubljana: Založba ZR
29. MAKAROVIČ, J. (1987), Od drugačnosti k različnosti. V: JELENC, Z. (1987), Drugačnost otrok v naši šoli: zbornik s strokovnega posvetovanja, ki je bilo v Ljubljani, 17. in 18. septembra 1986. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, 38-52.
30. MESEC, B. (1997), Metodologija raziskovanja v socialnem delu I. Študijsko gradivo za interno uporabo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
31. MITSCHERLICH, A. (1975), K psihologiji predsodkov. V: NASTRAN ULE, M., (1999), Predsodki in diskriminacije. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče, 13-23.
32. MUSEK, J. (1994), Psihološki portret Slovencev. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
33. OAKES, J. P., HASLAM S. A., TURNER C. J. (1994), Politika, predsodki in mit v preučevanju stereotipov. V: NASTRAN ULE, M., (1999), Predsodki in diskriminacije. Ljubljana: znanstveno in publicistično središče, 62-91.
34. PALOMARES, S. (2001), Spodbujanje strpnosti in spoštovanja drugačnosti. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
35. POŠTRAK, M. (1994), V znamenju trojstev. *Socialno delo*, 33, 4: 325-342.
36. POŠTRAK, M. (2005), Kakovostno preživljanje prostega časa in preprečevanje prestopniškega ravnanja mladih. Študijsko gradivo. Ljubljana: FSD.
37. PUŠNIK, M. (1999), Vrstniško nasilje v šolah. Ljubljana: ZRSŠ.

38. RAZPOTNIK, Š. (2004), Preseki odvečnosti: nevidne identitete mladih priseljenk v družbi tranzicijskih vic. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
39. RAZPOTNIK, Š. (2004), Jaz še vem kdo sem in od kod prihajam – o konceptu etnične identitete. Socialna pedagogika. Vol. 8, št. 2, str. 121 – 152.
40. RAZPOTNIK, Š., DEKLEVA, B. (2002), Čefurji so bili rojeni tu : življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
41. RIZMAN, R. (1990), Nacionalna država kot sociološki problem. Družboslovne razprave, 7/9. Ljubljana, 82-91.
42. RIZMAN, R. (2006), Perspektive raziskovanja etničnosti in manjšin v 21. stoletju. Razprave in gradivo, 50/51. Ljubljana, 328–346.
- Dosegljivo na: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-KFN26MN4> (17.7.2013)
43. STANKOVIČ, P. (2002), Kulturne študije: pregled zgodovine, teorij in metod. V: DEBELJAK, A (ured.). (2002), Cooltura- uvod v kulturne študije. Ljubljana: Študentska založba, 11- 70.
44. ŠABEC, K. (2006), Homo europeus: nacionalni stereotipi in kulturna identiteta Evrope. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
45. ŠUMI, I. (2000) Kultura, etničnost, mejnost:konstrukcije različnosti v antropološki presoji. Ljubljana: Založba ZRC.
46. ULE, M. ur. (1999), Predsodki in diskriminacije : izbrane socialno-psihološke študije. Ljubljana : Znanstveno in publicistično središče.
47. ULE N., M. (2000), Temelji socialne psihologije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
48. ULE, M. (2009), Socialna psihologija : analitični pristop k življenju v družbi.Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
49. URH, Š. (2009), Pomoč romskim otrokom-Etnična občutljivost in socialno vključevanje Romov. *Gradivo v okviru projekta Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje (UVRVI)*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

50. URH, Š. (2009), Etnično občutljivo socialno delo z Romi. *Doktorska disertacija*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
51. URH, Š. (2012), Država želi, da ostanemo cigani!: teoretske refleksije in prakse izključevanja/vključevanja Romov v Sloveniji. Ljubljana : Fakulteta za socialno delo.
52. VELIKONJA, M. (2002), »Dom in svet«. Kultura in študije naroda. V: DEBELJAK, A (ured.). (2002), Cooltura- uvod v kulturne študije. Ljubljana: Študentska založba. 283-297.
53. VERLIČ CHRISTENSEN, B. (2002), Evropa v precepu: med svobodo in omejitvami migracij. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
54. ZORN, J. (2003), Antirasistična perspektiva v socialnem delu: kako prepoznati rasizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. *Socialno delo*, 42, 4-5: 303-310.
55. ŽMUC-TOMORI, M. (1983), Pot k odraslosti: kaj je in kaj ni motnja v otrokovem duševnem razvoju. Ljubljana: Cankarjeva založba.
56. ŽNIDAREC, DEMŠAR, S., URH, Š. (2005), Socialno delo z Romi: sistem kontrole ali sistem pomoči? *Socialno delo*, 44, 4-5: 326-332.

SPLETNI VIRI:

57. CVAHTE, B. (2004), Revščina in socialna izključenost oziroma vključenost. Dostopno na: <http://www.varuh-rs.si/publikacije-gradiva-izjave/govori-referati-in-clanki/novice/detajl/revscina-in-socialna-izkljucenost-ozroma-vkljucenost/?cHash=37cf5a26af727caa002cbda775d94817> (16.7.2013)
58. RomSvet (2013), Pogled v zgodovino Romov. Dostopno na: <http://www.romsvet.si/sl-si/romi-v-sloveniji/podrocje-naselitve/pogled-v-zgodovino-romov> (16.7.2013)
59. Zgodovina Romov. Dostopno na: <http://www.kultegracija.si/prispevki/32-zgodovina-romov.html> (17.7.2013)

60. World health organization: Adolescent development. Dostopno na:
http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/ (23.6.2013)
61. Diskriminacija. Dostopno na:
<http://www.zagovornik.net/si/diskriminacija/diskriminacija/index.html> (2.1.2013)
62. MESEC, B. (2013), Tehnike kodiranja. Dostopno na:
<http://kvalitativnoqualitative.blogspot.com/2013/05/tehnike-kodiranja.html> (26.4.2014)
63. PERKO Z., J. (2000), Za pastoralo kulture/ Papeški svet za kulturo. Ljubljana: Družina. Dostopno na:
[http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/knjigarna/16C3F336AB198ED3C1256EFD004CA3B6/\\$FILE/CD85.PDF](http://www.druzina.si/icd/spletnastran.nsf/knjigarna/16C3F336AB198ED3C1256EFD004CA3B6/$FILE/CD85.PDF) (5.12.2013)
64. Ustava Republike Slovenije (URS). Dostopno na:
<http://www.us-rs.si/media/ustava.republike.slovenije.pdf> (16.7.2013)
65. Urad vlade RS za narodnosti (2006), Splošne informacije o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji. Dostopno na:
<http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/IzrednaGradivo3.pdf> (17.7 2013)
66. Republika Slovenija, Urad za narodnosti (2013), Romska skupnost. Dostopno na:
http://www.arhiv.uvn.gov.si/si/manjsine/romska_skupnost/index.html (17.7 2013)
67. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI). Ur.l. RS, št. 12/1996 (23/1996 popr.).
Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO445.html (7.12.2013)
68. Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2012), Smernice za vključevanje otrok priselncev v vrtce in šole. Dostopno na:
http://www.zrss.si/pdf/080513104857_smernice_za_vkljucevanje_otrok_priseljencev__dopolnjene__2012-_sssi_25_10_2012.pdf (17.2.2014)
69. Uradni list RS št.12/1996, 64/2001, 108/2002, 34/2003, 79/2003

9 PRILOGE

9.1 ANKETNI VPRAŠALNIK

Sva Karmen Roudi in Petra Štemberger, študentki Fakultete za socialno delo. Za zaključek študija naju čaka še diploma, za katero bi potrebovali vašo pomoč. S pomočjo ankete skušava raziskati kako mladostniki sprejemate drugačnost (osredotočeni bova predvsem na etnično drugačnost) in kako pri tem gledate na svoje vrstnike. Anketa je anonimna in bo uporabljena zgolj za namene diplomske naloge. Za sodelovanje se vam najlepše zahvaljujemo. ☺

POMNI! Etnična skupina oz. etnija ima pripadnike s skupnim poreklom/ izvorom, podobno kulturo, zgodovino, naselitvenim območjem, podobnim jezikom in daje močne občutke pripadnosti tej skupini. Pod izrazom "etnična drugačnost" razumemo tiste etnične skupine, ki se razlikujejo od naše. Je razločevanje naše lastne skupine od drugih skupin, ki so nam drugačne.

1. SLOGAN: "Vsi drugačni, vsi enakopravni" si najbrž še slišal. Ali se z njim strinjaš?

- a) da
- b) deloma
- c) skoraj nič
- d) ne
- e) zanj nisem še slišal

ZAKAJ?

2. Beseda "drugačnost" zajema zelo široko področje. Razloži kaj vse razumeš pod tem pojmom.

3. Imaš prijatelje/ prijateljice, ki so etnično drugačni?

- a) da
- b) da, vendar ne veliko
- c) ne, s prijatelji smo si med seboj podobni

- d) ne, drugačnih ne maram
- e) nikoli nisem razmišljal/a o tem

4. Na podlagi česa sklepaš, da so drugi drugačni kot ti?

5. Kako se počutiš ob nekom, ki je druge narodnosti kot ti?

Pri spodnjih trditvah obkroži številko, ki najbolj velja zate. Posamezna številka pomeni: 1- sploh ne velja zame; 2- v glavnem ne velja zame; 3- vseeno mi je; 4- delno velja zame; 5- popolnoma velja zame

V njihovi družbi se počutim nelagodno.	1	2	3	4	5
V njihovi družbi je vedno zabavno.	1	2	3	4	5
Včasih me je kar malo strah pred njimi.	1	2	3	4	5
V njihovi družbi se počutim bolje kot običajno.	1	2	3	4	5
Rad/a sem v njihovi družbi.	1	2	3	4	5
Rad/a bi bil/a v njihovi družbi pa nisem, ker prijatelji tega ne odobravajo.	1	2	3	4	5
Njihove družbe se izogibam.	1	2	3	4	5
Njihove družbe ne maram, vendar se z njimi družim, ker se moji prijatelji družijo z njimi.	1	2	3	4	5
Občutek imam, da so zvesti prijatelji.	1	2	3	4	5
Če lahko izbiram, se raje izognem njihove družbe.	1	2	3	4	5
Žal mi jih je, ker se ne morejo dobro sporazumevati.	1	2	3	4	5
V njihovi družbi sem zelo sproščen/a.	1	2	3	4	5

6. Imaš prijatelja, ki je druge narodnosti?

- a) da
- b) ne
- c) ne vem

7. Vabiš prijatelje drugih narodnosti k sebi domov?

- a) pogosto
- b) zelo redko
- c) starši mi tega ne dovolijo
- d) tega si sam/a ne želim
- e) nočem, da vedo kje živim

8. Se doma kdaj pogovarjate o drugih narodnostih?

- a) da, starši so mi že veliko povedali na to temo
- b) da, nekaj malega
- c) ne, starši se tej temi izogibajo
- d) ne, saj manj kot vem bolje je
- e) drugo: _____

8.1. Ob katerih priložnostih pride do teh pogovorov?

- a) ko je kaj o tej temi po TV
- b) ko se o tem učimo pri pouku
- c) ko o tem zasledimo kaj v časopisju
- d) ko se zgodi kaj slabega na to temo
- e) drugo: _____

8.2. O tej temi navadno govorite:

- a) zelo naklonjeno
- b) pozitivno
- c) negativno
- d) zelo nenaklonjeno

9. Kaj pa pri pouku?

- a) o tem smo se že velikokrat pogovarjali
- b) o tem govorimo, ko pride do kakšnega problema na to temo
- c) o tem ne govorimo
- d) vse kar vem, vem iz knjig

9.1. Ob katerih priložnostih pride do teh pogovorov?

- a) ko je kaj o tej temi po TV
- b) ko se o tem učimo pri pouku
- c) ko o tem zasledimo kaj v časopisu
- d) ko se zgodi kaj slabega na to temo
- e) drugo: _____

9.2. O tej temi navadno govorite:

- a) zelo naklonjeno
- b) pozitivno
- c) negativno
- d) zelo nenaklonjeno

10. Se o drugih narodnostih pogovarjate kdaj v družbi vaših prijateljev?

- a) da, saj se radi pogovarjamo o različnih temah
- b) samo, ko obrekujemo
- c) samo, ko se o tem učimo pri pouku
- d) pogovarjamo se o bolj pomembnih stvareh
- e) ne, to nas ne zanima

10.1. Ob katerih priložnostih pride do teh pogovorov?

- a) ko je kaj o tej temi po TV
- b) ko se o tem učimo pri pouku
- c) ko o tem zasledimo kaj v časopisu

d) ko se zgodi kaj slabega na to temo

e) drugo: _____

10.2. O tej temi navadno govorite:

a) zelo naklonjeno

b) pozitivno

c) negativno

d) zelo nenaklonjeno

11. Bi pomagal sošolcu druge narodnosti v primeru učnih težav?

a) da, z veseljem

b) da, če bi to od mene zahtevala učiteljica

c) raje ne

d) ne, nikoli

e) drugo: _____

12. Meniš, da je prav, da v šoli veljajo za učence druge narodnosti enaka pravila kot zate?

a) zanje bi morala biti strožja pravila

b) zanje bi morala biti pravila bolj popustljiva

c) tega si ne zaslužijo, saj niso Slovenci

d) prav je, da veljajo enaka pravila

e) vseeno mi je

13. Vašo šolo obiskujejo tudi učenci, ki so druge narodnosti. Meniš, da se ti učenci vedejo drugače do tebe in kako?

a) boljše/ smo prijatelji

b) slabše/ gledajo me postrani

c) enako kot vsi

d) z njimi nimam opravka

e) drugo: _____

14. Bi se počutil boljše, če bi šolo obiskovali samo učenci, ki so ti po narodnosti enaki?

- a) da
- b) ne
- c) vseeno mi je
- d) drugo: _____

15. Imaš soseda, ki je drugačen od tebe?

- a) da
- b) ne
- c) nevem

Pojasni: _____

16. Obkroži številko pred trditvijo, ki velja zate. Obkrožiš lahko več trditev.

Ne da bi kaj dosti premišljeval/a, bi po svojem prvem čustvenem odzivu za povprečnega pripadnika druge narodnosti lahko dejal/a naslednje:

1. dopustil/a bi, da postane moje bližnji sorodnik tako, da bi se poročil s članom moje družine
2. sprejel/a bi ga v svojo družbo kot pristnega prijatelja
3. sprejel/a bi ga v svojo ulico kot soseda
4. sprejel/a bi ga kot sodelavca v službi
5. sprejel/a bi ga kot prebivalca moje dežele
6. sprejel/a bi ga kot obiskovalca moje dežele
7. odstranil bi ga iz moje dežele

17. Dane trditve razvrsti od 1 do 5.

(1-popolno nestrinjanje, 2-delno nestrinjanje , 3- neopredeljenost, 4-delno strinjanje, 5-popolno strinjanje)

Rad prijateljujem s tistimi, ki...

... imajo enake interese kot jaz	1	2	3	4	5
... prihajajo iz istega okolja	1	2	3	4	5
... imajo enak ekonomski status	1	2	3	4	5
... imajo enako vero	1	2	3	4	5
... imajo enako kulturo	1	2	3	4	5
... so iz iste narodnosti	1	2	3	4	5
... vseeno mi je, važno, da se razumemo	1	2	3	4	5
... so drugačni, saj me to bogati z izkušnjami	1	2	3	4	5

18. Kaj bi storil, če bi tvoji prijatelji z besedami izražali nestrpnost in napadali nekoga, ki je iz drugačnega kulturnega okolja ali ima neko osebno okoliščino, zaradi katere bi bil prikrajšan?

- a) strinjal bi se z njim
- b) nebi se strinjal, skušal bi jih ustaviti
- c) nič ne bi ukrepal, ignoriral bi situacijo
- d) nevem
- e) drugo:_____

19. V spodnji tabeli pri vsaki postavki primerjamo med našimi (meni enakimi) in drugačnimi (druga nacionalnost). Določena lastnost velja za oboje ali pa za nobene. V tem primeru obkroži 0. Če velja za ene malo bolj kot za druge obkroži 1, če velja veliko bolj za ene kot za druge obkroži 2 in če velja samo za ene in nikakor za druge obkroži 3. Številke obkroži pri tistih, za katere določena lastnost velja:

	Meni enaki ("naši")				Oba/ nobeden				Druge narodnosti ("drugačni")
Priljubljeni so na šoli.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
Njihova polt je umazana.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
So neumni.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
So pohlepni.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
So zanemarjeni.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
So pametni.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
Konflikte rešujejo na miren način.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
So nepriljubljeni na šoli.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
Smrdijo.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
So bogati.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
Radi se pretepajo.		-3	-2	-1	0	1	2	3	
Imajo drugačne									

navade.	-3	-2	-1	0	1	2	3
Radi pomagajo.	-3	-2	-1	0	1	2	3
Se lažejo.	-3	-2	-1	0	1	2	3
So sramežljivi.	-3	-2	-1	0	1	2	3

Za konec te prosiva, če odgovoriš še na nekaj osnovnih vprašanj.

20. Spol:

- a) moški
- b) ženski

21. Šola katero obiskuješ: _____

22. Starost: _____

23. Kje odrasčaš:

- a) v mestnem okolju
- b) v vaškem okolju

24. Narodnost:

- a) Slovenec
- b) Rom
- c) Albanec
- d) Srb
- e) Hrvat
- f) Madžar
- g) drugo: _____

Hvala za sodelovanje!

Karmen & Petra

9.2 TABELE ZA IZRAČUN T-TESTA

POČUTJE V DRUŽBI DRUGIH

Custom Tables												
	Sploh ne velja zame		V glavnem ne velja zame		Vseeno mi je		Delno velja zame		Popolnoma velja zame		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Nelagodno	74	36,5	59	29,1	45	22,2	23	11,3	2	1,0	203	100,0
Zabavno	11	5,3	17	8,2	50	24,2	85	41,1	44	21,3	207	100,0
Strah me je	92	44,9	48	23,4	28	13,7	30	14,6	7	3,4	205	100,0
Bolje	41	20,1	43	21,1	82	40,2	30	14,7	8	3,9	204	100,0
Rad imam njihovo družbo	20	9,7	23	11,1	66	31,9	63	30,4	35	16,9	207	100,0
Nisem ker prijatelji ne odobravajo	142	69,3	34	16,6	19	9,3	6	2,9	4	2,0	205	100,0
Se izogibam	103	50,0	43	20,9	30	14,6	20	9,7	10	4,9	206	100,0
Ne maram vendar se družim ker se prijatelji družijo	134	65,4	31	15,1	30	14,6	3	1,5	7	3,4	205	100,0
Zvest prijatelji	13	6,3	31	15,1	55	26,8	68	33,2	38	18,5	205	100,0
Se izogibam če lahko	83	41,1	39	19,3	39	19,3	26	12,9	15	7,4	202	100,0
Žal mi jih je	44	21,5	27	13,2	58	28,3	44	21,5	32	15,6	205	100,0
Sproščen	24	11,6	31	15,0	62	30,0	55	26,6	35	16,9	207	100,0

Descriptives					
Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Dobro počutje v družbi drugačnih	198	6,00	30,00	19,8283	5,47545
Slabo počutje v družbi drugačnih	196	4,00	20,00	8,5204	3,76551
Valid N (listwise)	192				

T-Test					
Group Statistics					
SPOL		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Dobro počutje v družbi drugačnih	Moški	94	17,7128	5,64853	,58260
	Ženski	102	21,6961	4,58968	,45445
Slabo počutje v družbi drugačnih	Moški	95	9,8737	3,76219	,38599
	Ženski	99	7,2929	3,32662	,33434

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Differenc e	Std. Error Differenc e	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Dobro počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	4,818	,029	-5,436	194	,000	-3,98331	,73270	-5,42840	-2,53823
	Equal variances not assumed			-5,391	179,434	,000	-3,98331	,73888	-5,44133	-2,52530
Slabo počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	3,834	,052	5,067	192	,000	2,58075	,50936	1,57609	3,58542
	Equal variances not assumed			5,054	186,998	,000	2,58075	,51066	1,57336	3,58815

T-Test					
Group Statistics					
ŠOLA		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Dobro počutje v družbi drugačnih	OŠ Murska Sobota	102	20,3137	5,17224	,51213
	OŠ Ilirska Bistrica	95	19,2105	5,70534	,58536
Slabo počutje v družbi drugačnih	OŠ Murska Sobota	101	8,3069	3,75431	,37357
	OŠ Ilirska Bistrica	94	8,7979	3,77194	,38905

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Dobro počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	1,455	,229	1,423	195	,156	1,10320	,77505	-,42536	2,63176
	Equal variances not assumed			1,418	189,594	,158	1,10320	,77776	-,43098	2,63738
Slabo počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	,456	,500	-,910	193	,364	-,49094	,53927	-1,55456	,57268
	Equal variances not assumed			-,910	191,866	,364	-,49094	,53936	-1,55478	,57290

T-Test					
Group Statistics					
STAROST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	12 - 13 let	74	18,9595	6,13420	,71309
	13 - 14 let	63	20,9048	4,95045	,62370
Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	12 - 13 let	73	8,9726	3,88720	,45496
	13 - 14 let	63	7,8254	3,34828	,42184

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Dobro počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	2,902	,091	-2,019	135	,046	-1,94530	,96368	-3,85117	-,03944
	Equal variances not assumed			-2,053	134,638	,042	-1,94530	,94736	-3,81894	-,07167
Slabo počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	2,546	,113	1,829	134	,070	1,14721	,62728	-,09345	2,38786
	Equal variances not assumed			1,849	134,000	,067	1,14721	,62044	-,07991	2,37432

T-Test					
Group Statistics					
KJE ODRAŠČAŠ?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Dobro počutje v družbi drugačnih	Mesto	102	20,1471	5,55868	,55039
	Podeželje	94	19,5319	5,40351	,55733
Slabo počutje v družbi drugačnih	Mesto	101	7,9703	3,40134	,33845
	Podeželje	93	9,0645	4,06418	,42144

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Dobro počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Equal variances assumed	,124	,725	,784	194	,434	,61514	,78420	-,93151	2,16180
	Equal variances not assumed			,785	193,440	,433	,61514	,78329	-,92975	2,16003
Slabo počutje v družbi drugačnih (iz Q6)	Equal variances assumed	5,439	,021	-2,039	192	,043	-1,09422	,53658	-2,15257	-,03587
	Equal variances not assumed			-2,024	180,040	,044	-1,09422	,54051	-2,16077	-,02767

T-Test					
Group Statistics					
NARODNOST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Dobro počutje v družbi drugačnih	Slovenci	171	19,8304	5,46975	,41828
	Neslovenci	25	19,5600	5,73789	1,14758
Slabo počutje v družbi drugačnih	Slovenci	168	8,5298	3,82385	,29502
	Neslovenci	25	8,3600	3,55762	,71152

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Dobro počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	,006	,940	,229	194	,819	,27041	1,17844	-2,05380	2,59462
	Equal variances not assumed			,221	30,724	,826	,27041	1,22143	-2,22162	2,76244
Slabo počutje v družbi drugačnih	Equal variances assumed	,348	,556	,209	191	,835	,16976	,81275	-1,43336	1,77288
	Equal variances not assumed			,220	32,822	,827	,16976	,77026	-1,39767	1,73719

IZBIRA DRUŽBE

	Popolno nestrinjanje		Delno nestrinjanje		Neopredeljenost		Delno strinjanje		Popolno strinjanje		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
enaki interesi	17	8,3	7	3,4	43	20,9	67	32,5	72	35,0	206	100,0
isto okolje	28	13,6	20	9,7	52	25,2	58	28,2	48	23,3	206	100,0
enak ekonomski status	60	29,1	31	15,0	70	34,0	27	13,1	18	8,7	206	100,0
enaka vera	79	38,5	26	12,7	52	25,4	24	11,7	24	11,7	205	100,0
kultura	57	27,8	42	20,5	49	23,9	25	12,2	32	15,6	205	100,0
narodnost	53	25,7	29	14,1	52	25,2	30	14,6	42	20,4	206	100,0
vseeno mi je	8	3,9	7	3,4	20	9,7	38	18,4	133	64,6	206	100,0
so drugačni	24	11,7	13	6,3	58	28,2	49	23,8	62	30,1	206	100,0
Descriptive Statistics												
	N		Minimum		Maximum		Mean		Std. Deviation			
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	204		3,00		15,00		8,0490		3,73211			

Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	206	2,00	10,00	7,2039	2,19249
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	206	3,00	15,00	11,4515	3,16922
Valid N (listwise)	204				

T- Test

Group Statistics					
SPOL		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Moški	96	9,0104	3,62301	,36977
	Ženski	106	7,2642	3,63135	,35271
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Moški	97	7,3402	2,28622	,23213
	Ženski	107	7,1028	2,12325	,20526
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Moški	97	10,2784	3,31582	,33667
	Ženski	107	12,4860	2,64705	,25590

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Equal variances assumed	,030	,863	3,417	200	,001	1,74627	,51107	,73849	2,75405
	Equal variances not assumed			3,417	198,123	,001	1,74627	,51101	,73854	2,75399
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Equal variances assumed	1,106	,294	,769	202	,443	,23740	,30874	-,37137	,84617
	Equal variances not assumed			,766	196,189	,445	,23740	,30987	-,37369	,84850
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Equal variances assumed	3,539	,061	-5,278	202	,000	-2,20763	,41829	-3,03241	-1,38285
	Equal variances not assumed			-5,220	183,499	,000	-2,20763	,42288	-3,04197	-1,37329

T-Test

Group Statistics					
ŠOLA		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	OŠ Murska Sobota	109	7,3945	3,38028	,32377
	OŠ Ilirska Bistrica	94	8,7660	3,99307	,41185
Izbor družbe po socialnem okolju(iz Q17)	OŠ Murska Sobota	111	7,0090	2,12985	,20216
	OŠ Ilirska Bistrica	94	7,4362	2,26501	,23362
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	OŠ Murska Sobota	111	11,4234	3,33453	,31650
	OŠ Ilirska Bistrica	94	11,4681	2,99355	,30876

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Equal variances assumed	4,268	,040	-2,650	201	,009	-1,37146	,51750	-2,39188	-,35104
	Equal variances not assumed			-2,618	183,213	,010	-1,37146	,52388	-2,40508	-,33785

Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Equal variances assumed	,607	,437	-1,390	203	,166	-,42716	,30736	-1,03320	,17887
	Equal variances not assumed			-1,383	192,953	,168	-,42716	,30894	-1,03650	,18218
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Equal variances assumed	,467	,495	-,100	203	,920	-,04466	,44614	-,92432	,83499
	Equal variances not assumed			-,101	202,291	,920	-,04466	,44216	-,91649	,82717

T-Test

Group Statistics						
STAROST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	12 - 13 let	80	8,4250	3,66570	,40984	
	13 - 14 let	64	7,3438	3,61750	,45219	
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	12 - 13 let	81	7,0247	2,20780	,24531	
	13 - 14 let	65	7,0923	2,32327	,28817	
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	12 - 13 let	81	10,7654	3,51522	,39058	
	13 - 14 let	65	11,9077	2,90325	,36010	

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Equal variances assumed	,004	,949	1,769	142	,079	1,08125	,61118	-,12694	2,28944
	Equal variances not assumed			1,772	135,890	,079	1,08125	,61028	-,12562	2,28812
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Equal variances assumed	,026	,873	-,180	144	,858	-,06762	,37632	-,81144	,67621
	Equal variances not assumed			-,179	134,051	,858	-,06762	,37844	-,81610	,68087
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Equal variances assumed	2,449	,120	-2,106	144	,037	-1,14226	,54245	-2,21444	-,07008
	Equal variances not assumed			-2,150	143,868	,033	-1,14226	,53125	-2,19233	-,09219

T-Test

Group Statistics					
KJE ODRAŠČAŠ?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Mesto	106	8,0189	3,62526	,35212
	Podeželje	96	8,1146	3,86310	,39428
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Mesto	108	7,3148	2,12087	,20408
	Podeželje	96	7,0521	2,28667	,23338
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Mesto	108	11,5556	3,28785	,31637
	Podeželje	96	11,2813	3,04943	,31123

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Equal variances assumed	1,554	,214	-,182	200	,856	-,09572	,52695	-1,13481	,94338
	Equal variances not assumed			-,181	194,835	,857	-,09572	,52862	-1,13827	,94684
Izbor družbe po socialnem	Equal variances assumed	,187	,666	,851	202	,396	,26273	,30865	-,34586	,87132

okolju (iz Q17)	Equal variances not assumed			,847	194,738	,398	,26273	,31003	-,34871	,87417
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Equal variances assumed	,564	,453	,615	202	,539	,27431	,44577	-,60466	1,15327
	Equal variances not assumed			,618	201,626	,537	,27431	,44380	-,60078	1,14939

T-Test

Group Statistics					
NARODNOST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Slovenci	176	7,9375	3,62398	,27317
	Neslovenci	25	9,2400	4,34243	,86849
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Slovenci	177	7,2429	2,10324	,15809
	Neslovenci	26	7,1154	2,81889	,55283
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Slovenci	177	11,3898	3,11348	,23402
	Neslovenci	26	11,6538	3,59936	,70589

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Izbor družbe po kulturi (iz Q17)	Equal variances assumed	2,751	,099	-1,639	199	,103	-1,30250	,79466	-2,86953	,26453
	Equal variances not assumed			-1,431	28,945	,163	-1,30250	,91043	-3,16470	,55970
Izbor družbe po socialnem okolju (iz Q17)	Equal variances assumed	7,753	,006	,275	201	,783	,12755	,46309	-,78559	1,04070
	Equal variances not assumed			,222	29,228	,826	,12755	,57499	-1,04803	1,30314
Izbor družbe drugačnih (iz Q17)	Equal variances assumed	1,977	,161	-,396	201	,693	-,26402	,66746	-1,58013	1,05210
	Equal variances not assumed			-,355	30,745	,725	-,26402	,74367	-1,78126	1,25323

ODNOS V POGOVORIH

Custom Tables								
	Ni odgovoril		ni izbran		izbran		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Naklonjeno	13	6,3	179	86,5	15	7,2	207	100,0
Pozitivno	13	6,3	55	26,6	139	67,1	207	100,0
Negativno	13	6,3	158	76,3	36	17,4	207	100,0
Nenaklonjeno	13	6,3	182	87,9	12	5,8	207	100,0

Custom Tables								
	Ni odgovoril		ni izbran		izbran		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Naklonjeno	5	2,4	171	82,6	31	15,0	207	100,0
Pozitivno	5	2,4	63	30,4	139	67,1	207	100,0
Negativno	5	2,4	176	85,0	26	12,6	207	100,0
Nenaklonjeno	5	2,4	187	90,3	15	7,2	207	100,0

Custom Tables								
	Ni odgovoril		ni izbran		izbran		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
Naklonjeno	20	9,7	170	82,1	17	8,2	207	100,0
Pozitivno	20	9,7	64	30,9	123	59,4	207	100,0
Negativno	20	9,7	147	71,0	40	19,3	207	100,0
Nenaklonjeno	20	9,7	171	82,6	16	7,7	207	100,0

Descriptives					
Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	194	-1,00	2,00	,5464	,83970
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	202	-2,00	2,00	,6386	,80613
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	187	-2,00	1,00	,4492	,89883
Valid N (listwise)	178				

T-Test					
Group Statistics					
	SPOL	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Moški	90	,2667	,95752	,10093
	Ženski	102	,7843	,63911	,06328
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Moški	96	,4167	,90224	,09208
	Ženski	104	,8365	,65523	,06425
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Moški	83	,1205	1,00484	,11030
	Ženski	103	,7087	,70892	,06985

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Equal variances assumed	74,485	,000	-4,451	190	,000	-,51765	,11629	-,74704	-,28826
	Equal variances not assumed			-4,345	152,023	,000	-,51765	,11913	-,75301	-,28228
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Equal variances assumed	44,756	,000	-3,786	198	,000	-,41987	,11090	-,63856	-,20118
	Equal variances not assumed			-3,739	172,341	,000	-,41987	,11228	-,64150	-,19824
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Equal variances assumed	65,208	,000	-4,672	184	,000	-,58826	,12590	-,83665	-,33986
	Equal variances not assumed			-4,506	142,537	,000	-,58826	,13055	-,84633	-,33018

T-Test					
Group Statistics					
ŠOLA		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	OŠ Murska Sobota	108	,5648	,83468	,08032
	OŠ Ilirska Bistrica	85	,5176	,85373	,09260
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	OŠ Murska Sobota	110	,6818	,80059	,07633
	OŠ Ilirska Bistrica	91	,5824	,81739	,08569
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	OŠ Murska Sobota	106	,5472	,85225	,08278
	OŠ Ilirska Bistrica	80	,3125	,94927	,10613

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Equal variances assumed	,307	,580	,386	191	,700	,04717	,12225	-,19396	,28830
	Equal variances not assumed			,385	178,583	,701	,04717	,12258	-,19472	,28906
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Equal variances assumed	1,015	,315	,868	199	,386	,09940	,11453	-,12645	,32525
	Equal variances not assumed			,866	190,479	,387	,09940	,11476	-,12696	,32576

	assumed									
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Equal variances assumed	10,410	,001	1,770	184	,078	,23467	,13258	-,02690	,49624
	Equal variances not assumed			1,744	159,845	,083	,23467	,13460	-,03115	,50048

T-Test						
Group Statistics						
	STAROST	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	12 - 13 let	78	,5000	,89370	,10119	
	13 - 14 let	63	,5079	,85898	,10822	
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	12 - 13 let	78	,6026	,82713	,09365	
	13 - 14 let	65	,7385	,73478	,09114	
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	12 - 13 let	72	,4167	,88413	,10420	
	13 - 14 let	62	,4677	,91826	,11662	

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Differen ce	Std. Error Differenc e	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Equal variances assumed	,219	,640	-,053	139	,958	-,00794	,14879	-,30212	,28625
	Equal variances not assumed			-,054	134,824	,957	-,00794	,14816	-,30096	,28508
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Equal variances assumed	3,448	,065	-1,029	141	,305	-,13590	,13210	-,39705	,12525
	Equal variances not assumed			-1,040	140,402	,300	-,13590	,13068	-,39425	,12246
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Equal variances assumed	,003	,954	-,328	132	,744	-,05108	,15594	-,35954	,25739
	Equal variances not assumed			-,327	127,472	,745	-,05108	,15639	-,36053	,25838

T-Test					
Group Statistics					
KJE ODRAŠČAŠ?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Mesto	101	,6832	,73390	,07303
	Podeželje	91	,3846	,92819	,09730
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Mesto	108	,7037	,75206	,07237
	Podeželje	92	,5543	,86905	,09061
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Mesto	102	,5392	,86370	,08552
	Podeželje	83	,3494	,92964	,10204

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Equal variances assumed	23,336	,000	2,484	190	,014	,29855	,12020	,06146	,53564
	Equal variances not assumed			2,454	171,090	,015	,29855	,12166	,05841	,53869
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Equal variances assumed	7,034	,009	1,303	198	,194	,14936	,11463	-,07669	,37540
	Equal variances not assumed			1,288	181,365	,199	,14936	,11596	-,07944	,37816

	assumed									
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Equal variances assumed	6,139	,014	1,437	183	,153	,18982	,13213	-,07088	,45052
	Equal variances not assumed			1,426	169,681	,156	,18982	,13314	-,07300	,45264

T-Test					
Group Statistics					
NARODNOST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Slovenci	170	,5294	,85087	,06526
	Neslovenci	22	,6364	,78954	,16833
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Slovenci	175	,6171	,82820	,06261
	Neslovenci	24	,7500	,67566	,13792
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Slovenci	160	,3938	,92551	,07317
	Neslovenci	25	,7600	,66332	,13266

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Differen ce	Std. Error Differen ce	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos v pogovorih - družina (iz Q8.2)	Equal variances assumed	1,498	,222	-,559	190	,577	-,10695	,19130	-,48430	,27040
	Equal variances not assumed			-,592	27,709	,558	-,10695	,18054	-,47694	,26304
Odnos v pogovorih - šola (iz Q9.2)	Equal variances assumed	3,635	,058	-,752	197	,453	-,13286	,17672	-,48136	,21565
	Equal variances not assumed			-,877	33,268	,387	-,13286	,15146	-,44092	,17520
Odnos v pogovorih - prijatelji (iz Q10.2)	Equal variances assumed	21,503	,000	-1,902	183	,059	-,36625	,19259	-,74622	,01372
	Equal variances not assumed			-2,417	40,259	,020	-,36625	,15150	-,67239	-,06011

BOGARDUSOVA SOCILANA DISTANCA

Custom Tables								
	Ni odgovoril		ni izbran		izbran		Skupaj	
	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)	f	f (%)
dopustil/a bi, da postane moje bližnji sorodnik tako, da bi se poročil s članom moje družine	4	1,9	158	76,3	45	21,7	207	100,0
sprejel/a bi ga v svojo družbo kot pristnega prijatelja	4	1,9	65	31,4	138	66,7	207	100,0
sprejel/a bi ga v svojo ulico kot soseda	4	1,9	61	29,5	142	68,6	207	100,0
sprejel/a bi ga kot sodelavca v službi	4	1,9	93	44,9	110	53,1	207	100,0
sprejel/a bi ga kot prebivalca moje dežele	4	1,9	59	28,5	144	69,6	207	100,0
sprejel/a bi ga kot obiskovalca moje dežele	4	1,9	103	49,8	100	48,3	207	100,0
odstranil bi ga iz moje dežele	4	1,9	194	93,7	9	4,3	207	100,0

Descriptives					
Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Bogardusova socialna distanca	203	1,00	7,00	2,3054	1,26855
Valid N (listwise)	203				

T-Test					
Group Statistics					
SPOL		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bogardusova socialna distanca	Moški	94	2,7021	1,48708	,15338
	Ženski	107	1,9813	,92125	,08906

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Bogardusova socialna distanca	Equal variances assumed	16,729	,000	4,184	199	,000	,72082	,17230	,38105	1,06059
	Equal variances not assumed			4,064	151,203	,000	,72082	,17736	,37039	1,07125

T-Test					
Group Statistics					
ŠOLA		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bogardusova socialna distanca	OŠ Murska Sobota	107	2,2056	1,15529	,11169
	OŠ Ilirska Bistrica	95	2,4211	1,38824	,14243

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Bogardusova socialna distanca	Equal variances assumed	5,778	,017	-1,203	200	,230	-,21545	,17905	-,56850	,13761
	Equal variances not assumed			-1,190	183,585	,235	-,21545	,18100	-,57255	,14166

T-Test					
Group Statistics					
STAROST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bogardusova socialna distanca		12 - 13 let	77	2,4675	1,36290
		13 - 14 let	65	2,0769	,85344

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Bogardusova socialna distanca	Equal variances assumed	7,602	,007	2,002	140	,047	,39061	,19508	,00493	,77629
	Equal variances not assumed			2,078	129,757	,040	,39061	,18796	,01875	,76247

T-Test					
Group Statistics					
KJE ODRASČAS?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bogardusova socialna distanca	Mesto	109	2,2936	1,18870	,11386
	Podeželje	92	2,3370	1,36902	,14273

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Bogardusova socialna distanca	Equal variances assumed	1,023	,313	-,240	199	,810	-,04338	,18042	-,39915	,31239
	Equal variances not assumed			-,238	181,676	,812	-,04338	,18258	-,40363	,31687

T-Test					
Group Statistics					
NARODNOST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Bogardusova socialna distanca		Slovenci	177	2,2994	1,27281
		Neslovenci	23	2,3478	1,33514

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Bogardusova socialna distanca	Equal variances assumed	,120	,729	-,171	198	,865	-,04839	,28369	-,60782	,51104
	Equal variances not assumed			-,164	27,455	,871	-,04839	,29438	-,65193	,55515

KARAKTERISTIKE

Custom Tables								
	Meni enaki ("naši")		Oba (nobeden)		Druge narodnosti ("drugačni")		Skupaj	
	F	%	F	%	F	%	F	%
bogati	55	27,5	121	60,5	24	12,0	200	100,0
priljubljeni	85	41,7	100	49,0	19	9,3	204	100,0
pametni	48	23,9	132	65,7	21	10,4	201	100,0
mirni	61	30,0	104	51,2	38	18,7	203	100,0
pomagajo	42	20,8	126	62,4	34	16,8	202	100,0

sramežljivi	19	9,3	118	57,8	67	32,8	204	100,0
druge navade	16	8,0	70	35,0	114	57,0	200	100,0
nepriljubljeni	22	10,9	96	47,8	83	41,3	201	100,0
neumni	17	8,4	147	72,8	38	18,8	202	100,0
lažejo	17	8,4	134	66,0	52	25,6	203	100,0
pretepajo se	28	14,1	102	51,5	68	34,3	198	100,0
pohlepni	20	9,8	147	72,1	37	18,1	204	100,0
umazani	12	6,0	134	67,3	53	26,6	199	100,0
zanemarjeni	18	8,9	130	64,4	54	26,7	202	100,0
smrdijo	15	7,5	130	64,7	56	27,9	201	100,0

H6- dodatne spremenljivke

Custom Tables			
		f	f (%)
Bi pomagal sošolcu druge narodnosti?	Ni odgovoril	0	0,0
	Da z veseljem	142	68,6
	Da če bi zahtevala učiteljica	34	16,4
	Raje ne	14	6,8
	Ne nikoli	0	0,0
	Drugo:	17	8,2
	Skupaj	207	100,0

Custom Tables			
		f	f (%)
Meniš da je prav, da veljajo enaka pravila?	Ni odgovoril	0	0,0
	Strožja pravila	5	2,4
	bolj popustljiva	11	5,3
	si ne zaslužijo	3	1,4
	prav je	167	80,7
	vseeno mi je	21	10,1
	Skupaj	207	100,0

Custom Tables			
		f	f (%)
Bi se počutil boljše če bi obiskovali samo učenci iste narodnosti?	Ni odgovoril	2	1,0
	Da	42	20,3
	Ne	68	32,9
	Vseeno mi je	94	45,4
	Drugo:	1	,5
	Skupaj	207	100,0

Skupna spremenljivka

Factor Analysis		
Communalities		
	Initial	Extraction
Bi pomagal sošolcu druge narodnosti?	,169	,856
Meniš da je prav, da veljajo enaka pravila?	,065	,074
Bi se počutil boljše če bi obiskovali samo učenci iste narodnosti?	,121	,140
Extraction Method: Principal Axis Factoring.		

Total Variance Explained						
Factor	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	1,480	49,339	49,339	1,070	35,671	35,671
2	,907	30,243	79,582			
3	,613	20,418	100,000			
Extraction Method: Principal Axis Factoring.						

Factor Matrix ^a	
	Factor
	1
Bi pomagal sošolcu druge narodnosti?	,925
Bi se počutil boljše če bi obiskovali samo učenci iste narodnosti?	,374
Meniš da je prav, da veljajo enaka pravila?	,273
Extraction Method: Principal Axis Factoring.	
a. 1 factors extracted. 82 iterations required.	

Descriptives					
Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Odnos do drugačnih v šoli	187	-2,70909	,56863	,0000000	,92763446
Valid N (listwise)	187				

Custom Tables			
		f	f (%)
Bi pomagal sošolcu druge narodnosti?	Ne, nikoli	0	0,0
	Raje ne	14	7,4
	Da, če bi to od mene zahtevala učiteljica	34	17,9
	Da, z veseljem	142	74,7
	Skupaj	190	100,0

Custom Tables			
		f	f (%)
Meniš da je prav, da veljajo enaka pravila?	Drugačna obravnava Neslovencev	19	9,2
	Vseeno mi je	21	10,1
	Prav je, da veljajo enaka pravila	167	80,7
	Skupaj	207	100,0

Custom Tables			
		f	f (%)
Bi se počutil boljše če bi obiskovali samo učenci iste narodnosti?	Da	42	20,6
	Vseeno mi je	94	46,1
	Ne	68	33,3
	Skupaj	204	100,0

T-Test					
Group Statistics					
SPOL		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos do drugačnih v šoli	Moški	85	-,3086965	1,08533495	,11772110
	Ženski	100	,2510194	,68208231	,06820823

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos do drugač nih v šoli	Equal variances assumed	48,318	,000	-4,262	183	,000	-,55971587	,13132408	-,81881985	-,30061189
	Equal variances not assumed			-4,114	136,786	,000	-,55971587	,13605374	-,82875654	-,29067520

T-Test					
Group Statistics					
ŠOLA		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos do drugačnih v šoli	OŠ Murska Sobota	101	,1388510	,73640317	,07327485
	OŠ Ilirska Bistrica	85	-,1716774	1,09679891	,11896455

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos do drugačnih v šoli	Equal variances assumed	20,366	,000	2,297	184	,023	,31052838	,13521745	,04375239	,57730437
	Equal variances not assumed			2,222	142,587	,028	,31052838	,13972032	,03433749	,58671927

T-Test					
Group Statistics					
STAROST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos do drugačnih v šoli		12 - 13 let	74	-,1453286	,95498619
		13 - 14 let	57	,2627417	,65153341

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- taile d)	Mean Difference	Std. Error Differenc e	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos do drugačni h v šoli	Equal varian ces assum ed	25,591	,000	- 2,767	129	,006	- ,40807035	,1474843 6	- ,69987177	- ,11626893
	Equal varian ces not assum ed			- 2,902	127,290	,004	- ,40807035	,1406115 2	- ,68630908	- ,12983163

T-Test					
Group Statistics					
KJE ODRAŠČAŠ?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos do drugačnih v šoli		Mesto	97	,1380435	,87723640
		Podeželje	88	-,1641509	,96727055

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos do drugačnih v šoli	Equal variances assumed	8,905	,003	2,228	183	,027	,30219443	,13560732	,03463957	,56974929
	Equal variances not assumed			2,218	176,312	,028	,30219443	,13625490	,03329398	,57109487

T-Test					
Group Statistics					
NARODNOST		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Odnos do drugačnih v šoli	Slovenci	159	-,0473128	,95841638	,07600736
	Neslovenci	25	,2392502	,71698921	,14339784

Independent Samples Test										
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2- tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Odnos do drugačnih v šoli	Equal variances assumed	9,439	,002	-1,432	182	,154	-,28656299	,20012638	-,68142915	,10830318
	Equal variances not assumed			-1,766	38,913	,085	-,28656299	,16229621	-,61486145	,04173547

9.3 INTERVJU

V anketi, ki je bila izvedena na OŠ Murska Sobota II in OŠ Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica, je sodelovalo 207 otrok. Za Mursko Soboto velja multikulturnost in predvsem kulturna strpnost do Romov, Ilirska Bistrica pa je dom številnim vojnim ubežnikom iz bivših Jugoslovanskih držav in Albanije, ki so prišli v iskanju boljšega življenja. Glede na to, da sta šoli iz popolnoma različnih delov Slovenije, sva predpostavljali, da se bodo dobljeni odgovori med seboj razlikovali.

1. Kakšno je vaše mnenje o sprejemanju etnično drugačnih v vsakdanjem življenju? Kaj pa znotraj šole?
2. Menite, da se o obravnavano tematiki govori dovolj? Bi bilo potrebno temu posvetiti večjo pozornost?
3. Kašen vpliv imajo na vse to mediji in njihovo poročanje o dogodkih, v katere so vpleteni pripadniki drugih narodnosti (npr. vedno aktualni Romi...)?
4. Se vam zdi, da postaja družba z leti bolj strpna do pripadnikov drugih narodnosti?
5. Brez da veste kakšni so rezultati izvedene ankete, me zanima kakšna so vaša pričakovanja oz. mnenje o dobljenih ugotovitvah?
6. Koliko predznanja o etnični drugačnosti imajo otroci pred samim spoznavanjem teme v sklopu pouka? Ali menite, da te podatke pridobijo v družini?
7. Kako lahko po vašem mnenju šola vpliva na njihovo mnenje in odnos do drugih?
8. V primeru, da se v razred naknadno vpiše otrok druge narodnosti, se z učenci o tem najbrž kaj pogovorite? Kaj pa z njihovimi starši?
9. Kako se vam zdi, da so v razredu otroci mešanih narodnosti? Ali menite, da se lahko otroci kaj naučijo oz. pridobijo iz tega, da imajo sošolca druge narodnosti?
10. Ali se kdaj zgodi, da k vam pride učenec druge narodnosti, etničnosti in potoži, da je zaradi etnične drugačnosti tarča posmeha in izključevanja? Kako ravnate v tem primeru z njim in ostalimi udeleženci konflikta?

11. Ali se kdaj zgodi tudi obratna situacija in sicer, da se otroci pritožujejo zaradi izvajanja pritiska s strani etnično drugačnih?
12. V času najinega šolanja je bilo prisotnih veliko pretepov in grdih besed med narodno različnimi posamezniki. Kako je danes s tem? Kakšna so vaša pooblastila v tem primeru in kaj storite?
13. Prihaja kdaj v razredu do nemirov ali izražanja negativnega vedenja med otroci različnih etničnih skupin? Se to morda dogaja med odmori, ko niso pod takšnim nadzorom učiteljev in si več dovolijo?
14. Pri vašem delu se poleg otrok srečujete tudi z njihovimi straši. Opazite kdaj, da imajo starši mogoče kake zamere do etnično drugačnih in to prenašajo na otroka?
15. Predvidevali sva, da otroci iz OŠ MS II v večji meri sprejemajo etnično drugačnost. Rezultati so pokazali, da je temu res tako. Ali vas je rezultat presenetil? Kako bi vi komentirali dobljene razlike?
16. Iz rezultatov celotne ankete lahko sklepamo, da pojem etnične drugačnosti otrokom ni tuj. Koliko znanja o tej tematiki pridobijo v šolah in na kakšen način (npr. pouk, delavnice...)?
17. S sloganom : "Vsi drugačni, vsi enakopravni" v prvem delu ankete se strinjajo vsi anketirani učenci. V razlagi pojasnjujejo z enakopравnostjo in enakimi pravicami med vsemi. Na podlagi tega bi lahko sklepali, da so otroci strpni. Je to v skladu z vašimi opažanji? Ali se to tudi dejansko odraža v šoli?
18. V anketi je velika večina otrok odgovorila, da jim je vseeno s kom se družijo. Pomembno jim je le, da se razumejo. To pomeni, da prijateljujejo med seboj otroci mešanih narodnosti. Menite, da je temu res tako? V katerih primerih pride do izraza družba izključno iste narodnosti (npr: kdaj se otroci postavijo kot »Mi smo Slovenci, vi pa ne«)?
19. Analize anket so pokazale, da se razlike v sprejemanju drugačnosti pokažejo med spoloma in med okoljem iz katerega prihajamo (mesto/ podeželje). Katere skupine ljudi bi vi opredelili kot bolj strpne: moške ali ženske in prebivalce mesta ali prebivalce podeželja?

20. V raziskavi se pokaže, da osebe s podeželja slabše sprejemajo etnično drugačnost. Kaj menite, zakaj je temu tako?

21. Zanimivo je tudi dejstvo, da fantje veliko slabše sprejemajo drugačnost kot punce. Kaj bi lahko bil razlog za to? Morda nekatere lastnosti kot ponos, moštost (in s tem nesprejemanje drugačnosti), ki se pri moški populaciji velikokrat odražajo?

In še za zaključek, kakšen bi bil vaš komentar na dobljene rezultate kot celoto?

9.4 KODIRANI ODGOVORI INTERVJUJEV

OŠ DK IIB	KODA 1	KODA 2	KATEGORIJA
1. V vsakdanjem življenju je sprejemanje etnično drugačnih odvisno od posameznika in njegovih prepričanj. Sama nimam kakšnih predsodkov v zvezi z njimi. Znotraj šole se tudi kažejo razlike pri sprejemanju. Večina otrok sicer nima težav pri vzpostavljanju odnosov z njimi. Zdi se, da je v šolskem prostoru in času pouka stopnja sprejemanja višja kot pa izven šole.	Sprejemanje etnično drugačnih odvisno od posameznika in njegovih prepričanj. <u>v šoli razlike pri sprejemanju</u> <u>večina</u> nima težav pri vzpostavljanju odnosov z drugačnimi višja stopnja tolerance oz. sprejemanja v šolskem okolju kot izven	SKRITA (potencialna) NESTRPNOST V ŠOLSKEM OKOLJU VEČJA TOLERANCA (pred učitelji večinoma vzorno vedenje= koda pri ms)	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH POMEN KOMPATIBILNOSTI VREDNOT, NORM
2. V zadnjih letih, še zlasti pa v letošnjem šolskem letu tej temi posvečamo veliko pozornosti. Etnično	Velika pozornost tej tematiki	POGOSTO OBRAVNAVANJE	

drugačne učence vključujemo v različne oblike pomoči (učenje slovenskega jezika, pogovori in svetovanja učiteljic, vrstniška pomoč - prostovoljstvo). Učenci, katerih materni jezik ni slovenščina so vključeni v individualno in skupinsko pomoč. Omenjeni učenci so vključeni tudi v Dnevni center Sonček, ki jim nudi učno in socialno pomoč.	Vključevanje v različne oblike pomoči (učenje slo.Jez., pogovori, svetovanja učit., vrstniki, prostovoljstvo) Individualna, skupinska pomoč učencem s tujim maternim jezikom Dnevni center sonček- učna, socialna pomoč	RAZNE OBLIKE POMOČI (dnevni center, individualna, skupinska pomoč,...)	
3. Mediji vplivajo na javno mnenje. Poročanje o dogodkih, v katere so vpleteni Romi povečuje nestrpnost. Na našem področju ni kakšnih večjih konfliktov, povezanih z priseljenci iz nekdanjih republik Jugoslavije. •	Vpliv medijev na javno mnenje Poročanje o dogodkih povezanih z Romi povečuje nestrpnost Ni konfliktov povezanih s priseljencih	MEDIJI VPLIVAJO! ZA REŠITEV POTREBNA REALNA PREDSTAVITEV POVEČEVANJE NESTRPNOSTI DO ROMOV	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI

4. Verjetno postaja bolj strpna. Je pa odvisna od veliko dejavnikov.	Bolj strpna družba Strpnost posameznika odvisna od veliko dejavnikov	STRPNOST DRUŽBE ODVISNA OD MNOGIH DEJAVNIKOV (pozitivne izkušnje=pri ms)	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
5. Predvidevam, da se učenci zavedajo, da smo vsi enakopravni, da moramo biti strpni in sprejemati drugačne ljudi , vendar pa vseh teh vrednot vedno ne znajo in zmorejo upoštevati in jih živeti.	Predvidevanje o strpnosti in sprejemanju učencev do drugačnih Razlika med deklarativnim in konkretnim sprejemanjem drugačnosti	POZITIVNOST REZULTATOV-upanje na strpnost in sprejemanje SKRITA (potencialna) NESTRPNOST	REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)
6. Tematika etnične drugačnosti je vključena v učne načrte na vseh ravneh. Informacije pa dobijo otroci zlasti od staršev, izkušenj, ki jih pridobijo že v vrtcu in šoli ter medijev. O etnični drugačnosti in otrokovih pravicah govorimo tudi v sklopu različnih šolskih projektov (Teden otroka, Evropski dan jezikov, socialni in kulturni	Spoznavanje tematike iz učnih načrtov, različni šolski projekti Večino Informacij dobijo v družini, iz izkušenj, šole, vrtca in iz medijev	DOBRA SEZNANJENOST OTROK O ETNIČNI DRUGAČNOSTI Družina in mediji glavni vir informacij+ŠOLA, VRTEC	INFORMIRANOST UČENCEV O ETNIČNI DRUGAČNOSTI

kapital ...).			
7. Šola ima pomemben vpliv na mnenje, pridobivanje informacij o etnično drugačnih. Še posebej velik vpliv pa imajo starši, ki s svojim razmišljanjem, besedami ter delovanjem izkazujejo odnos do njih.	Pomemben vpliv šole na pridobivanje informacij o etn. Drugačnih (vpliv na strpnost) Udejanjanje posameznikove strpnosti še posebej odvisno od družine z razmišljanjem, izražanjem, izkazovanjem odnosa do drug.	ŠOLA KOT POMEMBEN DEJAVNIK PRIVZGAJANJA STRPNOSTI Vrednote, norme priučene iz družine (primarna socializacija kot glavni vir oblikovanja osebnosti)	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
8. Razrednik se z učenci pogovori in jim predstavi otroka, ki se naknadno vpiše (ne glede kakšne	Pogovor z učenci, predstavitev novega učenca-ne glede na narodnost	POGOVOR IN PREDSTAVITEV NOVEGA UČENCA (z sv. delavko,	VLOGA SOCIALNE

narodnosti je). Razrednik in svetovalna delavka se pogovorimo z njim, njegovimi starši in vsemi učitelji, ki otroka poučujejo. Starše ostalih otrok ne obveščamo posebej. Na našo šolo vsako leto dobimo nekaj otrok, katerih materni jezik ni slovenski in ostali starši to sprejemajo kot nekaj vsakdanjega.	Pogovor svetovalne delavke in razrednika z otrokom in starši ter ostalimi učitelji Ni posebnih razgovorov s starši drugih učencev (vsakdanjost sprejemanja novih učencev s tujim maternim jezikom)	razrednikom, učitelji, starši novega otroka, učenci) Razgovori s starši-NE (vsakdanjost sprejemanja novih učencev)	DELAVKE POMEN KOMPATIBILNOSTI VREDNOT, NORM
9. Različnost med nami širi naša vedenja. Otroci lahko veliko pridobijo.	Različnost širi vedenja Pridobitev otrok	PRIDOBITVE IN ŠIRJENJE ZNANJE (pozitivnost=ms)	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
10. Na zunaj ne opazamo posmehovanja ali izključevanja le zaradi etnične drugačnosti.	Izražanje nestrpnosti oz. izključevanje, posmehovanje <u>se dogaja</u> (a ne le do učencev drugačnih	Izražena nestrpnost (do vseh drugačnih)	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH

So pa otroci včasih žaljivi do drugih otrok, ki so drugačni – zaradi etnične drugačnosti, drugačnega razmišljanja in vedenja, težav pri šolskem delu ...	etničnosti, temveč tudi do otrok drugačnega mišljenja, s težavami pri šolskem delu..)		
11. Se je že zgodilo, vendar pa se to ne dogaja pogosto.	»drugačni« redkeje izvajajo pritiske	?pripadniki drugih etn. skupin bolj strpni kot "naši"?	ODNOS DRUGAČNIH
12. V zadnjih letih ne opazamo fizičnega nasilja med učenci različnih narodnosti. Na šoli zagotavljamo stalen nadzor (dežurstva v času odmorov, malice, kosila, ...). <u>V večji meri je prisotno verbalno nasilje.</u> Kadar to opazimo se z otroci pogovorimo oz. obvestimo starše.	Ni opažanj fizičnega nasilja-stalen nadzor (dežurstva v odmorih, času kosila, malice)	Izražanje nestrpnosti- le verbalno (stalni nadzor)	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
	Izražanje verbalnega nasilja-		ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
	Občasno tudi druge		

13. Včasih prihaja do nesoglasij, vendar večjih nemirov ne opazamo. Med odmori imamo organizirana stalna dežurstva učiteljev.	Prihaja do nesoglasij, večjih nemirov ni-stalna dežurstva učiteljev	PRED UČITELJI VEČINOMA VZORNO VEDENJE-stalna dežurstva	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
14. Starši razmišljajo zelo različno, na izven pa ne izražajo kakšnih zamer do etnično drugačnih.	<u>Različno razmišljanje staršev,?</u> ni izražanja zamer do etn. drugačnih	NI VIDNEGA ODRAŽANJA ZAMER /nestrpnosti (STRPNI STARŠI?)	
15. Rezultat me je presenetil. Verjetno so učenci v OŠ MS bolj etnično homogeni kot naši učenci. Skupaj z Romi sobivajo že desetletja. Na naši šoli pa je veliko otrok različnih narodnosti	Presenečenje rezultatov Homogenost učencev v OŠ MS	NEPRIČAKOVANI REZULTATI Homogenost učencev v OŠ MS- odraz	PRIČAKOVANJA REZULTATOV ANKET

(kosovski albanci, srbi, bošnjaki, makedonci ...). Vseskozi prihajajo na šolo nove družine, različnih narodnosti. V zadnjih letih se število otrok drugih narodnosti povečuje.	Desetletja sobivanja z Romi OŠ IB ima veliko različnih narodnosti in to se še povečuje	sprejemanja	
16. Pri pouku različnih predmetov, še posebej poglobljeno pa pri predmetu državljanska kultura in etika. Informacije dobijo tudi ob različnih projektih, dnevih (teden otroka, dan otrokovih pravic, evropski teden jezikov).	Pridobivanje znanja o drugačnosti v učnem načrtu-predvsem pri predmetu državljanska kultura in etika, različni projekti, dnevih..	Informiranost otrok v času pouka in obšolskih dejavnostih?	INFORMIRANOST UČENCEV O ETNIČNI DRUGAČNOSTI
17. Res je, vsi se s sloganom strinjamo, vendar pa je <u>udeležanje tega razmišljanja težje.</u>	Razlika med deklarativnim in konkretnim sprejemanjem drugačnosti	Splošna strpnost učencev SKRITA (potencialna) NESTRPNOST	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
18. Otroci si res izbirajo prijatelje in družbo glede na to ali se razumejo. V šoli ne opažamo, da bi skupina otrok	Realni rezultati		REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)

so bistveno bolj povezane med seboj (vsi se med seboj poznajo). Vaščani težje sprejmejo vsakogar, ki se priseli na vas (ne glede na to kakšne narodnosti je). Težje sprejmejo osebo, ki je drugačna od njih, ki kakorkoli odstopa od ostalih prebivalcev vasi.	poznavanje oseb iz podeželja-težje sprejemanje novih ljudi (ne glede na narodnost), težje sprejemanje drugačne osebe, ki odstopa od prebivalcev vasi	PREBIVALSTVO BOLJ ZAPRTO-težje sprejemanje drugačnosti	VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI REZULTATI ANKET (mnenja,pričakovanja)
21. Razlogov je lahko več: - Ponos pri slovenskih dečkih, pa tudi ponos pri dečkih katerih materni jezik ni slovenščina - Večja prilagodljivost deklic, ki izhajajo iz drugih okolij (v primerjavi z dečki) - Bolj razvit socialni čut pri slovenskih deklicah (v primerjavi z dečki) -Vzgoja deklic in	Ponos dečkov-moški ponos (tako slovenskih kot drugih)	DRUŽBENI SPOL-določitev vlog in različna vzgoja vplivata na sprejemanje drugačnosti	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI

dečkov (albansko govorno območje) se bistveno razlikuje. Dečki izkazujejo velik ponos, so samozavestnejši, večkrat tudi prihajajo v konflikte z ostalimi dečki. Deklice pa so v družinskem okolju v podrejenem položaju, v šoli so zadržane, bolj prilagodljive, izkazujejo nižjo samozavest. Menim, da je to ključnega pomena pri sprejemanju.	Večja prilagodljivost deklic, iz drugih okolij Večja razvitost socialnega čuta pri deklicah kot dečkih Različna vzgoja dečkov in deklic (albansko območje)-dečki izkazujejo ponos, so		REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)
--	--	--	---

	samozavestnejši, bolj konfliktni Deklice v družini v podrejenem položaju, bolj zadržane, prilagoditve, nižja samozavest		
22. Celotnih rezultatov ne poznam. Pričakovala sem razliko med spoloma. Razumem tudi razliko med vaškim in mestnim okoljem. Nekoliko nenavaden pa je rezultat, ki kaže na to, da otroci iz MS bolj sprejemajo etnično drugačnost.	Pričakovanje razlik med spoloma ter vaškim in mestnim okoljem Presenečenje rezultatov, ki nakazuje na večjo strpnosti otrok iz OŠ MS	PRIČAKOVANI REZULTATI NEPRIČAKOVANI	REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)

		REZULTATI	
--	--	-----------	--

OŠ II MS	KODA 1	KODA 2	KATEGORIJA
1. Mislim, da <u>ljudje na splošno sprejemamo etnično drugačnost, so pa redki tisti, ki so pripravljeni vključiti te ljudi v svoje življenje, bodisi kot prijatelje ali partnerje. Čuti se distanca. V šoli imamo učence drugih narodnosti, ki so pri nas sprejeti, občasno pa vseeno kateri izmed njih občuti izraz nestrpnosti iz vrst vrstnikov</u>	Razlika med deklarativnim in konkretnim sprejemanjem drugačnosti Občutiti distanco Ponavadi »tujci« učenci sprejeti, občasno izbruhi nestrpnosti (v konflikatih?, ko se ne obnašajo kot okolje hoče?)	SKRITA (potencialna) NESTRPNOST NESTRPNOST IZRAŽENA OBČASNO (razlogi?)	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH POMEN KOMPATIBILNOSTI VREDNOT, NORM
2. Mislim, da <u>je povedanega zadosti</u> in je splošno znano, kaj je v neki družbi sprejemljivo. Zato zakaj, stvari itak najdejo svojo pot. <u>Potrebno je delovati tako, da bodo šle v pravo smer.</u>	Tematika dovolj obravnavana (mnenje) Samoumevnost norm Kljub temu nestrpnost (»stvari itak najdejo svojo pot«)??	SAMOUMEVNOST NORM (vprašljiva)	POMEN KOMPATIBILNOSTI VREDNOT, NORM

	Potreba po delovanju v pravo smer	POTREBA PO UVELJAVLJANJU NORM	
3. Mediji <u>ponavadi izpostavljajo stigmo le-teh, povejo zgodbo enostransko.</u> Včasih pa se <u>dobro opredelijo in predstavijo stvari iz prave perspektive.</u> Meni je pomembno, da ne gre za reklamo, da <u>gre za resnično izpostavljeno problematiko,</u> <u>za katero je potrebno najti ustrezno rešitev.</u>	Pristranskost medijev Predstavljanje predvsem stigme Pomembnost resnične predstavitve problematike in nadevanja Ustrezne rešitve	MEDIJI PRISTRANSKI ZA REŠITEV POTREBNA REALNA PREDSTAVITEV	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
4. Ja in ne. Vse v <u>skladu z izkušnjami ljudi s posamezniki tuje narodnosti.</u> Če je <u>človek dober, se ga sprejema, če velja za negativca, se ga ne</u>	Strpnost posameznika odvisna od izkustva z drugačnimi (na podlagi pozitivnih, negativnih lastnostih)	POZITIVNE IZKUŠNJE PRIPOMOREJO K VEČJI STRPNOSTI	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI

<u>mara.</u>			
5. Mislim in upam, da pozitivnejša stran zmaguje	Upanje na pozitivne rezultate (drugačnost se sprejema)	POZITIVNOST REZULTATOV	REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)
6. Neke predstave imajo in jih tudi interpretirajo. Njihovo vedenje o tem in izjave, so ponavadi povezane s prejšnjimi izkušnjami njihovih staršev, pa tudi mediji niso nezanemarljiv vir informacij za njih. Mislim da gre v večini za <u>pozitivno naravnost do etnične drugačnosti.</u>	Pojem etnične drugačnosti otrokom znan in razumljiv Večino (pozitivnega) predznanja dobijo v družini in iz medijev	Dobra seznanjenost otrok o etnični drugačnosti Družina in mediji glavni vir informacij	INFORMIRANO ST UČENCEV O ETNIČNI DRUGAČNOSTI
7. Že od vstopa v šolo je <u>potrebno delati na privzgoji strpnosti pri učencih.</u> Na ta način šola lahko vpliva, a je potem <u>od vsakega posameznika in njegovega domačega okolja odvisno, kaj bo</u>	Pomembno privzgajanje strpnosti v šoli že od začetka	Šola kot pomemben dejavnik privzgajanja strpnosti	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI

<u>s tem naredil. Moralne vrednote se izgrajujejo v družini in le-ta je najmočnejši člen pri oblikovanju ne(strpnosti) do drugih.</u>	Udejanjanje strpnosti odvisno od posameznika in njegove družine (družina kot najmočnejši dejavnik pri izgrajevanju identitete)	Vrednote, norme priučene iz družine (primarna socializacija kot glavni vir oblikovanja osebnosti)	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
8. <u>S starši učencev se običajno posebej ne pogovarjamo o tem. Podrazumeva se, da bodo svoj delež vzgoje pri tem solidno opravili. Če pa pride do posamičnih primerov nestrpnosti, pa se o tem pogovarjamo, tako z dotičnim učencem, tako s starši.</u>	Ni posebnih razgovorov s starši (le v primeru izražanja nestrpnosti) Samoumevnost primernega posredovanja vrednot staršev otroku	Razgovori s starši-NE (le v primeru težav) Samoumevnost norm, vrednot	VLOGA SOCIALNE DELAVKE POMEN KOMPATIBILNOSTI VREDNOT, NORM

9. <u>Mislím da. Nekateri učenci to tako tudi vzamejo. Razlike v kulturi se jim zdijo zanimive. To opažam pri mlajših učencih.</u>	mešanje narodnosti jemljejo (nekateri!) kot pozitivno zanimivo spoznavanje različnih kultur-mlajši učenci	Pozitivnost različnih skupin vidno zlasti pri mlajših učencih	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
10. <u>Se je že zgodilo. Povem mu, da ni prav, kar se mu dogaja in da sam pri tem ni nič kriv. Opravim svetovalne pogovore z dotičnimi osebami v sodelovanju z razredniki z dotičnimi učenci in starši »nestrpnega« učenca«.</u>	Izražanje nestrpnosti se dogaja Svetovalni pogovori s starši, razredniki, učenci -z vsemi sodelujočimi v problemu	Izražena nestrpnost Odpravljanje nestrpnosti/ oz. nastale težave s starši in vsemi sodelujočimi v problemu	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH VLOGA SOCIALNE DELAVKE
11. Ne to se mi še ni zgodilo	»drugačni« ne izvajajo nobenih pritiskov	?pripadniki drugih etn. skupin bolj strpni kot "naši"?	ODNOS DRUGAČNIH
12. <u>Prihaja do občasnih verbalnih konfliktov, groženj med učenci Romi in neromi in lažjih oblik fizičnega nasilja. Do velikih (skupinskih)</u>	Verbalno in fizično nasilje med Romi in neromi	Izražanje nestrpnosti-fizično, verbalno	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH

<u>preteprov zaenkrat še ne prihaja. Povezano je seveda z družbenim položajem nekaterih Romov na naši šoli na eni strani, ter neromi na drugih strani. Vsi Romi si niso enaki po življenjskem standardu in iz tega izhajajočem mišljenju in pogledu na svet. Nekateri romski učenci izhajajo iz vzornih družin in taki ne zaidejo v konflikte.</u>	Sklicevanje na različni družbeni položaj (neenak življenjski standard, različno mišljenje, pogled na svet-težko sprejemanje drugačnih kultur?) Romi iz vzornih družin ne zahajajo v konflikte (asimilacija?)	Socialna izključenost kot dejanska ali kot izgovor?	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA
---	--	--	--

		Za sprejetje Romov ključna asimilacija?(prilago ditev, »vzorno« obnašanje) IN ?ekonomski status?	SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
<u>13. Dogaja se v času</u> <u>ko učenci mislijo, da</u> <u>jih noben ne vidi. V</u> <u>odprti obliki (v pričo</u> <u>učiteljev) se je do</u> <u>sedaj zgodilo le v</u> <u>enem primeru.</u>	izražanje nestrpnosti (ne pred učitelji)	PRED UČITELJI ZGOLJ VZORNO VEDENJE	ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
<u>14. Zaenkrat so starši,</u> <u>ki sem jih srečevala</u> <u>izražali dobro mero</u> <u>strpnosti. Opazila pa</u> <u>sem, da se starši</u> <u>»problematičnih«</u> <u>Romov ponavadi</u> <u>sklicujejo ob nastali</u> <u>situaciji na svojo</u> <u>socialno izključenost,</u> <u>zaradi katere se vse</u> <u>vali na njihove otroke</u>	Strpni starši		

in s tem nekako preusmerijo pozornost od sebe na druge in minimalizirajo odgovornost za dogodek.	Zanikanje odgovornosti ob nastalem problemu (sklicevanje na socialno izključenost, preusmerjanje pozornosti, krivičnost?)	IZKORIŠČANJE SOCIALNEGA POLOŽAJA (SOC. IZKLJUČENI VEDNO VSEGA KRIVI)	SOCIALNA IZKLJUČENOST
15. To sem tudi pričakovala, saj se temu posveča dobra mera pozornosti v okviru pouka kakor tudi izven, ko se zadeve sproti rešujejo in ne pometajo pod preprogo.	Pričakovan izid (večja mera sprejemanja v OŠ MS) Ozaveščanje otrok v okviru pouka Sprotno reševanje in soočanje s težavami	PRIČAKOVANA STRPNOST UČENCEV	PRIČAKOVANJA REZULTATOV ANKET INFORMIRANOST UČENCEV O ETNIČNI DRUGAČNOSTI
16. Preko pouka, na dnevih dejavnosti v obliki ogledov filma, iger, delavnic, projektov...	Pridobivanje znanja o drugačnosti v učnem načrtu (pouk, delavnice, filmi, projekti, igre)	Informiranost otrok v času pouka in obšolskih dejavnostih?	INFORMIRANOST UČENCEV O ETNIČNI DRUGAČNOSTI
17. Mislim, da so učenci na splošno strpni. To se odraža	Strpni učenci	Splošna strpnost učencev	ODNOS UČENCEV DO

tudi v sami klimi šole, ki je po mojem mnenju pozitivna.	Pozitivno naravnana klima šole	Pozitivna klima šole	DRUGAČNIH DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI
18. Mislim, da so rezultati realni, in da ne prihaja do situacij in primerov, ko bi se učenci po narodnostni pripadnosti grupirali na šoli. Vsi učenci se med seboj družijo in sicer pretežno po razredih.	Realni rezultati Druženje z vsemi vrstniki (izbira po razredih-ne po narodnosti)	Izbira prijateljev po osebnosti? ?MED VRSTNIKI?	REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja) ODNOS UČENCEV DO DRUGAČNIH
19. Mestni prebivalci so po mojem mnenju strpnější. Zaradi gostejše naseljenosti imajo možnost spoznati večjo paleto ljudi in na podlagi pestrejših izkušenj dobijo možnost, da se znebijo predsodkov glede drugačnosti. Glede spola pa se ne bi vedela opredeliti.	Večji odraz strpnosti med učenci iz mestnega okolja Urbano okolje-multikulturnost (spoznavanje različnih ljudi-pozitivne izkušnje	Multikulturnost pozitivno vpliva na posameznike iz mestnega/urbanega okolja glede sprejemanja drugačnosti Multikulturnost	DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA SPREJEMANJE DRUGAČNOSTI

Mislim, da gre bolj za slučaj v rezultatu kot za dejstvo.	odpravljajo predsodke)	odpravlja predsodke?	REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)
	Slučaj v rezultatu glede različnih rezultatov po spolu	Slučajnost rezultatov po spolu	
20. Odgovor možno razbrati iz prejšnjega vprašanja. Mogoče pa je še kaj, kar sem spregledala.	NANAŠANJE NA PREJŠNJI ODGOVOR		
21. Tudi to je možno, vendar kot pravim gre verjetno bolj za slučaj kot za dejstvo.	Dopuščajoča možnost (mnenje-slučaj v rezultatu)	Slučajnost rezultatov po spolu	REZULTATI ANKET (mnenja, pričakovanja)
22. Na rezultate gledam optimistično. Upam, da smo vsi na	Optimistični rezultati	Dobra pot do sprejemanja drugačnosti	REZULTATI ANKET (mnenja,

dobri poti da ohranjamo sožitje in mir v naši lokalni skupnosti. Če bo vsak dobro deloval lokalno, bo tudi v globalnem smislu OK. Če tega ni, se začnejo rušiti odnosi....in česar se najbolj bojimo...zapadanje v anarhijo...vojne....	Upanje v ohranjanje dobre vere v sožitje in mir lokalno, posledično tudi globalno	v širšem pomenu?	pričakovanja)
--	--	-------------------------	----------------------

10 POVZETEK

Drugačnost kot nekaj, kar odstopa od večine, lahko za posameznika ali določene skupine predstavlja velik problem, še posebej kadar se ta ne sprejema ali ne tolerira. Vsak človek se po svoje razlikuje od drugega, vsi smo drugačni, a kljub temu, nekatere skupine ljudi odstopajo od družbenih norm, meril in so označene kot drugačne ter pogosto postavljene v neenak položaj. Vsakodnevno se spopadajo z različnimi predsodki, prezirom, omejitvami, diskriminacijo. Kritično se vrednoti ljudi drugih ras, narodnosti, etničnosti, spolne umerjenosti, veroizpovedi, hendikepiranosti ali drugih osebnih okoliščin. Nekatere izmed njih pa še zmeraj zaznamujeta revščina in izključenost.

V diplomski nalogi sva se osredotočili na etnično drugačnost, zaradi vedno večje kulturne raznolikosti v družbi. Kako se osnovnošolski otroci soočajo s tem in kako sprejemajo to drugačnost sva preverili med učenci zadnje triade. Raziskava je potekala na Osnovni šoli II Murska Sobota in Osnovni šoli Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica. Obe šoli sta kulturno raznoliki, v Murski Soboti prevladujejo predvsem Romi, v Ilirski Bistrici pa gre v večini za priseljence iz nekdanje Jugoslavije, Albancev... Predvidevali sva o večji strpnosti med učenci iz Murske Sobote, saj prebivalci že vrsto let sobivajo v sožitju z Romi in tudi drugimi kulturami, kar bi lahko bila pozitivna podlaga za večjo sprejemanje raznolikosti. Izkazalo se je, da učenci iz Murske Sobote v nekaterih vidih res boljše sprejemajo drugačnost. Razlike so bile vidne pri izražanju počutja ob drugačnih in pri izbiri prijateljev. Učenci Ilirske Bistrice se počutijo manj lagodno v družbi drugih od učencev iz Murske Sobote, prav tako dajejo večji pomen izbire družbe po kulturni podobnosti. Ostalih razlik med šolama ni bilo moč opaziti.

Nekateri otroci so žal še vedno obdani s predsodki in stereotipi, ki se držijo drugačnih. Velika večina pa izraža dobro stopnjo tolerance. Presenetljivo je, da moški izražajo manjšo stopnjo tolerance od žensk. Ženske se v družbi drugačnih počutijo boljše od moških, prav tako pa ne izbirajo prijateljev le na podlagi kulturnih podobnostih, kar se izkaže pri moški populaciji. Manjšo stopnjo tolerance smo zaznali tudi pri prebivalcih iz podeželskega okolja.

Meniva, da se ozaveščenost in tolerantnost ljudi z leti izboljšuje, kljub temu pa jih veliko še zmeraj ne zmore opustiti prepričanj in negativnih predsodkov, ki lahko zaznamujejo drugačnega za celo življenje. Boljše in lepše življenje lahko zagotovimo drugačnim od nas že s tem, da se znebimo predsodkov in stereotipov, ki so tako zasidrani v družbi. Tudi oni imajo

pravico do kakovostnega življenja, zato ne obsojati, temveč sprejmimo to drugačnost. Prav ta različnost in drugačnost dela ljudi posebne in čudovite in nam olepša ter okraši okolico.